

DAB

IYO

DHAGAX

AAFADA

GAALEYSIINTA

MUSLIMIINTA

MUXAMMAD YUUSUF

*“Sawtaan dab iyo dhagax
Kala daaya idin idhi!”*

—CALI SUGULLE.

DAB IYO DHAGAX

DAB IYO DHAGAX

AAFADA
GAALEYSIINTA
MUSLIMIINTA

MUXAMMAD
YUUSUF

GARANUUG

GARANUUG

Xuquuqda © Muxammad Yuusuf 2022

Xuquuqda oo dhan way dhowran tahay. Buuggan ama qayb ka mid ah lama daabaci karo, lamana tarjuman karo la'aanta idan qoran oo laga helo qoraha iyo faafiyaha.

Dhigaalka, naqshadaynta, iyo qaabeeynta jaldiga:
Muxammad Yuusuf.

Copyright © Mohammed Yusuf 2022

All rights reserved. No part of this publication may be reproduced, stored in any retrieval system, or transmitted in any form or by any means, including photocopying, recording, or other electronic or mechanical methods, without the prior written permission of the author and publisher.

Email icon created by IconMark - Flaticon.

Typesetting and cover design by Mohammed Yusuf.

www.garanuug.com

info@garanuug.com

garanuugbuugaag@gmail.com

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

MAAMUUS IYO HIBEYN

Xuska iyo Xusuusta

Sheekhaygi,

SHEEKH CABDINAASIR XAAJI AXMED YUUSUF
—*caalim Rabbaani ahaa iyo nabaddoon xaqdarro lagu dilay.*

1957–2022

Alle ha u naxariisto.

وَلَكِنْ كُونُوا رَبَّانِيِّينَ بِمَا كُنْتُمْ تُعَلِّمُونَ الْكِتَابَ وَبِمَا كُنْتُمْ تَدْرُسُونَ

SOOGAABISYO

SWT	<i>Subxaanahuu wa tacaalaa.</i>
SCW	<i>Sallallaahu calayhi wasallam.</i>
CS	<i>Calayhis salaam/ Calayhas salaam.</i>
RC	<i>Radiyallaahu canhu/ Radiyallaahu canhaa/ Radiyallaahu canhum.</i>
AHUN	<i>Alle ha u naxariisto.</i>
HALKUUN	<i>Halkaa uun ka eeg.</i>

TUSMO

Maamuus iyo Hibeyn	ix
Dumintii Derbiga	1
Hoobad	19
Kalmad: Laa Ilaaha Illallaah	39
Tusbax Furtay	67
Oodo Dhacameed	99
Gunaanad	135
Raadraac	137

قُلْ هَلْ نُنَبِّئُكُمْ بِالْأَخْسَرِينَ أَعْمَالًا ﴿١٠٣﴾ الَّذِينَ ضَلَّ سَعِيَّهُمْ فِي
الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَهُمْ يَحْسَبُونَ أَنَّهُمْ يُحْسِنُونَ صُنْعًا ﴿١٠٤﴾

Ma idiin ka warrannaa kuwa ugu fal khasaare
badan. Kuwa dedaalkoodii nolasha adduunyo
khasaaray iyaga oo ismoodaya in ay wax
wanaagsan samaynayaan.

Buuggan yar waxaa lagu ururiyay dhawr maqaal oo ka tirsan taxanaha Dhambaalka Jimcaha, waxayna ku saabsan yihiin aafada ka dhalata gaaleysiinta Muslimiinta iyo dhayalsiga xurmada dhiigga qofka Muslinka ah.

XIV DAB IYO DHAGAX

14 Rajab 1442

26 Feberwari 2021

DUMINTII DERBIGA

“Kabbashada cilmiga gaaban waa lagu kadeedmaaye.”

—Muuse Cali Faruur.

Islaamka ka hor ayaa abaar iyo xaalad dhaqaale oo adagi ay Quraysh ku habsadeen. Nebiga SCW waa tii adeerkii Abuu Daalib soo koriyay, xilligan oo uu nin weyn oo qoys leh noqdayna, waxaa u muuqatay in ay tahay xilligii uu adeerkii kaalmayn lahaa carruurtana la korin lahaa.

Abuu Daalib carruur badan baa uu lahaa, Nebiguna SCW keligii kuma wada filnayn e, waxa uu u tagay adeerkii Cabbaas oo ganacsade ahaa: dadkii dhibta haysata waa aad aragtaa, walaalkaana carruur badan ayaa uu leeyahay e, ina mari aynu ka kala fududaynno e.

Sidaa ayaa uu Cali ugu soo wareegay qoyskii Nebiga SCW iyo Khadiija, waxa uuna ku koray gurigaa barakaysan. Markii waxyigu soo degay, Cali waxa uu ka mid ahaa dhawrkii qof ee ugu Islaamnimo horreeyay, iyada oo da'diisu

aad u yar tahay.

Waxaa jirta dood dheer oo ku saabsan qofkii ugu horreeyay ee dacwadii Nebiga SCW aqbalay noqdayna Muslimkii koowaad ee Nebiga SCW raaca. Culamada qaar ayaa ku dooda in Cali ahaa qofkii ugu horreeyay, qaarna Abuu Bakar ayaa ay horreysiyaan, qaarna Khadiija. Laakiin waxa aan shaki lahayn in uu da'yarta ugu horreeyay aqbalidda Diinta, waxaana la sheegay in uu bilowgii iska qarinayay aabbihii.

Abuu Bakar oo ahaa ganacsade dadyaqaan ah oo lagu soo hirto, ayaa markii uu soo Islaamay isna dacwadii dhankiisa ka bilaabay oo dadkii u dhowaa ee uu ku kalsoonaa (maadaama la isqarinayay) dhiintii ugu yeedhay. Sida Ibnu Isxaaq sheegayo, dadkii uu Islaamiddooda lugta ku lahaa waxaa ka mid ah Subayr ibnul Cawaam, Cusmaan ibnu Cafaan, Dalxa ibnu Cubaydillaah, Sacad ibnu Abii Waqaas, iyo Cabdiraxmaan ibnu Cawf.

Abuu Bakar, Cali, iyo shantan kalaba waxa ay ka mid yihiin tobankii Nebigu SCW ugu bishaareeyay Jannada, lana hubo in ay Jannada galayaan.

Dhawr sannadood oo dhuumasho ah ka dib, waa tii dacwadii si banyaal ah loogu dhawaaqay ee Makah isla qaraxday. Muslimiintii yaraa ee taagta darnaa waa tii ciqaab iyo dullayn la isugu daray. Markii ay xaaladdii adkaatay, sannadkii shanaad, ayaa Nebigu SCW yidhi boqorkaa Xabashida ayaa aan agtiisa dadka lagu dulmin e, orda oo u taga. Racii hore, labo iyo toban nin iyo afar dumar ah ayaa dhuumasho ku baxay, waxaana la socday Cusmaan ibnu Cafaan iyo xaaskiisii Ruqiya bint Rasuulillaah SCW.

Waa tii hijro labaad saxaabo badani ku aadeen Xabasha.

Waa tii la go'doomiyay Muslimiintii, ka dibna Khadiija RC iyo Abuu Daalib ay geeriyooden, culayskii iyo dhibtiina ku sii bateen Nebiga SCW iyo saxaabadii Makah ku hadhay. Ka dibna waa tii Madiina loo diray qaar saxaabadii ka mid ah. Laakiin Nebigu SCW waxa uu sii joogay Makah.

Xaaladdii waa ay sii adkaatay, mushrikiintiina waxa ay go'aansadeen in ay Nebiga SCW khaarajiyaan. Markan ayaa isna Alle u fasaxay in uu hijroodo oo Madiinah aado. Habeenkii ay go'aansadeen in ay dilaan, Nebigu SCW waxa uu dejiyay kaarto ah in Cali booskiisi seexdo. Mushrikiintii oo hubaysanna gurigii ayaa ay isku xeereen waxa ayna ilaashanayeen qofka meesha jiifaa in uu soo baxo. Kaartadaas uu Nebigu SCW kaga baxsaday in la dilo, ayaa uu Cali kaalintaa weyn ka qaatay. Sidaas ayaana Nebiga SCW iyo Abuu Bakar ku baxsadeen.

Markii Muhaajiriintii ay Madiina tageen, waxa ay la qabsan waayeen biyihii magaalada. Ceel biyo macaanaa ayaa biyaha laga iibsaa jiray, laakiin Muhaajiriinta badankoodu ma haysan dhaqaale ay biyo ku iibsadaan. Nebiga SCW ayaa yidhi: Yaa Janno hela oo Muslimiinta u iibinaya ceelkaa oo waqaf uga dhigaya? Cusmaan RC ayaa ceelkii (بئر رومة) ku iibiyay soddon iyo shan kun (35 000) oo dirham, ka dibna ka dhigay hanti ummadda u dhexaysa.

Beder

يَوْمَ الْفُرْقَانِ يَوْمَ التَّقَى الْجُمُعَانِ

Hijradii Muslimiintu Makah kaga baxsadeen waxa ay keentay in ay hantidoodii ka tagaan ama laga la hadho. Labo sano markii Madiinah la joogay ayaa waxaa la helay war sheegaya in hanti badan oo Quraysh leedahay (1000 rati oo ku raran alaab kana yimid Shaam) ay jidka ku soo jirto. Waxaa Madiinah ka baxay 313 nin oo yoolkoodu ahaa in ay gacanta ku dhigaan kolanyadaa ay la socdeen afartan (40) nin oo ilaalo ahi.

Abuu Sufyaan oo safarkan madax ka ahaa, aadna u caqli badnaa, ayaa ka war helay in lagu soo socdo. Markiiba farriin ayaa uu Makah u diray, jidkiina waa uu beddelay oo meel aan laga filayn ayaa uu maray.

Sidii ay saxaabadu isu lahaayeen fursadda ka faa'iidaysta oo hantidaa qabsada, ayaa Qurayshna istuseen fursad ay Muslimiinta ku baabi'in karaan ama waxyeello culus ku gaadhsiin karaan. Abuu Jahal, oo Nebigu SCW ku tilmaamay "Fircoonkii Ummaddan", sidii uu Muslimiinta ula dhaqmi jirayna aynu og nahay, ayaa soo abaabulay ciidan gaadhay ilaa kun (1000) nin oo 200 fardooley tahay. Gaadiidka saxaabadu waxa uu ahaa 2 faras iyo 70 geel ah.

Muslimiintii xaalad adag baa soo wajahday. Dagaal uma aysan socon diyaarna uma ahayn. Ciidan saddex-jibbaarkood ah ayaa hor taagan, oo ninkiiba ilaa saddex nin baa ku soo hagaagayay. Tashi ayaa Nebigu SCW saxaabadii

isugu yeedhay waxaana la guddoomiyay in dagaalka la galo. Nebigu SCW maalintaa aad ayaa uu Alle u baryay waxa uuna lahaa Allow haddii intan laga adkaado Muslimiinta ku caabudayaa waa ay dabargo'ayaan e u hiili.

Waa goobtii ugu horraysay ee Muslimiintii iyo Mushrikiintii dagaal isugu yimaaddaan. Muslimiintu 13 sano ayaa ay ciqaab nooc kasta ah kala kulmayeen Mushrikiinta, maantana fursad ay ku aargutaan baa ay haystaan. Bilaal iyo Umayyah ibnu Khalaf baa isu muuqda. Mushrikiintu waxa ay arkaan fursad ay dadkii ka baxsaday ku cidhibtiri karaan. Quraysh waxaa ka haybaysata Carab oo dhan Xaramkiina iyagaa gacanta ku haya, haddii laga guuleysto waa guul weyn oo Islaamka iyo Muslimiinta u soo hoyatay.

Waa maalintii ay xaq iyo baadilku kala baxeen (يوم الفرقان) ee Islaamka calankiisii si fiican u babbaday.

Markii labadii dhinac is-horyimaaddeen, saddex mushrikiintii ah baa soo baxay oo dalbaday in loo soo baxo (mubaarazah). Saddex wiil oo Ansaar ah baa u soo baxay. Mushrikiintii Quraysheed waxa ay yidhaahdeen iska noqda oo raggii tolkayo ee dhiggayaga ahaa ha noo soo baxaan.

Nebigu SCW waxa uu yidhi: Cubaydah ibnul Xaarithoow kac, Xamsoow kac, Caliyoow kac. Xamse RC waxaa ku beegmay Shaybah ibnu Rabiicah, Calina waxaa ku beegmay Waliid ibnu Cutbah, halka uu Cubaydah RC ku soo beegmay Cutbah ibnu Rabiicah.

Cutbah iyo Shaybah waa walaalo. Waliidna waa ina Cutbah. Cali iyo Xaarith waa ilmaadeer, Xamsana waa adeerkood.

Xamse iyo Cali uma daahin Shaybah iyo Waliid.

Cubaydah oo saddexda saxaabi ugu da' weynaa iyo Cutbah labo seefood ayaa ay isdhaafsadeen. Laakiin Xamse iyo Cali baa ugu yimid oo Cutbah ka takhallusay, Cubaydana qaaday.

Iska-hor-imaadkani waa midka ay tilmaamayso aayadda: labadan kooxood waa labo doode oo ku dooday Rabbigood, kuwii gaaloobayna waxaa loo jaray dhar naareed, madaxooda korkiisana waxaa lagaga shubayaa naar kulul.

هَذَا خِصْمَانِ اخْتَصَمُوا فِي رَبِّهِمْ ۖ فَالَّذِينَ كَفَرُوا قُطِعَتْ لَهُمْ
ثِيَابٌ مِّنْ نَّارٍ يُّصْبُّ مِنْ فَوْقِ رُءُوسِهِمُ الْحَمِيمُ

Beder intii ka qaybgashay derejo gaar ah ayaa ay ku dhex lahaayeen saxaabada iyo Muslimiintii dambaba. Nebigu SCW waxa uu sheegay in Alle eegay oo ku yidhi: sameeya wixii aad doontaan waa aan idiin dhaafay e.

لَعَلَّ اللَّهَ اِطَّلَعَ عَلَى اَهْلِ بَدْرٍ فَقَالَ اَعْمَلُوا مَا شِئْتُمْ فَقَدْ غَفَرْتُ لَكُمْ.

Cusmaan kama qaybgalin Beder oo Nebiga SCW ayaa ku amray in uu hadho oo uu daryeelo xaaskiisi Ruqiya bint Rasuul oo xanuusanaysay. Beder dhawr cisho ka dib ayaana ay geeriyootay. Laakiin Cusmaan waxaa loo xisaabiyay sidii nin ka qaybgalay Beder—ajar iyo qaniimaba. Geeridaa ka dib, Nebigu SCW waxa uu Cusmaan ku yidhi: Jibriil ayaa ii warramay in Alle kuugu guuriyay Um Kalthuum meher

la mid ah kii Ruqiya iyo dhaqasho la mid ah tii Ruqiya. Sidaas ayaa ay Cusmaan isaga dambeeyeen labo gabdhood oo uu dhalay Nebigu SCW, waana sababta loogu bixiyay Dan Nuurayn (ذا النورين).

Beder ka dib, Faadumo bint Rasuulna waxaa la aqalgalay Cali RC.

Caa'isha RC waxa ay tidhi: maalin ayaa Nebiga SCW oo guriga jooga dhinacna u jiifa (dengiiga), oo bawdadiisa ama dhudhunkiisa maradii ka faydantay, waxaa u yimid Abuu Bakar RC isaga oo sidiisi ah waana ay sheekaysteen, dabadeedna waxaa u yimid Cumar RC isaga oo sidiisi ah waana ay sheekaysteen. Ka dib waxaa u yimid Cusmaan RC, markaas ayaa uu Nebigu SCW fadhiistay maradiina hagaajistay.

Markii laga wada tagay, ayaa ay Caa'isha weydiisay sababta uusan Abuu Bakar iyo Cumar dan uga galin e, uu Cusmaan isaga ururiyay. Nebigu SCW waxa uu ugu jawaabay: "Miyaanan ka xishoonayn nin malaa'igtu ka xishooto?!"

Sannadkii lixaad dabayaaqadiisii ayaa Nebigii SCW iyo saxaabadii ay Makah u baxeen si ay u soo cumraystaan, laakiin mushrikiintii Quraysheed ma aysan oggolaan. Markii ay xaaladdii adkaatay, ayaa Nebigu SCW u yeedhay Cumar RC si uu ergo ahaan ugu diro Makah. Cumar waxa uu yidhi tol adag oo la igaga leexdaa Makah ma joogo, aniguna naftaydaan uga baqayaa oo waa ay og yihiin cadaawadda aan u hayo iyo sida aan ugu adkahay, laakiin waxa aan kuu

hayaa nin awood ku leh—Cusmaan ibnu Cafaan. Nebigu SCW Cusmaan baa uu u yeedhay waxa uuna u diray in uu ergo ahaan ugu tago madaxdii Quraysheed oo uu u sheego in Nebigu SCW uu cumro u socdo ee uusan duullaan iyaga ku ahayn.

Cusmaan markii uu Makah tagay farriintiina gudbiyay, Qurayshi waa ay diideen in uu Makah ka baxo. Nebiga SCW iyo saxaabadiina waxaa soo gaadhay war ah in Cusmaan la dilay.

Markii baa dagaal la isu diyaarshay oo ay dhacday dhacdada loo yaqaan Baycatur Ridwaan. Cusmaan in loo aaro ayaa geeri la isku dhaarsaday. Nebigu SCW inta uu labadiisii gacmood isa saaray ayaa uu yidhi: midna waa dhaartaydii midna waa tii Cusmaan. Qiyaastii 1400 - 1500 oo nin ayaa Cusmaan dartii bayco dhimasho ah u galay!

Dhaartaasi waa midda ay ka hadlayso aayadda,

لَقَدْ رَضِيَ اللَّهُ عَنِ الْمُؤْمِنِينَ إِذْ يُبَايِعُونَكَ تَحْتَ الشَّجَرَةِ فَعَلِمَ مَا
فِي قُلُوبِهِمْ فَأَنْزَلَ السَّكِينَةَ عَلَيْهِمْ وَأَثَابَهُمْ فَتْحًا قَرِيبًا ﴿١٨﴾

Alle waxa uu ka raalli noqday Mu'miniinta markii ay baycada kugu la galayeen geedka hoostiisa, waxa uuna ogaaday waxa quluubtooda ku jira, markaas ayaa uu xasillooni ku soo dejiyay kuna abaalmariyay furid dhow.

Ummadda Nebi Maxamed SCW waxaa ugu fadli badan saxaabada, iyaguna waxa ay leeyihiin darajooyin kala sarreeya. Waxaa ugu fadli badan Abuu Bakar RC, Cumar RC, Cusmaan RC, iyo Cali RC. Waa afartii khaliif. Waxaa

ku xiga tobankii jannada loogu bishaareeyay oo ay afartani ku jiraan. Darajada xigtaa waa intii Beder ka qaybqaadatay. Waxaa xiga intii Baycatur Ridwaan ka qaybgalay. Intii islaamtay furiddii Makah horteedna waa ay ka fadli badan yihiin kuwii dabadeed islaamay.

Cusmaan iyo Cali intaas oo darajaba waa ay leeyihiin, saxaabada keli ah ee ka sarraysayna waa Abuu Bakar iyo Cumar.

Iyada oo dagaalkii la isu diyaarinayo ayaa ay caddaatay in aan Cusmaan la dilin, Nebigana SCW waxaa u yimid ergooyin kala duwanaa oo mushrikiintii soo direen. Ugu dambayn waxaa la gaadhay heshiiskii Xudaybiyah oo uu Cali qoray.

Dhawr bilood Xudaybiyah ka dib, sannadkii toddobaad waxaa loo dhaqaaqay Khaybar oo qalcadaheedii duullaan lagu qaaday. Maadaama Quraysh heshiis lala galay, qaybihii kale ee isbahaysigii Axsaab ku jiray midkii ugu dambeeyay ee aan wax laga qaban weeyaan Yahuudda Khaybar.

Habeenkii dagaalka ka horreeyay ayaa uu Nebigu SCW yidhi: “Berri calanka waxa aan siinayaa nin jecel Alle iyo Rasuulkiisa, Alle iyo Rasuulkiisuna ay jecel yihiin, isaga ayaana furaya Khaybar.”

Subixii baa raggii isa soo tubay iyada oo nin walbaa rejaynayay in uu noqdo kaa Rasuulku SCW tilmaamay ee ciidanka hoggaamin doona. Rag baa isdheereeyay si indhaha Nebigu SCW ugu dhacaan. Cumar RC waxa uu yidhi: “Maalintaa oo keli ah ayaa aan jeclaystay madaxtinnimo.”

Nebigu SCW inta uu calankii qaaday ayaa uu u yeedhay Cali RC oo uu u dhiibay, sidii ayaana Cali ku keenay guul oo qalcadihii Khaybar ee adkaa uu ku qabsaday.

Khaybar ka dib, markii Muslimiintii bateen ee masjidkii cidhiidhi ku noqday, ayaa loo dhaqaaqay in masjidkii la ballaadhiyo. Dhul deris la lahaa ayaa uu Cusmaan RC hantidiisi ku iibiyay sidii ayaana masjidkii waasac ku noqday.

Sannadkii xigay mushrikiintii waxa ay buriyeen heshiiskii Xudaybiyah waxaana lagu qaaday duullaan lagaga qabsaday Makah, intoodii badnaydna waa ay Islaameen. Duullaanku qarsoodi baa uu ku baxayay laakiin nin saxaabada ka mid ahaa oo talo ka qalloocatay, ayaa Makah u diray warqad. Nebigu SCW markii uu arrintii ogaaday, waxa uu warqaddii ka dabo diray Cali RC iyo iyo Subayr ibnul Cawaam RC. Iyagaa soo celiyay warqaddii oo badbaadiyay in aan duullaankii sirta ahaa fashilmin, dedaalkoodaa ayaana qayb weyn ka ahaa in Makah laga nadiifiyo shirkigii iyo asnaamtii Kacbada laga buuxiyay.

Ka dib Roomaankii iyo Carabtii ku hoos noolayd ayaa mar labaad la isku noqday sannadkii sagaalaad. Waa duullaankii ugu dambeeyay ee uu Nebigu SCW ka qaybgalay laguna aaday Tabuuk oo 778 kiiloomitir u jirta Madiinah marka hadda baabuur la wato. Xilligu waa xagaa iyo saxaraha Carbeed. Dalaggii beeruhu weli ma soo go'in dhaqaaluhuna ma wanaagsanayn, haddana waxaa isu yimid ciidan gaadhaya soddon kun oo nin.

Waxaa adkaatay in la helo dhaqaale ciidanka lagu diyaariyo. Qof walbaa wixii uu keeni karay ayaa uu keenay. Dhibtii loo maray wax ururinta iyo kaalintii munaafaqiinta waxaa aad u faahfaahisay suuradda Tawbah. Ciidankan waxaa loo bixiyay Jayshul Cusrah (Ciidankii Waxla'aanta).

Cusmaan RC waxa uu keenay kun diinaar oo ciidanka

diyaarintiisii qayb weyn ka qaadatay. Nebiga SCW oo fadhiya inta uu u yimid ayaa uu dhabta ugu shubay, markaas ayaa uu Nebiguna SCW inta uu gacanta ku gedgeddiyo uu odhanayay: maanta ka dib Cusmaan wixii uu sameeyaa dhibi maayaan!

Kutubta taariikhdu waxaa kale oo ay soo tebiyeen in uu keenay 300 oo awr oo ciidankii gaadiid u noqda. “Shatigan” dembidhaaf waa markii labaad ee uu Cusmaan helo, markii horana waa tii lagu xisaabiyay Ahlu Bederkii loo dhaafay wixii ay maalintaa ka dib sameeyaan, haddana mar labaad baa uu keligii helay ka dib markii uu kaalintaa weyn buuxiyay.

Cali RC ma raacin ciidankii oo waxaa lagaga tagay in uu Madiinah sii joogo oo uu qoysaska sii daryeelo. Markii uu yidhi ma carruurta iyo dumarkaa la iiga tagayaa, ayaa Nebigu SCW ku yidhi: miyaadan raalli ka ahayn in aad ii joogtid halkii Haaruun u joogay Muuse—aan ka ahayn in aan nebi kale iga dambaynayn?

Sannadkii xigay ayaa Nebigu SCW waxa uu Yaman u diray Cali RC. Waxaa uga horreeyay Khaalid ibnul Waliid RC laakiin natiijo badan kama keenin lix bilood oo uu diinta ugu yeedhayay. Cali markii uu tagay ayaa Khaalid iyo intii rabtay noqdeen, Cali ayaana Alle u fududeeyay oo qabiil dhan ayaa hal maalin Islaamay, ka dibna si isdabajoog ah ayaa ay diintii u qaateen.

Muddo yar ka dib Suubbanihii SCW waa uu geeriyooday. Waxaa taladii Muslimiinta qabtay Abuu Bakar RC. Isna waqti badan ma joogin waxaana ku xigay Cumar RC. Sannadkii 24H waa tii Cumar RC oo salaaddii ku jira la dhaawacay ee maalamo ka dibna uu geeriyooday. Guddigii uu

u saaray in ay khaliifka ku xiga soo xulaan waxa uu doortay Cusmaan ibnu Cafaan RC. Waxa uu Cusmaan khaliif ahaa 24H ilaa 35H markaas oo gurigiisa lagu dhex dilay. Albaabbadii fidnada ayaa ballaqmay dayrkii hortaagnaana waa uu dumay, dibna uma dhismin ilaa maanta.

Cadow gaalo ah oo soo duulay ama u soo dhuuntay ma dilin e, wiilal yaryar oo uu goobjoog u ahaa maalintii ay dhasheen iyo markii la canqariyay, ayaa istusay, shaydaanna u qurxiyay, in ay iyagu uga fahan badan yihiin Qur'aankii uu qori jiray markii waxyigu uu Nebiga SCW ku soo dego—Qur'aankaas oo isagu ku magacaaban yahay ilaa maanta qaab qoraalkiisa (الرسم العثماني). Waa Cusmaankii lahaa: quluubtiinnu haddii ay daahir tahay, kama aydaan dheregteen hadalka Rabbigiin.

لو طهرت قلوبكم ما شبعتم من كلام ربكم.

Wiilal yaryar iyo hoggaankoodii ayaa dhiiggii Cusmaan bannaystay ka dib markii ay ku xukumeen gaalnimo iyo in uu kitaabka Alle garabmaray oo uu beddelay!

Ilaa dhawr kun oo nin baa Masar iyo Ciraaq isaga yimid oo Madiinah isku soo shubay. Magaaladana ma joogin ciidan u babacdhigi kara oo furimihii jihaadkaa lagu mashquulsanaa.

Markii ay Madiinah meel u dhow degeen, ayaa Cusmaan u diray ergo 50 nin ah oo uu hoggaaminayay Maxamed Ibnu Maslamah RC. Maxamed waa saxaabigii kormeeraha guud u ahaan jiray Cumar RC ee ragga uu xisaabiyo labadii kabood mid ka qaadi jiray!

Meeshii markii ay gaadheenba waa nin qoorta musxaf

Qur'aan u sudhan yahay, indhihiisa ilmo ka tifiq leedahay, gacantana seef ku sita. Wuxuu leeyahay: kan (Qur'aanka) ayaa na amraya in aan tan (seefta) ku garaacno ciddii ka hortimaadda waxa kan (Qur'aanka) ku jira!

Maxamed baa ugu jawaabay: war fadhiiso hortaa baanu seef adeegsannay annaga oo fulinayna amarka Qur'aanka e. Sidii uu ula hadlayay ayaa ay oggolaadeen qaarkood in ay Madiinah ka noqdaan. Maxamed ibnu Maslamah waa raggii fulin jiray hawlgallada gaarka ah ee Nebigu SCW u diray Kacab ibnul Ashraf ka dib markii uu joojin waayay colaaddii iyo caydii Nebiga SCW.

Waxyaalo isbiirsaday baa kallifay in ay soo noqdaan mar kale, waxa ayna bilaabeen in ay Cusmaan ku go'doomiyaan gurigiisi (40 cisho) oo ay u diidaan in uu masjidkii ku tukado, in ceelkii uu iibiyay uu biyo ka cabbo. War miyaydaan ogayn in aan ceelkan Muslimiinta u iibiyay oo Nebigu SCW Janno iigu beddelay? Haa. War miyaydaan ogayn in masjidku cidhiidhi noqday oo aan dhul lagu fidiyo iibiyay? Haa. War miyaydaan ogayn in aan bixiyay kharashkii jayshul cusrah? Haa. War miyaydaan ogayn maalin Nebiga SCW, Abuu Bakar, Cumar iyo aniga oo saaran buurta Uxud, in ay gariirtay oo Nebigu SCW ku yidhi: isdeji Uxudeey waxaa dushaada saaran Nebi, Siddiiq, iyo labo Shahiid e? Haa.

Iyaga oo waxaaba og ayaa aysan dan ka yeelan. Nin meeli u caddahay meeli ka madow.

Isle'egta ay isku aadiyeen waxa ay u soo saartay in Cusmaan ku kacay falal diinta lid ku ah, ka dibna sidaa dhiiggiisu xalaal ugu noqday, iyagana waajibkoodu uu yahay in ay xukunkaa ku fuliyaan.

Cusmaan baa ay ku lahaayeen: diintee baad haysataa?! Kitaabkii Alle waad beddeshay! Maalinta Qiyaame nalaga yeeli maayo in aan dhahno: Rabbigayooow waxa aan addeecnay madaxdayadii markaas ayaa ay jidkii naga lumiyeen!

رَبَّنَا إِنَّا أَطَعْنَا سَادَتَنَا وَكِبَرَاءَنَا فَأَصْلَحْنَا السَّبِيلَ ﴿٦٧﴾

Dadkan waxaa ku jiray Maxamed ina Abuu Bakar oo uu Cusmaan goobjoog u ahaa markuu dhashay dhawr bilood ka hor geeridii Nebiga SCW.

Cusmaan RC oo soomman, oo Qur'aan akhrinaya, oo ay tahay maalin Jimce ah, bishii xurmada lahayd ee Dul Xijah, ayaa ay ku dhex dileen magaaladii xurmada lahayd ee Madiinah!

قُلْ بِئْسَمَا يَأْمُرُكُمْ بِهِ إِيمَانُكُمْ إِن كُنتُمْ مُّؤْمِنِينَ ﴿٩٣﴾

Da'diisu 80-kii ayaa ay kor u dhaaftay labo ama afar sano. Waa waayeel diinta ku barbaaray, u soo halgamay, qolqol iyo qurbaba dhibaato badan ugu dulqaatay, hantidiisii u huray, dhul aad u ballaadhanna ku fidiyay diinta intii uu khaliifka ahaa (12 sannadood).

Kuwii dilay mid ah baa soo maray maydkii Cusmaan iyada oo madixiisi ku dhacay musxafkii uu Qur'aanka ka akhrisanayay. Inta uu madixii laaday—si uu musxafka uga qaado—ayaa waxa uu yidhi: ima soo marin maanta oo kale; waji gaal oo ka wanaagsan iyo jiif gaal oo ka karaamo badan!

ما رأيت كالיום وجه كافر أحسن ولا مضجع كافر أكرم.

Markii ay dileen, wixii guriga yaallayna waa ay bililiqaysteen, iyaga oo leh: ma inta uu dhiiggiisu xalaal noo noqdo ayaa hantidiisu xaaraan naga ahaanaysaa!

أجل لنا دمه ولا يحل لنا ماله.

Waxaa la sheegaa in ay rabeen in ay maydkiisa dhagxiyaan ka dibna ay qubuurta Yahuudda ku aasaan e, laga maslaxay ama dhuumasho habeenkii lagu aasay!

Aafooyin badan bilowgoodu waa marka, sidii mashiin wax xisaabinaya, wax la isku beegbeegto, ee aan arrimaha si miyir iyo maan leh loo maarayn.

$B + T = J.$

Joogsi.

Waxyaalo ay iska dhaadhiciyeen baa isugu beegbeegmay oo ay xukunkii ku gooyeen e, qofka ay xukumayaan waxa uu yahay, waxa uu galo iyo waxa uu gudo, midna dan kama aysan galin.

Dhibta ay leedahay in wax la isku beegbeegto iyada oo aan xaqiiqada arrimaha si qumman loo eegin, waxaa inoo tusaalayn kara warkan. Nin Masar ka soo xajiyay ayaa arkay koox meel Xaramka ah fadhida. Tolku waa cidma? Waa Quraysh. Sheekhuna wa ayo? Waa Cabdullaahi ibnu Cumar. Markaa ayaa uu la soo kala baxay su'aalo u diyaarsanaa: Su'aalo ayaa aan ku weydiinayaa aniga oo kugu dhaarinaya xurmada Gurigan e (Kacbada) iiga jawaab;

—Ma og tahay in Cusmaan ibnu Cafaan ku jiray raggii cararay maalintii Uxud?

—Haa.

—Ma og tahay in uu ka maqnaa Beder oo uusan ka qaybgalin?

—Haa.

—Ma og tahay in uu ka hadhay Baycatur Ridwaan oo uusan goobjoog ka ahayn?

—Haa.

—ALLAAHU AKBAR!

Markaas ayaa uu Cabdullaahi gartay in uu yahay dadkii Cusmaan necbaa oo uu qiil raadinayay. Cabdullaahi waxa uu yidhi:

—Aan kuu faahfaahiyo wixii aad iga weydiisay Cusmaan: cararkii maalintii Uxud, Alle ayaa markhaati iiga ah in uu ka cafiyay (eeg Aala Cimraan: 155). Ka maqnaantii Bederna waxaa keentay gabadhii Rasuulka Alle SCW ee uu qabay baa xanuusanayd, Nebiga SCW ayaana ku yidhi waxa aad leedahay ajarka nin Beder ka qaybgalay iyo qaniimadiisi. In uu Baycatur Ridwaan ka maqnaana waxaa keentay in uusan jirin qof kale oo reer Makah kaga qaalisanaa oo loo diri karayay, waxa ayna Baycatur Ridwaan dhacday intii uu Makah ku maqnaa, Nebiga SCW ayaana gacantiisii midig yidhi waa gacantii Cusmaan oo ku dhuftay gacantiisii bidix isaga oo dhahaya: waa baycadii Cusmaan—haddaba intaa qaado.

Gabagabo

“Bil-saddex reerkaagana waa kaa kaxaysaa, reer kalana kuuma geysa.”—Gaaleysiinta Muslimiintu dadkana waa ay kaa dhex saartaa, adduun iyo aakhirana waxba laga dhacdo aan dab iyo dhibaato ka ahayn. Ka reebtoonow gaaleysiinta dadka ashahaadanaya.

21 Rajab 1442

05 Maaj 2021

HOOBAD

“Kabbashada cilmiga gaaban waa lagu kadeedmaaye.”

—Muuse Cali Faruur.

Cusmaan ibnu Cafaan RC markii la dilay, waxaa khaliif noqday Cali ibnu Abdii Daalib RC. Laakiin waa la qaybsamay. Dad badani waxa ay ku adkaysteen in aan wax kala soconayn ilaa loo aaro Cusmaan oo kuwii dilay la laayo. Cali waxa uu istaagay in uusan markaa hayn awood uu raggaa tallaabo kaga qaado ee ay habboon tahay in la sugo inta xaaladdu degayso ee uu awood u helayo. Weli waxaa Madiinah jooga raggii Cusmaan RC ku soo duulay ee dilay, Calina iyagii baa ku xeeran oo awood uu wax kaga qabto ma hayo.

Shaam oo Mucaawiye RC ka talinayay ilaa xilligii Cumar RC, aad baa looga gubtay wixii dhacay, dadkiina dagaal baa lagu guubaabiyay. Cali RC in ay ka amarqaataan oo baycadii khaliifka ay la galaanna waa ay diideen, ilaa uu raggii Cusmaan RC dilay ka aargudo. Waa meel wax ka socdaan e, isna waxa uu goostay maadaama ay amardiiddo

sameeyeen in uu la dagaallamo waxaana la diyaariyay ciidan Shaam iyo Mucaawiya ku duula. Wiilkiisii Xasan oo kala taliyay dhiigga daadan doona iyo Muslimiinta kala jabi doona, Cali ma dhegaysan.

Caa'isha RC iyo saxaabo kale intii qalalaasuhu socday ayaa ay Makah aadeen oo xilligii xajkaa la joogay. Dadkuna markii hore waxa ay rejaynayeen in raggan gadoodsan arrintoodu xallismi doonto e, in ay dilka Khaliifka gaadhayso lagama baqdin qabin. Muddo kooban ayaa dad badan iyo madaxdii Cusmaan la shaqaynayay oo soo xajiyay, hantina Baytul Maalka u waday, isugu yimaaddeen Makah. Markii Cusmaan RC la dilay, Caa'isha RC ayaa u khudbaysay kuna dhiirrigalisay in dhiigga Cusmaan aarkiisii la raadiyo, kuwii falkaa geystayna gacan lagu soo qabto. Ogsoonooow waxaa la socda walaalkeedii yaraa. Halkii ayaa waxaa ka samaysmay ciidan ballaadhan oo dhawr kun gaadhayay. Waxaa ku jiray Subayr ibnul Cawaam RC iyo Dalxa ibnu Cubaydillaah RC (labo ka tirsan tobankii Jannada loogu bishaareeyay) oo markii ay Cali RC ku kari waayeen raggii Cusmaan RC dilay ciqaab, ka amarqaatay in ay cumro aadaan waxaana sii raacay dad badan.

Kooxdan oo ay Caa'isha RC hoggaaminaysaa waxa ay go'aansadeen in ay aadaan Basrah si ay u ciidan urursadaan, kuwii Cusmaan RC dilay qaarkood oo halkaa joogayna ay u laayaan. Basrah markii ay wax yar u jireen, ayaa waxa ay xilli habeen ah soo mareen ceel la odhan jiray al-Xaw'ab (الحوأب), markaas ayaa ey meesha joogtay ku ciyeen. Caa'isha markii ay maqashay ayaa ay tidhi: meeshu magaceed? Waxaa la yidhi waa Xaw'ab. Gacmaha inta ay isku garaacday ayaa ay tidhi: Innaa lillaahi wa innaa ilayhi raajicuun, waan

noqonayaa! Oo maxaa dhacay? Waxaan maqlay Rasuulkii Alle SCW oo haweenkiisa ku leh in middood ay ku ciyi doonto eyda Xaw'ab! I celiya, i celiya, wallaahi waa aniga taasiye!

Habeen iyo maalin baa meeshii la joogay oo la rabay in la qanciyo, ilaa wiilkii ay habaryarta u ahayd ee Cabdullaahi ibnu Subayr ku yidhi: qofkii ku yidhi meeshu waa Xaw'ab waa beentiis!

Ugu dambayn Basrah ayaa ay gaadheen laakiin waa loo diiday in si nabad ah loogu soo wareejiyo, ka dibna dagaal xun ayaa ay kula wareegeen, kuwii dilka Cusmaan RC ka qaybqaatay qaarkoodna tiro badan ayaa ay ka dileen.

Cali RC waxa uu go'aansaday in uu Basrah u leexdo inta uusan Mucaawiya iyo Shaam aadin. Wax ay ergo socoto oo waanwaan la raadiyaba, markii xalkii soo dhowaaday, kuwii Cali la socday ee Cusmaan dilkiisii qaybta ka ahaa, waxa ay ogaadeen haddii la heshiiyo in iyaga la isugu tagi doono. Ka dibna dagaal ayaa ay qarxiyeen.

Dagaal ba'an ayaa dhacay. Dhan waxaa hoggaaminaya Cali RC, dhanna hooyadii Mu'miniinta Caa'isha bint Abii Bakar RC oo ay weheliyaan Subayr RC iyo Dalxah RC. Cali waxaa la socda Maxamed ibnu Abii Bakar, Caa'ishana waxaa la socda Cabdiraxmaan ibnu Abii Bakar. Waa saddex walaalo ah. Caa'isha RC waxa ay u dagaallamaysaa in ay u aarto Cusmaan RC, dadkii dilayna waxaa la socday walaalkeed. Subayr waxaa dhashay Safiya bint Cabdulmuddalib, Nebiga SCW iyo Cali RC eeddadood, oo waa Cali inaabtigii.

Ugu dambayn Cali ayaa gacansarreeyay, awrkii Caa'isha RC saarnaydna difaaciisii dad badan baa ku naf waayay,

ilaa markii dambe la boqnagooyay si iyada loo badbaadiyo, Calina waxa uu u diray walaalkood Maxamed, waxaana la dejiyay guri intii ay ka sugaysay in gurigeedii Madiinah lagu celiyo. Dhacdadan oo la baxday Dhacdadii Awrka, waxa ay labadii dhinac iska dileen ilaa toban kun—shan kun iyo shan kun!

Cali RC iyo Caa'isha RC labaduba aad ayaa ay uga xumaadeen musiibada dhacday, waxaana la sheegaa in Cali wiilkiisii Xasan ku yidhi: fiicnaan lahaydaa in aabbahaa mar hore dhinto! Xasan waxa uu yidhi: waan kuu digay imana aadan dhegaysan. Taas oo Cali kaga jawaabay: isma lahayn halkanay gaadhaysaa arrintu!

“Dab munaafaq shiday baa la yidhi, duul dhan buu gubaye,”

—Cali Cilmi Afyare: Ololaha Horumarinta Reer Miyiga.

“إِنَّ الْفِتْنَةَ إِذَا أَقْبَلَتْ شَبَّهَتْ، وَإِذَا أَدْبَرَتْ بَيَّنَتْ.”
— أبو موسى الأشعري رضي الله عنه.

Fidnada bilowgeedu dadka waa uu indhatiraa waana dhegatiraa. Hadhow baa la wada dhahaa: maxaa nagu watay! Dalkeenna dagaalkii sokeeye ee ka dhacay, wixii dil, kufsi, dhac, burbur,... ka dhashay, cidna xisaabta kuma darsan markii Siyaad Barre beddela qorshuhu ahaa. Ciraaq, Suuriya, Liibiya, Yaman,... qolo walba haddii ay awoodaan

yaa dib noo celiya ayaa ay odhan lahaayeen.

Sifin

Cali RC markii uu Ciraaq arrinteedii meel saaray, waxa uu u jeestay qorshihii hore iyo in uu Mucaawiyah RC arrintiisa meel saaro. Ergo iyo farriimo la isdhaafsaday xal ma keenin. Dagaal ayaa la isugu soo baxay waxaana muddo la isku horfadhiyay Sifin. Bishii Dulxijah ee sannadkii 36-aad oo idil si maalinle ah ayaa loo dagaallamayay, mararka qaarna labo jeer baa maalintii la isku laabanayay. Waxaa dhacday in labo walaalo ah oo labada dhinac ka kala safan ay isu soo baxeen oo markii ay isu soo dhowaadeen ee ay isku qaadqaadi gaadheen ay isgarteen ka dibna kala laabteen!

Markii muddo la isgaraacayay, ayaa maalin kooxdii Cali gacansarraysay oo ciidankii Mucaawiyah la jiidhay. Awooddan dheeraadka ah waxa ay ka timid markii ay ogaadeen in Shaamiyiintii Mucaawiyah ay dileen Cammaar ibnu Yaasir RC oo la socday Cali. Dilka Cammaar labada dhinacba waa uu saameeyay maxaa yeelay waxa ay wada yaqaanneen in Nebigu SCW sheegay in koox gardarani ay Cammaar dili doonaan. Kooxdii Cali waxa ay yaqiinsadeen in ay qumman yihiin kooxda Mucaawiyana gardarro wadaan.

Waa la dagaallamay ilaa warammadii af beeleen, fallaadhihii dhammaadeen, seefihiina jajabeen. Gacmahaa la isu la tagay, dhagax baa la isku shiiday, ciid baa la isku saydhay, qaniinyo iyo ilkahaa la isu la tagay—labada nin

marka ay isku daalaan baa ay isu nasanayeen ka dibna halkii ka sii wadayeen.

Habeenkii oo dhan baa dagaalkii socday, waagii Jimcaha ayaa beryay, salaaddii subaxna ninba meeshiisii baa uu tilmaan ahaan ku tukaday iyada oo dagaalkii socdo, sidii gaalo lala jihaadayo!

Barqadii markii ay caddaatay in Cali RC iyo Ciraaqiyyintii guushu raacayso, ayaa Camr ibnul Caas RC ku yidhi Mucaawiyah RC: Cali u dir musxaf uguna yeedh kitaabka Alle, arrinkaa kaama diidi doono e. Waxa uuna u raaciyay aayadda 23-aad ee suuradda Aal Cirmaan: Ka warran kuwa la siiyay qayb ka mid ah Kitaabka ee loogu yeedhayo Kitaabka Alle si uu u kala xukumo dhexdooda, dabadeedna ay jeesanayaan koox ka mid ah iyaga oo diidaya.

أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ أُوتُوا نَصِيبًا مِّنَ الْكِتَابِ يُدْعَوْنَ إِلَى كِتَابِ اللَّهِ لِيَحْكُمَ بَيْنَهُمْ ثُمَّ يَتَوَلَّى فَرِيقٌ مِّنْهُمْ وَهُمْ مُّعْرِضُونَ ﴿٢٣﴾

Cali waa uu oggolaaday in Kitaabka Alle loo xukuntamo.

Sifiin dadkii labada dhinac iskaga dileen waxaa lagu qiyaasay toddobaatan kun (70, 000)—45 kun oo reer Shaam ah iyo 25 kun oo reer Ciraaq ah. 77 maalmood baa la isjafayay!

Kuwii Cusmaan RC dilay ma suuraysanayeen in arrini halkan gaadhi doonto?

Waxaa la isla gartay in Cali RC wakiisho qof ka masuul ah, Mucaawiyana sidaas oo kale yeelo. Labadan ayaa ka fadhiisanaya go'aanna ka gaadhaya wixii maslaxada Muslimiintu ku jirto, wixii ay gooyaan ayaana lagu go'aa.

Mucaawiyah RC waxa uu wakiishay Camr ibnul Caas RC, halka Cali RC ka wakiishay Cabdullaahi ibnu Cabbaas RC. Laakiin Cali waxaa ka diiday khawaarijti Cusmaan dilay ee la socday. Waxa ay istaageen: cid aan Abuu Muusaa al-Ashcari RC ahayn ku qanci mayno. Abuu Muuse markii fidnadu qaraxday baa uu ka dhex baxay oo ka fogaaday, waxa ayna noqotay in la doono oo la soo kaxeeyo.

Warqaddii labada wakiil markii in la qoro loo fadhiistay, waxaa dood ka dhalatay Cali waa amiirkii Mu'miniinta iyo haddii uu yahay miyaanu la dagaallami lahayn! Cali ayaa yidhi tirtira amiirul mu'miniin oo qora Cali ibnu Abii Daalib, isaga oo soo xusuustay heshiiskii Xudaybiyah. Heshiiskaa waxaa qorayay Cali RC oo markii ay Quraysh Nebiga SCW ku dhaheen kuuma aqoonsanin Rasuulkii Alle, waa tii Nebigu SCW Cali ku yidhi u beddel Muxammad ibnu Cabdullaahi, laakiin Cali diiday in uu tirtiro, ka dibna Nebigu SCW yidhi i tus anigaa tirtiraya e. Qoraalka nuxurkiisu waxa uu ahaa: in labada qaadi ku xukumi doonaan Kitaabka Alle, wixii ay xukunkiisa ka waayaanna ay sunnada Nebiga SCW ka eegi doonaan. Muddo ay go'aankoodii ku keenaan ayaana loo qabtay, sidii ayaana cid walba meeshii ay ka timid ugu noqotay.

Ciidankii Cali rag ka mid ahaa ayaa ka gadooday iyaga oo leh sidee ayaa aad xukunka diinta Alle rag gacanta ugu galinaysaa?! (أَتَحْكُمُونَ فِي دِينِ اللَّهِ الرِّجَالُ). Waxa ay istaageen: Cid aan Alle ahayn wax ma kala xukumi karto (لَا حُكْمَ إِلَّا لِلَّهِ). Ugu

dambayn ku dhowaad labo iyo toban kun ayaa ka baxay ciidankiisi intii uusan gaadhin Kuufa, waxa ayna degeen meel la dhaho Xaruuraa' iyaga oo diiddan in ay isaga meel la joogaan. Waa bixitaankii Khawaarijta.

Cali RC waxa uu diray nin dadka u dhawaaqa oo u sheega in xufaadda Qur'aanku ay isugu yimaaddaan aqalkiisa. Markii daartii buuxsantay ayaa uu codsaday musxaf oo uu hortiisa dhigay waxa uuna bilaabay in uu la hadlo kitaabkii: Musxafyahow dadka la hadal! Dadkii baa qaar yidhaahdeen maxaa aad kala hadlaysaa waa khad warqad ku qoran e. Cali waxa uu yidhi: Alle ayaa kitaabkiisa ku leh haddii labo isqabta shaqaaqo dhex gasho, u saara garsoore dhanka qoyska ninka ah iyo mid dhanka qoyska naagta ah—haddii ay heshiis doonayaan Alle ayaa waafajin doona. Ummadda Maxamed SCW ayaa ka xurmad weyn nin iyo naag arrintood e (sidee ayaa ay iigu haysaan in aan oggolaaday dhexdhexaadin).

وَإِنْ خِفْتُمْ شِقَاقَ بَيْنِهِمَا فَابْعَثُوا حَكَمًا مِّنْ أَهْلِهِ وَحَكَمًا مِّنْ أَهْلِهَا إِنْ يُرِيدَا إِصْلَاحًا يُوَفِّقِ اللَّهُ بَيْنَهُمَا

Waxaa kale oo ay ku haysteen in uu ka tanaasulay darajadii amiirul mu'miniin, markaas ayaa uu u daliishaday dhacdadii Xudaybiyah, isaga oo leh: Rasuulka Alle waxaa idiin ku sugan ku dayasho wanaagsan—ciddii Alle iyo maalinta aakhiro rejaynaysa.

لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِي رَسُولِ اللَّهِ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ لِّمَن كَانَ يَرْجُو اللَّهَ

وَالْيَوْمَ الْآخِرَ

Ka dib waxa uu u diray Cabdullaahi ibnu Cabbaas bal in uu u soo caqli celiyo oo la soo hadlo. Saddex cisho ayaa uu la doodayay oo ay ka murmayeen muxuu magaca Alle siiyay ee amiirnimada uga tanaasulay? Muxuu xukunka Alle rag gacanta ugu galiyay? Iyo muxuu dagaalkii uu Basrah ku guuleystay, xoolihii iyo dadkii la qabtay noogu qaybin waayay?! Labada hore jawaabahoodii waa aan soo marnay, laakiin middan dambe Cabdullaahi wajiguu kaga dhuftay: Ma Caa'isha, hooyadii Mu'miniinta baa aad qafaalan lahaydeen? Haddii aad dafiraysaan in ay tahay hooyadii Mu'miniinta waa aad gaalowdeen, haddii aad qafaalashadeeda bannaysanaysaanna waa aad gaalowdeen! Ugu dambayn ilaa afar kun baa tawbad keenay oo soo raacay, laakiin dooddooda waxaa ka cad in ay isu arkaan Muslimiin la dagaallamaya gaalo, halka dadka kale ay arkaan labo kooxood oo Muslimiin ah oo dagaal dhex marayo, waana sida ku cad xadiisyada khawaarijta uu Nebigu SCW kaga sii digay—in ay ka soo dhex bixi doonaan labo kooxood oo Muslimiin ah oo dagaallamaya.

Intii Cabdullaahi la doodayay, xitaa dharkii uu xidhnaa baa ay dood galiyeen. Nebiga SCW ayaa Cabdullaahi ibnu Cabbaas RC ugu duceeyay in Alle diinta fahansiyo tafsiirka Qur'aankana baro.

اللهم فقهه في الدين وعلمه التأويل.

Waa caalimkii ummadda ee tafsiirka Qur'aanka looga dambeeyo. Laakiin waa aynu soo aragnay in nimankani aysan waxaa u joojinayn e, intii yarayd ee ay akhriseen

ay ku kadeedmeen oo aqoondarro iyo xagjirnimo ay meel daran ka tuureen, ilaa ay sidii saaruukh la ganay diintii iyo dadkiiba xuf ku mareen.

Cabdullaahi waxa uu yidhi: Yaa xaaraantimeeyay quruxda Alle u soo bixiyay addoomihiisa iyo risiqa wanaagsan? Isaga oo daliishanaya aayadda—

قُلْ مَنْ حَرَّمَ زِينَةَ اللَّهِ الَّتِي أَخْرَجَ لِعِبَادِهِ وَالطَّيِّبَاتِ مِنَ الرِّزْقِ قُلْ هِيَ لِلَّذِينَ آمَنُوا فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا خَالِصَةً يَوْمَ الْقِيَامَةِ كَذَلِكَ نُفَصِّلُ الْآيَاتِ لِقَوْمٍ يَعْلَمُونَ ﴿٣١﴾

In ka badan toddobaatan kun oo Muslimiin ah meel ay ku dhinteen, oo la leeyahay dhiigga qubanaya aynu joojinno oo aynu heshiinno, Kitaabka Allana isku xukunno, ayaa ay ka gadooddeen oo ku doodayaan wax aan jirin iyo macnadarro ay dhoodhoobteen. Caqligaasi ilaa maanta waa uu taagan yahay, dhiig Muslimiin ayaana lagu daadinayaa dilkoodana waa lagu bannaysanayaa. Walow aysan Khawaarijii koox iyo mad-hab ahaan u jirin ama tiro aan macno lahayn laga yaabo in ay ka hadhay, haddana fikir koodii gaaleysiinta iyo in dhiigga Muslimiinta macnadarro lagu xalaashado ayaa weli socda.

Intii Cabdullaahi ibnu Cabbaas ka hadhay Cali waxa uu u diray farriin uu leeyahay sida xaaladi tahay waa aad aragtaan e, halkiinnaa bal jooga inta ummadda midnimadeedii soo noqonayso, waxaana innoo ballan ah in aydan daadin dhiig xaaraan ah, jid aydan goynin, cidna aydan dulmin. Haddii aad sidaa yeeshaan, waa inoo dagaal. Laakiin warkiisii waxba kama aysan soo qaadin e, jidgooyo, dil, iyo dulmi baa

ay ku dhaqaaqeen, maxaa yeelay, iyaga uun ayaa isu arkayay in ay Muslimiin yihiin.

Cali qudhiisa waa ay ku dhiirradeen oo waa ay gaaleysiiyeen. Caliyoow toobad keen oo ina mari aynu cadowga la dagaallanno ilaa aynu Rabbigeen la kulmayno. Caliyoow haddii aad ka noqon waydid xukunkii Alle ee aad ragga soo dhexgalisay waa aan kula dagaallamaynaa annaga oo ku raadinayna naxariista Alle iyo raalli ahaanshihiisa!

Cay, ceebayn, iyo aflagaaddo ayaa ay la dabo galeen. Maalin isaga oo salaaddii subax ku jira ayaa mid khawaarijti ah Cali ku akhriyay aayadda macnaheedu yahay: haddii aad shirki samaysid camalkaagu waa uu burayaa waxa aadna noqonaysaa kuwa khasaaray!

لَيْنَ أَشْرَكَتَ لِيَحْبَطَنَّ عَمَلُكَ وَلَتَكُونَنَّ مِنَ الْخَاسِرِينَ ﴿٦٥﴾

Calina markii uu maqlay waxa uu akhriyay aayadda suuradda Ruum ku dhammaato: Sabir, ballanka Alle waa xaq e, yaysanna ku duufsan kuwa aan yaqiinsanayn.

فَاصْبِرْ إِنَّ وَعْدَ اللَّهِ حَقٌّ وَلَا يَسْتَخِفُّكَ الَّذِينَ لَا يُوقِنُونَ ﴿٦٦﴾

Salaadda dhexdeedii baa uu muddahaaradayaa qofkani!

Waxaa kale oo la sheegaa iyada oo Cali khudbaynayay in mid khawaarijti ahi ku buuqay isaga oo leh: Caliyoow shirki baa aad ku dhacday oo Alle iyo rag baad diintii wadaajisay, xukunkana Alle keli ah ayaa iska leh. Midkood baa inta uu istaagay oo dhegaha faraha gashaday ku

dhawaaqay aayaddii aan soo marnay ee lahayd haddii aad shirki samaysid camalkaagu waa uu burayaa. Markaas ayaa kuwii kalana hareeraha kaga dhawaaqeen: Xukunka Alle keli ah ayaa leh, xukunka Alle keli ah ayaa leh (لا حكم إلا لله). Cali waxa uu ugu jawaabay: waa kalmad xaq ah oo baadil loo adeegsanayo. Cali marna ma gaaleysiin, shirki kuma eedayn, waxa uuna yidhi: masaajidda Alle idin ka hor istaagi mayno, dagaalna idin ku bilaabi mayno ilaa aad nagu bilowdaan.

Kulan baa ay qabsadeen, waa la iswacdiyay aakhiro iyo janno ayaa aad looga hadlay, adduunka in la iska dhowro ayaa la isku waaniyay. Wanaagga in la faro xumahana la reebo ayaa la isku dhiirrigaliyay, ka dibna waxaa la yidhi: walaalayaaloow innaga saara qaryadan dadkeedu dulmiga ku jiraan, oo buuraha iyo degmooyinka kale ina geeya aynu dulmigan diidnee. Marba nin baa khudbeeyay, waxaa la isku akhriyay aayado xusaya in Alle la jiro kuwa taqwada leh ee muxsiniinta ah; in Alle faray in dadka xaq lagu xukumo oo aan hawo la raacin. Waxaa la akhriyay saddexda aayadood ee suuradda Maa'idah ee ku dhammaada in kuwa aan wax ku xukumin waxyiga Alle soo dejiyay ay yihiin gaalo, daalimiin, faasiqiin.

وَمَنْ لَّمْ يَحْكَمْ بِمَا أَنزَلَ اللَّهُ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الْكَافِرُونَ ﴿١١﴾
 وَمَنْ لَّمْ يَحْكَمْ بِمَا أَنزَلَ اللَّهُ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الظَّالِمُونَ ﴿١٥﴾
 وَمَنْ لَّمْ يَحْكَمْ بِمَا أَنزَلَ اللَّهُ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الْفَاسِقُونَ ﴿١٧﴾

Ninkii aayadahan akhrinayay waxa uu hadalkiisii ku soo afmeeray in ahlu qibladii (Muslimiintii) ay: hawo raaceen,

ay ka tageen Kitaabka in la isku xukumo, ay af iyo addinba xadgudub ku kaceen, in lagu jihaadaana ay waajib ku tahay Mu'miniinta (waa kooxdiisa e). Mid kale ayaa oohin qabsaday oo ku boorriyay in ay dadka ku baxaan isaga oo leh: wajiga seef kala dhaca ilaa la addeeco Raxmaan Raxiimka! Haddii aad guuleysataan oo Alle loo addeeco sidii aad rabteen, Alle waxa uu idin siinayaa abaalmarinta kuwa addeeca ee amarkiisa u adeegaya, haddii la idin dilana, maxaa ka fadli badan in aad ku aroortaan raalli ahaanshaha Alle iyo Jannadiisa?!

Dadkii waa ay ka dhex baxeen waxaana ay isku urursadeen meel Nahrawaan la dhihi jiray. Farriimo ayaa ay dhan kasta u direen si kuwa la aragtida ahi ugu yimaaddaan. Ciidan awood badan ayaana ay noqdeen.

قُلْ هَلْ نُنَبِّئُكُمْ بِالْأَخْسَرِينَ أَعْمَالًا ﴿٣٣﴾ الَّذِينَ ضَلَّ سَعْيُهُمْ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَهُمْ يَحْسَبُونَ أَنَّهُمْ يُحْسِنُونَ صُنْعًا ﴿٣٤﴾

Ma idiin ka warrannaa kuwa ugu fal khasaare badan. Kuwa dedaalkoodii nolasha adduunyo khasaaray iyaga oo ismoodaya in ay wax wanaagsan samaynayaan.

Cali RC iyo qaar kale oo salafkii ah waxa ay odhan jireen Khawaarijtu waxa ay soo galayaan dadka aayaddani ka hadlayso.

Waanwaantii iyo garsoorkii Cali iyo Mucaawiya u dhexeeyay waa ay burbureen mar kalana waxaa soo labaclaysay colaaddii labada dhinac u dhexaysay. Cali oo ciidankiisii u diyaarsaday in uu mar kale Mucaawiyah ku noqdo, ayaa warar dhiillo leh oo istarayaa ka soo gaadheen khawaarijii oo dhulkii qasay, dadkii laayay, jidadkii gooyay, maxaarimtiina bannaystay.

Waxa ay afduubteen Cabdullaahi ibnu Khabbaab ibnul Arat (saxaabigii caanka ahaa ee mushrikiintu dhuxasha holcaysa ku gubi jireen ee haddana u adkaystay wiilkiisii) iyo xaaskiisii oo uur leh. Markii ay qabteen ayaa ay waraysteen: War maxaad ahayd? Cabdullaahi ibnu Khabbaab saaxiibkii Rasuulka Alle SCW, waadna i argaggixiseen! Dhibi ma jirto ayaa ay ugu qalbiqaboojiyeen. Nooga warran wax aad aabbahaa ka maqashay. Waxa uu yidhi: waxa aan maqlay aabbahay oo sheegaya in uu maqlay Rasuulkii Alle SCW oo dhahaya: “Waxaa dhici doonta fidno uu midka fadhiyaa ka khayr badan yahay midka taagan, midka taaganna ka khayr badan yahay midka soconaya, midka soconayaana ka khayr badan yahay midka ordaya.” Yacnii, sida ka qaybgalkeeda looga kala fog yahay ayaa loo kala khayr badan yahay. Webiga inta ay geeyeen ayaa ay bireeyeen! Xaaskiisi uurka lahaydna inta ay bireeyeen ayaa ay dooxeen oo ilmihii uurkujirka ahaana dileen!

Kuwan oo dadka ku dhex jira in duullaan Mucaawiyah lagu aado waa laga joogsaday waxaana la go’aamiyay in iyaga tallaabo laga qaado, inta aysan dadka madhin. Waxa uu Cali ku dedaalay in uu dadkan wareersan u caqli celiyo, waase ay diideen. Ka dib waxa uu sameeyay jid kuwii isbeddelaa ay ku badbaadi karaan, oo Abuu Ayuub al-Ansaarii RC ayaa

calan loo dhiibay oo la yidhi ninkii calankaa aadaa waa aamin, ninkii magaaloooyinkii ku noqdaa waa aamin, cidda aan rabnaa waa kuwii dembiyada geystay uun. Qiyaas afartii kun, saddex kun baa sidaa ku baxday, waxaana soo hadhay kun isdhaarsaday oo ku dhawaaqaya: Xukunka Alle uun baa leh, Jannadii innoo dhaqaajiya! Markaas ayaa ay weerar soo qaadeen. Cali RC oo Jannada loogu bishaareeyay dilkiisa baa ay janno ku raadinayaan!

Birtaa laga aslay, waxaana laga dhigay wax la dilay iyo wax la dhaawacay. Kuwii dhaawaca ahaana ehelladoodii ayaa loo dhiibay in ay daweeyaan e lagama aargoosan waxna looga geysan. Cali RC oo maydkoodii dhex socda ayaa waxa uu lahaa: Belo idin ku dhacday! Ciddii idin duufsaday waa ay idin dhibtay. Waxaa la yidhi yaa duufsaday? Shaydaan iyo naf xumaan faraysa oo ku duufsaday yididdiilo una qurxisay macaasi, una sheegtay in ay guuleysan doonaan.

Waxaas ay gaaleysiin, dil, dhac, iyo qas wadeen, Cali ma gaaleysiin marna. Markii la weydiiyay in ay mushrikiin yihiin, Cali waxa uu yidhi: shirki ka carar baa waxaa u geystay. Haddaba ma munaafiqiin baa? Wuxuu yidhi: munaafiqiintu Alle ma xusaan in yar mooyaan e. Haddaba maxay yihiin, Amiirkii Mu'miniintoow? Waa walaalaheen oo innagu xadgudbay oo aanu ula dagaallannay xadgudubkaas awgii.

Waa farqiga u dhexeeya dadkii Nebigu SCW diinta ku barbaariyay ee sideedii u fahmay, iyo dadka iska qardajeexaya ee wax aan jirin balaayadu u qurxisay. Nebigu SCW tilmaamihii uu ka bixiyay waxaa ka mid ahayd in ay yihiin: dhalinyaro da'yar ah oo aan garaad badnayn. Dhaqankoodiina waa ay ka muuqataa garaad xumadaasi.

Caligii ilaa 10-jirkiisii diinta u adeegayay, dhacdooyinkii

waaweynaa ee diintani ku guuleysatayna kaalmaha waaweyn ka qaatay; Caligii uu Nebigu SCW ku yidhi miyaadan raalli ku ahaanayn in aad ii joogtid halkii Haaruun u joogay Muuse? Caligii marka xaajo murugto uu Cumar Ibnul Khaddaab RC talo weydiin jiray; Caligii bishaarada Jannada watay... ayaa la yidhi shirki baa aad ku dhacday oo xukunkii Alle ayaa aad dad gacanta u galisay oo waa aad gaaloowday, dilkaagana Alle ayaanu ku raalligalinaynaa oo waanu kugu jihaadaynaa!

Maanta haddii ay tahay, ereyga "daaquud" in loo adeegsan lahaana u badi.

Labo sano ka dib, sannadkii 40-aad, ayaa hadhaagii Khawaarijta qaar ka mid ahi ku heshiiyeen in ay u aaraan dadkii laga laayay. Bishii Ramadaan, habeen Jimce ah, ayaa ay ku sugeen masjidka dhexdiisa. Dadkii isaga oo salaaddii subax u toosinaya, ayaa ay weerareen. Cabduraxmaan ibnu Muljim ayaa isaga oo leh hadalkii khawaarijta ee Alle mooyee cid kale xukunka ma laha, adiga Cali ah iyo saaxiibbadaana ma laha, waxa uu seeftii ku dhuftay Cali RC. Saddex baa ay ahaayeene mid waa la dilay, mid waa uu baxsaday, Cabdiraxmaan ibnu Muljimna waa la qabtay, oo Cali oo dhaawac ah baa loo keenay. Cali waxa uu yidhi: haddii aan dhinto dila, haddii aan noolaadana anigaa garanaya waxa aan ku samayn doono. Markii uu Cali RC geeriyooday waxaa lagu dhex aasay daartii imaarada iyada oo laga baqayay in ay maydkiiisa la soo baxaan khawaarijtu.

Nebiga SCW ayaa yidhi: xilli Muslimiintu kala qaybsan yihiin ayaa waxaa soo bixi doonta koox, waxaana layn

doona labada dhinac ee is-haya midda xaq ku taagan. Nebigu SCW waxa uu sheegay in astaantoodu tahay madax xiiran, ayna yihiin dad aad u shar badan. Taasina waxa ay caddaysay in Cali RC sax ku taaganaa.

عَنْ أَبِي سَعِيدٍ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ذَكَرَ قَوْمًا يَكُونُونَ فِي أُمَّتِهِ
يَخْرُجُونَ فِي فُرْقَةٍ مِنَ النَّاسِ سِيَمَاهُمْ التَّحَالُفُ قَالَهُمْ شَرُّ الْخَلْقِ أَوْ مِنْ أَشَرِّ الْخَلْقِ
يَقْتُلُهُمْ أَدْنَى الطَّائِفَتَيْنِ إِلَى الْحَقِّ قَالَ فَضَرَبَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَهُمْ مَثَلًا
أَوْ قَالَ قَوْلًا الرَّجُلُ يَرْمِي الرَّمِيَّةَ أَوْ قَالَ الْغَرَضُ فَيَنْظُرُ فِي النَّصْلِ فَلَا يَرَى بَصِيرَةً
وَيَنْظُرُ فِي النَّضِيِّ فَلَا يَرَى بَصِيرَةً وَيَنْظُرُ فِي الْفُوقِ فَلَا يَرَى بَصِيرَةً قَالَ قَالَ أَبُو سَعِيدٍ
وَأَنْتُمْ قَتَلْتُمُوهُمْ يَا أَهْلَ الْعِرَاقِ.

Nebigu SCW waxa uu sheegay in ay yihiin dad cibaado badan, oo ay saxaabadu isxaqiri doonaan marka ay arkaan sida ay Qur'aanka akhrintiisa u badsanayaan, salaadda badan ee ay tukanayaan, soonka badan ee ay soomayaan... Laakiin diintuba aysan ku duxayn oo aysan kalxamahaba u dhaafayn, waxna ka beddelayn. Waxa ay diinta uga dhex baxayaan sida leebku qaansada uga dhex baxo oo xawaare iyaga oo ku socda ayaa ay dhanka kale istaagayaan!

Waxa ay noqdeen ciddii ugu horraysay ee gaalaysiinta ummadda ku dhex tuurtay. Fikirkoodi gaaleysiintana ilaa maanta dhiig Muslimiin ayaa lagu bannaysanayaa.

Gabagabo

Cali RC wuxuu islahaa ummaddu yaysan noqon tusbax furtay e, ku dedaal isu haynteeda dagaalna ha noqoto e.

Laakiin ma suuroobin. Derbigii dumay dib uma dhismin daadkii ummadda qaadayna lama moosin, dhiiggiina sidii ayaa uu u qubanayaa.

Dagaal Muslimiinta dhex maray, ilaa iyo hadda, oo sidii laga rabay laga gaadhay ma jiro. In dhiig Muslim qulqulo, hantidii burburto, la sii kala fogaado; nabad la'aan iyo nacayb baa laga dhaxlay.

Bulsho Muslimiin ah oo xasilloon, si kasta oo wax uga qaldan yihiin, hadal iyo waano mooyaan e, hub la qaato, dagaal, iyo dhiig la daadiyaa xal keeni waaye. Waxaa la joogaa xilligii aynu taas ku baraarugi lahayn.

28 Rajab 1442

12 Maaj 2021

KALMAD: LAA ILAAHA

ILLALLAAH

“Kabbashada cilmiga gaaban waa lagu kadeedmaaye.”

—Muuse Cali Faruur.

Usaamah ibnu Sayd ibnu Xaarithah, alxib ibnul xib, waxa uu ka mid ahaa saxaabadii badnayd ee aan ka qaybqaadan fidnadii qaraxday. Usaama waxa uu ka tirsanaa ahlu baydka, oo aabbihii waa Sayd oo Nebiga SCW ayaa korsaday, Islaamka ka horna la odhan jiray Sayd ibnu Muxammad. Cali RC ayaa weydiiyay sababta uusan u taageerin ee uusan dagaalka dhankiisa uga galin. Usaama waxa uu yidhi: Caliyooow haddii aad libaax afkii gasho in aan kula galaan jeclaan lahaa, si aan u wada dhimanno ama u wada noolaanno, laakiin arrinkan socdaa ma aha mid aan galayo waana aad og tahay in aan Nebiga SCW ugu dhaartay in aanan la dagaallamin qof dambe oo dhahaya Laa ilaaha illallaah, waadna og tahay wixii uu igu yidhi Rasuulkii Alle SCW.

Muxuu Rasuulku SCW ku yidhi Usaama?

Usaama isaga oo yar ayaa uu muujiyay tilmaamihii hoggaaminta iyo halyeynimada, Nebiguna SCW waxa uu ku daray ciidan sannadkii 7-aad (ama 8-aad) isaga oo da'diisu tahay 14-jir ama 15-jir.

Dagaalkii markii la galay, ayaa nin mushrikiintii ka mid ahi faro ba'an ku dhigay Muslimiinta oo waxyeello badan u geystay. Usaama yare iyo nin Ansaari ah baa beegsaday. Markii ay gacan ku dhigeen, ee uu arki waayay meel uu u baxsado, ayaa uu ashahaatay. Ka dibna Ansaarigii waa uu ka joogsaday, laakiin Usaama yare uma kaadin e waran buu ka taagay waana dilay.

Haddii la soo noqdayba warkii ayaa gaadhay Nebiga SCW. Markaas ayaa uu Suubbanuhu SCW yidhi: Usaamoow, ma waxaad dishay ka dib markii uu yidhi laa ilaaha illallaah?! Usaama waxa uu ku jawaabay: Rasuulkii Allow, wuu ku gabbanayay oo hubkuu ka baqay. Mar kale ayaa uu Nebigu SCW ku celiyay: Ma waxaad dishay ka dib markii uu yidhi laa ilaaha illallaah?! Rasuulkii Allow, wallaahi wuu ku gabbanayay...

Markii Usaama isku difaacay in ninkaa aysan ashahaadadu dhab ka ahayn e uu cabsaday oo uu ku gabbanayay ashahaadada, Nebigu SCW waxa uu ku yidhi: maxaad qalbigiisa u jeexi wayday si aad u kala ogaatid in ay dhab ka ahayd iyo in kale!

Waxaa kale oo uu Nebigu SCW ku yidhi:

—Sideed laa ilaaha illallaah ka yeeli marka ay timaaddo maalinta Qiyaame?

—Rasuulkii Allow dembidhaaf ii dalab.

—Sideed laa ilaaha illallaah ka yeeli?

Sidii uu Nebigu SCW ugu celcelinayay su'aalaha, ayaa Usaama waxa uu yidhi: waxa aan jeclaystay in aan maalintaa islaami lahaa (illeen islaamiddu dembigii hore oo dhan ayaa ay tirtirtaaye). Usaamaha sidaa loo canaantay waxa uu ahaa qofka keli ah ee marka Nebiga SCW lagu dhiirran waayo, loo dirayay ee arrimaha qaar aan cid kale kala hadli karin. Haweenay baa ay ku caddaatay in ay wax xadday, markaas ayaa tolkeed dooneen cid Nebiga SCW u ergeysa oo kala hadasha in aan xukunka lagu fulin oo aan gacanta la goyn. Cid aan Usaama ahayn oo Nebiga ku dhiirrata waa la waayay, taas oo muujinaysa maqaamka uu ka joogay Nebiga SCW oo aad u jeclaa Usaama iyo abbihiiba. Xadka Alle isku si buu u qabtaa qofka shariifka ah iyo ka daciifka ah e, Usaamoow leexo ayaa lagu yidhi. Haddii Usaama sidaa daran loogu canaantay dilka qof ashahaatay oo keli ah, weliba xaalad adag oo seef iyo waran lagu hayo ku ashahaatay, qof kalana kaba sii daran qiilna ku heli maayo. Laakiin immika waxa aynu maqalnaa kuwo qofka inta aysan dilin ku dhaha waan ku dilaynaaye ashahaado, sidii ay qof sakaraadaya ashahaado u laqinayaan! Jahligu waa afo weyn!

Maalintaas ayaa uu Usaama ballanqaad la galay Nebiga SCW in uusan la dagaallamin cid dambe oo dhahaysa laa ilaaha illallaah. Waana sababta uu u diiday in uu Cali RC la safto, isaga oo ka fogaanaya in uu galo dagaal u dhexeeya Muslimiin, sababta uu doono ha lahaado e. Sacad ibnu Abii Waqaas ayaa eegan jiray Usaama oo odhan jiray: la dagaallami maayo qof Muslin ah ilaa Usaama la dagaallamo.

Imaam Nawawi oo ka faalloonaya xadiiskan waxa uu leeyahay: macnuhu waa in lagu faray ku dhaqmidda waxa

kuu muuqda iyo waxa carrabku ku dhawaaqayo, laakiin qalbiga waxa ku jira awood aad ku ogaatid ma lihid. Sidaas ayaana uu Nebigu SCW ku canaantay Usaama in uusan tixgalin wixii carrabku yidhi, waana sababta uu Nebigu SCW u yidhi: maxaad u jeexi wayday qalbigiisa si aad u eegtid in uu qalbiga ka aaminsanaa iyo in kale. Haddaba, maadaama aadan taas awoodin, ku koobnow carrabka wixii uu ka dhaho.

Waxaa jira dhawr dhacdo oo midda Usaama u soo eg oo uu Nebigu SCW aad uga gilgishay in la dilay qof ashahaatay, qaarkoodna waxaa la sheegaa in ay sabab u ahaayeen soo degitaanka aayaddan:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا ضَرَبْتُمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَتَبَيَّنُوا وَلَا تَقُولُوا
لِمَنْ أَلْقَى إِلَيْكُمُ السَّلَامَ لَسْتُ مُؤْمِنًا تَبْتَغُونَ عَرَضَ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا
فَعِنْدَ اللَّهِ مَغَانِمُ كَثِيرَةٌ كَذَلِكَ كُنْتُمْ مِنْ قَبْلُ فَمَنَّ اللَّهُ عَلَيْكُمْ
فَتَبَيَّنُوا إِنَّ اللَّهَ كَانَ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرًا ﴿٩٤﴾

Dhacdo waxa ay ahayd in koox saxaabo ah ay ku soo baxeen nin meel adhi ku haysta, ka dibna uu salaamay. Inta ay yidhaahdeen waa gaal salaanta ku dhuumanaya, ayaa ay dileen xoolihiisiina kaxeeyeen oo Nebiga SCW u geeyeen. Markaas ayaa ay aayaddani soo degtay: Mu'miniintoow, marka aad jidka Alle ku socdaalaysaan wax hubsada, hana ku dhihina midkii idin salaama 'ma tihid Mu'min', idinka

oo hanti adduun doonaya, Alle agtiisa ayaa ay ahaadeen qaniimooyin badan. Sidaas oo kale ayaa aad ahaydeen markii hore, markaas ayaa Alle idin ku galladaystay e, wax habsada. Alle waxa uu ahaaday Mid waxa aad falaysaan Khabiir ku ah.

Qiso kale waxa ay sheegaysaa in guuto duullaan ah ay yimaaddeen goobtii oo mushrikiintii ka carareen, laakiin uu ku hadhay hal nin. Ninku waxa uu ahaa Muslim laakiin tolkii waa uu iska qarinayay, markii uu saxaabadii arkayna waa uu ashahaatay, laakiin waxaa dilay al-Miqdaad ibnul Aswad. Mid raggii la socday ka mid ahaa ayaa ku qabsaday oo yidhi: ma nin yidhi laa ilaaha illallaah baad dishay?! Wallaahi Nebiga SCW ayaa aan u sheegayaa. Markii ay yimaaddeen ayaa ay dhaheen: Rasuulkii Allow nin baa yidhi laa ilaaha illallaah ka dibna waxaa dilay Miqdaad. Nebigu SCW waxa uu yidhi: iigu yeedha Miqdaad. Miqdaadoow ma waxa aad dishay nin dhahaya laa ilaaha illallaah? Sideed berri ka yeeli laa ilaaha illallaah?! Ka dibna aayaddan baa soo degtay. Nebigu SCW waxa uu Miqdaad ku yidhi: waxa uu ahaa nin Mu'min ah oo iimaankiisa ka qarinaya gaalada, ka dibna iimaankiisi buu muujiyay, dabadeedna waa aad dishay, sidaas oo kalana iimaankaaga waa aad u qarin jirtay markii hore ee Makah.

Miqdaad waxa uu ka mid ahaa saxaabadii bilowgii horaba Makah ku islaamay, oo Cabdullaahi ibnu Mascuud RC waxa uu sheegay in uu Miqdaad ka mid ahaa toddobadii ugu horreeyay ee islaamiddooda muujiyay. Labadii hijraba waa uu aaday, maalintii Beder oo saxaabada intoodii badnayd ay lug ku dagaallamayeen isagu faras buu ku dagaallamayay isaga oo waayeel ahna sidaas ayaa uu jihaadkii ugu jiray.

Miqdaad oo maqaamkaas jooga ayaa aan laga oggolaan in uu dilay qof ashahaatay.

Mar kale ayaa Miqdaad uu Nebiga SCW weydiiyay:

—Rasuulkii Allow, haddii aan la kulmo gaal oo aan dagaallanno, oo inta uu gacanta seef igaga dhufsto uu jaro, dabadeedna inta uu geed ku gabbaddo uu yidhaahdo waa aan islaamay, ma dilayaa ka dib marka uu intaa yidhi? Nebigu SCW waxa uu yidhi:

—Ha dilin.

—Rasuulkii Allow, gacmahaygii baa uu mid gooyay, ka dibna sidaas ayaa uu yidhi, ma dilayaa?

—Ha dilin. Haddii aad dishid, isagu waxa uu joogaa meeshii aad joogtay intii aadan dilin ka hor, adiguna waxa aad joogtaa meeshii uu joogay intii uusan weedhiisaa odhan.

Culamadu waxa ay inta dambe ku fasireen: gaalka dhiiggiisu markii hore waa uu bannaanaa, markii uu islaamayna xaaraan buu dhiiggiisii noqday sida dhiiggii Miqdaad, markaa haddii Miqdaad dilo, dhiigga Miqdaad ayaa xalaal noqonaya oo waa la qisaasayaa, ee macnuhu ma aha in Miqdaad gaaloobay. Culamo kale waxa ay leeyihiin waxa uu Nebigu SCW uga jeeday in uu u muujiyo sida ay halis u tahay dilka qofka ashahaatay.

Qisada saddexaad waa in Nebigu SCW koox diray, ka dibna uu ku yimid nin la odhan jiray Caamir ibnu Adbad al-Ashjaci (الأضبط) oo uu salaamay. Saxaabadii kale waa ay ka joogsadeen markii uu salaamay, laakiin waxaa weeraray nin la odhan jiray Muxallim oo dilay. Waxaa la yidhi Caamir iyo Muxallim colaad Islaamka ka horraysay baa dhex

taallay oo uu u dilay isaga oo fursaddaa ka faa'iidayaanayay, awrkii iyo alaabtii Caamirna waa uu qaatay. Markii Nebiga SCW loo tagay ayaa warkii loo sheegay, ka dibna aayaddan ayaa soo degtay. Muxallim waxa uu u yimid Nebiga SCW si uu dembidhaaf Alle ugu weydiiyo, Nebiguna SCW waxa uu ku yidhi: Alle kuuma dembidhaafo! Dhawr cisho ka dib ayaa uu geeriyooday, markii la aasayna dhulkii baa soo tufay, haddana mar kalaa la aasay, markiina bannaankaa loogu yimid... ilaa ugu dambayn buuro dhexdood la dhigay oo dhagxaan la saaray. Nebigu SCW waxa uu yidhi: dhulku wuxuu aqbalaa kuwo ka shar badan e, Alle ayaa cibro qaadasho idiin ka dhigaya in aydaan waxaa u noqon.

Al-Qurdubi waxa uu leeyahay waxaa suuragal ah in ay dhacdooyinkani isku dhowaayeen oo ay aayaddu ku soo wada degtay. Waxaa kale oo ku darayaa in la soo wariyay in Nebigu SCW celiyay hantidii Caamir magtiisiina siiyay tolkii.

Sannadkii 8-aad markii bishii Ramadaan Makah laga xoreeyay shirkigii, ee asnaamtii laga qaaday Kacbada hareeraheeda, Qurayshna Islaamtay, Nebigu SCW waxa uu dad u diray qabiilooyinkii Carbeed ee u dhowaa si diinta loogu yeedho loona sheego in Qurayshtii aan eeganayeenba diintii qaateen e ay iyaguna ku soo biiraan. Khaalid Ibnul Waliid RC ayaa loo diiray qabiilo la odhan jiray Banuu Jadiimah in uu diinta ugu yeedho ee uusan la dagaallamin. Markii ay arkeen ayaa ay hubkoodii qaateen, markaas ayaa uu yidhi: hubka dhiga dadkii waa ay Islaameen e.

Khaalid waa uu la hadlay diintana waa uu ugu yeedhay in ay soo galaan, laakiin waxaa meeshii ka dhacay ismaandhaaf iyo is-afgaranwaa musiibo dhaliyay. Ma aysan garanayn sida loo Islaamo iyo waxa ay tahay in ay dhahaan, oo halkii ay odhan lahaayeen waanu Islaamnay, waxa ay yidhaahdeen “Saba’naa, saba’naa”. Ereygani waa erey Quraysh ay u adeegsan jireen qofka islaama waxa uuna ahaa erey ceebayn iyo aflagaaddo noqday. Cumar RC markii uu Islaamay, waxaa Quraysh ku dhexdhacay nin la odhan jiray Jamiil ibnu Macmar oo ku qaylinaya: “QURAYSHEEY! CUMAR IBNUL KHADDAAB WAXA UU NOQDAY SAABI!” Cumarna waxa uu ka dabo lahaa: “Waa beentiisa e, waa aan islaamay, waxa aanna qiray in uusan jirin Ilaah aan Alle ka ahayni, Muxammadna yahay Addoonkiisi iyo Rasuulkiisi.”

Ereyga Saabi’ waa halka aynu hadda dhahno qofkaasi waa uu gaaloobay ama waa murtag.

Haddaba, maadaama mushrikiintii ereygan ku tilmaami jireen qofkii Islaama, qoladani waxa ay u qaateen in uu la macne yahay ‘wuu islaamay’, sidaas ayaana ay u adeegsadeen. Waxa aad mooddaa in Khaalid arrintaa u qaatay in ay Islaamnimadii diideen oo ay weliba ku aflagaaddoonayaan, ka dibna waxa uu ku qaaday dagaal, dad baa laga laayay kuwana waa laga qabsaday, dabadeedna ciidankii la socday baa uu midba nin u dhiibay. Subixii ayaa uu Khaalid yidhi ninkii nin hayoow dil!

Ragga Khaalid la socdaa waxa ay ahaayeen Muhaajiriin, Ansaar, iyo qaar ka mid ah qabiilooyinkii Carbeed ee kale. Muhaajiriintii iyo Ansaartii waa ay diideen e, kuwii kale ayaa laayay dadkii ay qabteen.

Mid baxsaday ayaa Nebiga SCW u tagay oo wixii dhacay

u sheegay. Nebigu SCW waxa uu weydiiyay: Cid arrintaa ku diidday ma jirtaa? Ninkii waxa uu yidhi, “Haa.” Waxa uuna tilmaamay labo nin. Cumar RC ayaa gartay oo yidhi waa wiilkaygii Cabdullaahi ibnu Cumar iyo Saalim mawlihii Abuu Xudayfa.

Cabdullaahi ibnu Cumar oo dhacdadan soo tebiyay ayaa waxa uu leeyahay: Waxa aan idhi wallaahi dili maayo qafaalkayga, nin kooxdayda ka mid ahina dili maayo qafaalkiisa. Cabdullaahi amardiiddo cad ayaa uu amiirkiisii kala hor yimid, sababtana waxa ay culamadu ku sheegeen in uu u fahansanaa in ay rabeen in ay dhahaan waanu Islaamnay ee ay garanwaayeen sidii ay u dhihi lahaayeen.

Nebigu SCW aad ayaa uu uga gubtay dhacdadan. Inta uu qiblada u jeestay oo gacmaha cirka u taagay ayaa uu ku celceliyay: Alloow waxa aan kaaga beri ahay waxa Khaalid sameeyay.

اللَّهُمَّ إِنِّي أَبْرَأُ إِلَيْكَ مِمَّا صَنَعَ خَالِدٌ

Markiiba waxa uu Nebigu SCW diray Cali RC oo wada hanti badan. Waxa uuna amray in uu bixiyo magtii dadkii la dilay, wixii hanti ka luntayna in uu u magdhabo—ilaa loo magdhabay weelka eygu wax ku cuno. “Wax ma idiin hadheen?” “May”— “Intanna ku darsada waa intaas oo ay soo baxaan wax aydaan ogeyn e.” Ayaa uu Cali RC yidhi. Nebiguna waa uu ansixiyay falka Cali oo waxa uu yidhi, “Si fiican baa aad yeeshay.” (أصبت وأحسن).

Dadkani ma ashahaadan, mana dhihin waa aanu Islaamnay, haddana Nebigu SCW sidaas ayaa uu uga falceliyay in la dilay oo gaalnimo lagu xukumay. Ereygaa

qaldan ee aflagaaddada Muslimiinta ku ahaa, ayaa dhowray dhiiggoodii, hantidoodii, iyo sharaftoodii, oo ay diinta ku soo galeen. Cabdullaahi ibnu Cumar iyo Saalim iyo saxaabadii kale ee diidayna iyagaa Khaalid diinta uga aqoon badnaa, oo Khaalid isla sannadkan 8-aad ayaaba uu soo Islaamay. Immikana, qof ashahaadanaya, ayaa inta gaalnimo lagu xukumo oo dhiiggiisa la bannaysto, masjidka dhexdiisa lagu dilayaa isaga oo tukanaya!

قُلْ بِئْسَمَا يَأْمُرُكُمْ بِهِ إِيمَانُكُمْ إِن كُنتُمْ مُؤْمِنِينَ ﴿٩٣﴾

Cabdullaahi ibnu Cumar RC kama qaybqaadan fidnadii Cali iyo Mucaawiya dhex martay, markii ummul Mu'miniin Caa'isha RC ay Makah ciidanka ka kaxaysatayna, waxa uu ka reebay walaashii, ummul Mu'miniin Xafsa bint Cumar oo waxa uu ku celiyay Madiinah.

Isla dhacdadan waxaa la sheegaa in raggii la qabtay uu ku jiray nin dhalinyaro ah oo u yimid gabadh uu jeclaa oo inta uu doonay la yidhi kaalay arag. Nasiibdaro kuma beegmin Muhaajiriintii iyo Ansaartii diiday in ay dilaan dadkii ay hayeen e, waxa uu gacanta u galay reerihii Carbeed ee amarkii Khaalid fuliyay. Markii uu gartay in la dilayo, ayaa uu codsaday in gabadhii loo geeyo si uu u macasalaameeyo, ka dibna waa la dilay. Gabadhii sidii ay ninkii maydkiisii u dhunkanaysay ayaa ay iyadiina naxdin la dhimatay! Nebiga SCW markii warkaasi gaadhayna waxa uu yidhi: Miyuusan idin ku jirin nin naxariis leh oo raxiim ah?!

أما كان فيكم رجل رحيم؟!

Diintu waa naxariis e ma aha xukun la fuliyo uun. Qofkii dhaqankii iyo sunnadii Nebiga SCW raadraacana waxaa u caddaanaysa in naxariistu hagaysay dhaqankiisa iyo maamulkiisaba. Maxaa yeelay, Alle ayaa u soo diray in uu naxariis u noqdo uumiyaha. Macangagnimaduna Islaamka boos kuma laha.

وَمَا أَرْسَلْنَاكَ إِلَّا رَحْمَةً لِّلْعَالَمِينَ ﴿١٧﴾

Nebigu SCW dad ma weerari jirin habeen ilaa uu sugo waaberiga oo uu dhegaysto in ay salaad subax u addimaan iyo in kale. Sidaa oo kale, marka uu ciidan diro waxa uu fari jiray: Haddii aad aragtaan masjid ama aad maqashaan aadaan, qofna ha dilina. Masjidka iyo/ama aadaanka ayaa loogu xisaabinayaa bulsho Muslimiin ah. Haddii masjid ku yaallo xitaa yaan aadaan laga maqlin e, waa laga joogsanayaa.

إِذَا رَأَيْتُمْ مَسْجِدًا أَوْ سَمِعْتُمْ مُؤَذِّنًا فَلَا تَقْتُلُوا أَحَدًا.

Sidaas oo kale, Abuu Bakar RC markii uu dadkii diinta ka baxay la dagaallamayay, ciidammada uu diro waxa uu fari jiray: meel u dhow fadhiista oo haddii aad maqashaan aadaan inta qorraxdu ka soo baxayso [ka joogsada] haddii kalana weerar ku qaada.

اجْلِسُوا قَرِيبًا ، فَإِنْ سَمِعْتُمْ النَّدَاءَ إِلَى أَنْ تَطْلُعَ الشَّمْسُ وَإِلَّا فَاعْبِرُوا عَلَيْهِمْ.

Carab badankoodi markii ay diintii ka riddoobeen, waxa lagu kala soocayay Muslimiinta iyo Mushrikiintu waxa uu ahaa shacaa'irta Islaamka. Korna waa tii aynu ku soo

marnay ninkii salaamay in intaa lagaga hadhayay, kuwii ereyga qaldan adeegsadayna in Islaamnimo loo xisaabiyay walow aysan ku dhawaaqin ashahaado. Qofkii lagu arko astaamihii Islaamka iyo Muslimiinta ama aynu ka dareenno ama ka urinno wax Islaamnimo uun lagu xisaabin karo, waa in laga joogsadaa. Haddii uu ku kacayo wax diinta lid ku ah, waa baab kale oo u baahan in xujada lagu oogo, la baadho in uu aqoonteedii leeyahay, lana xaqiijiyo in uu si dhab ah diinta ugaga baxay hadal ama ficil. Markaa ayaa la leeyahay hadalkan iyo falkani waa gaalnimo ee ka toobad keen. Haddii uu toobad keeno waxba laguma laha, haddii kalana waxaa la galinayaa baabka riddada oo qaadi baa xukunkiisa leh, fulinta xukunkana amiirka bulshada iyo maamulka jira ayaa leh.

Nebigu SCW waa uu tilmaamay fidnadii Khawaarijtu in ay dhici doonto. Tilmaan fiican ayaana uu ka bixiyay, ilaa nin uu tilmaamay laga dhex helay kuwii Cali RC ku laayay Nahrawaan. Ninkii ay ka farcameenna waa uu la kulmay oo hadal baa dhex maray, saxaabadana waa uu u sheegay. Waxaa kale oo uu raaciyay in haddii uu Nebigu SCW soo gaadho Khawaarijta uu u dabargoynta lahaa sidii reer Caad/Samuud loo dabargooyay oo uusan midh ka reebeen.

Haddaba muxuu u daayay ninkii sharkuba ka soo farcamayay laakiin aan markaa waxba geysan? Nebigu SCW waxa uu yidhi: “Laga yaabee in uu tukado.” (لعله أن يكون يصلي).

Markii Nebigu SCW uu Cali RC u diray Yaman, Cali

oo soo noqday baa Nebiga SCW u keenay in yar oo dahab ah oo weli ciiddii ku dhex jirta, Nebiguna SCW waxa uu u qaybiyay afar nin oo uu rabay in uu Islaamnida ku xasiliyo. Nin xiiran oo gadhweyn ayaa istaagay oo yidhi Alle ka cabso oo caddaalad ma aadan samayn e caddaalad samee! Belo ku heshaye miyaanan ahayn qofka ugu mudan in aan Alle ka cabsado! Ayaa uu Nebigu SCW ugu jawaabay.

Ninkii waa uu iska dhaqaaqay. Ka dibna Khaalid ibnul Waliid ama/iyo Cumar ayaa Nebiga SCW idan weydiistay in ay dilaan. Nebigu SCW waxa uu yidhi: May. Laga yaabee in uu tukado. Khaalid waxa uu yidhi: Immisa tukanaya ayaa carrabka ka leh wax aysan qalbiga ka rumaysnayn. Markaas ayaa Nebigu SCW yidhi: la ima farin in aan dalooliyo dadka quluubtooda ama aan caloolahooda jeexo.

Ka dib Nebigu SCW waxa uu eegay ninkii oo sii socda waxa uuna yidhi: Kaas waxaa ka farcami doona qolo akhrinaya Kitaabka Alle oo uusan kalxamaha u dhaafayn, diinta waxa ay uga dusayaan sida fallaadhu uga dhex baxdo meel lala beegsaday, waxa ay dilayaan ahlu Islaamka waana ay daynayaan ahlu shirkiga, haddii aan haleelana waxa aan u laynayaa sidii Samuud/ Caad.

Xadiiskii Usaamana waa aan ku soo marnay in Nebigu SCW diiday in dadka quluubtooda laga hadlo, ee waajibku yahay in waxa ay muujiyaan lagu la dhaqmo. Munaafiqiinta oo gaalnimo qarsanaya oo uu Nebigu SCW magacyadooda yaqaannay, qaarna u sheegay Xudayfa ibnul Yamaan RC, ma xukumin, mana oggolaan in la dilo markii la weydiiyay, janaasadooda waa uu ka qaybgali jiray kuna tukan jiray ilaa aayad Qur'aan ahi u diidday, masjidka ayaa ay iman jireen, duullaannada ayaa ay gali jireen, waa loo guurin jiray lagana

guursan jiray, dhaxalka sidii Muslimiin ayaa loola dhaqmi jiray, axkaamta Islaamka ayaa lagu qaadi jiray...—Islaamka ay sheegteen ee afka baarkiisa ah ayaa lagu la dhaqmayay.

Waxaa jiray saxaabi la odhan jiray Maalik ibnu Dukhshun. Saxaabo kale ayaa iyaga oo sheekaysanaya waxa ay eed badan dusha ka saareen Maalik oo ay ku eedeeyeen in uu munaafaqiinta intaa la socdo oo la fadhiyo kana ag dhow yahay, sidaas awgeedna uu iyaga ka mid yahay oo uusan Alle iyo Rasuulka jeclayn. Nebiga SCW ayaa agtooda ku tukanayay e, markii uu salaaddii dhammaystay ayaa uu ku yidhi: Oo miyuusan qirayn laa ilaaha illallaahu Muxammadur Rasuulullaah? Waxa ay ugu jawaabeen: Sidaasuu leeyahay e qalbigiisa kuma jirto oo run kama aha e waa afka baarkiisa oo waxa aan aragnaa in uu munaafaqiinta u wacan yahay! Nebigu SCW waxa uu yidhi: qof dhahaya laa ilaaha illallaahu Muxammadur Rasuulullaah oo Alle dartii ay ka tahay Naar waa uu ka badbaaday.

فَقَالَ قَائِلٌ مِنْهُمْ: أَيْنَ مَالِكُ بْنُ الدُّخَشْمِ؟ فَقَالَ بَعْضُهُمْ: ذَلِكَ مُنَافِقٌ، لَا يُحِبُّ اللَّهَ وَرَسُولَهُ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: لَا تَقُلْ لَهُ ذَلِكَ، أَلَا تَرَاهُ قَدْ قَالَ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ يُرِيدُ بِذَلِكَ وَجْهَ اللَّهِ؟ قَالَ: قَالُوا: اللَّهُ وَرَسُولُهُ أَعْلَمُ، قَالَ: فَإِنَّمَا نَرَى وَجْهَهُ وَنَصِيحَتَهُ لِلْمُنَافِقِينَ، قَالَ: فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: فَإِنَّ اللَّهَ قَدْ حَرَّمَ عَلَى النَّارِ مَنْ قَالَ: لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ يَتَّبِعِي بِذَلِكَ وَجْهَ اللَّهِ.

Xadiis kale— Nebiga SCW oo dad la fadhiya ayaa waxaa u yimid nin oo la faqay, wixii uu sheegayna dadku ma garan ilaa uu Rasuulka Alle SCW kor u dhawaaqay. Markaas ayaa ay fahmeen in uu idan u weydiisanayay dilka nin munaafaqiinta ka tirsan. Nebigu SCW waxa uu yidhi: miyuusan ku ashahaadanayn laa ilaaha illallaahu

Muxammadur Rasuulullaah? Ninkii baa yidhi:

—Haa, laakiin dhab kama aha!

—Miyuusan tukan?

—Haa, laakiin dhab kama aha!

Markaas ayaa uu Nebigu SCW yidhi: kuwa intaa sameeya waa kuwa Alle iga reebay in aan dilo.

عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَدِيٍّ بْنِ الْخِيَارِ أَنَّهُ قَالَ بَيْنَمَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ جَالِسٌ بَيْنَ ظَهْرَانِي النَّاسِ إِذْ جَاءَهُ رَجُلٌ فَسَارَهُ فَلَمْ يُدْرِ مَا سَارُهُ بِهِ حَتَّى جَهَرَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَإِذَا هُوَ يَسْتَأْذِنُهُ فِي قَتْلِ رَجُلٍ مِنَ الْمُتَافِقِينَ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حِينَ جَهَرَ أَلَيْسَ يَشْهَدُ أَنَّ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَأَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللَّهِ فَقَالَ الرَّجُلُ بَلَى وَلَا شَهَادَةَ لَهُ فَقَالَ أَلَيْسَ يُصَلِّي قَالَ بَلَى وَلَا صَلَاةَ لَهُ فَقَالَ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أُولَئِكَ الَّذِينَ نَهَانِي اللَّهُ عَنْهُمْ.

Ninkii Khawaarijtu ka soo farcantay ee Nebiga SCW aflagaaddeeyay iyo munaafaqiintii Cabdullaahi ibnu Ubay ibnu Saluul lahaa, midna ma oggolaan in la dilo oo saxaabadii u qiirooday kama oggolaan. Diinta Islaamku xuduud iyo seere aan laga boodi karin ayaa ay leedahay. Waan qiirooday iyo xamaasad baa i qaadday laguma bannaysan karo lagaga mana boodi karo. Qofkii diinta u qiiroodaa waa in uusan ka tallaabin xadka diintu dejisay.

وَالَّذِينَ يَرْمُونَ الْمُحْصَنَاتِ ثُمَّ لَمْ يَأْتُوا بِأَرْبَعَةِ شُهَدَاءَ فَاجْلِدُوهُمْ ثَمَانِينَ جَلْدَةً وَلَا تَقْبَلُوا لَهُمْ شَهَادَةً أَبَدًا وَأُولَئِكَ هُمُ الْفَاسِقُونَ ﴿٤١﴾

Kuwa eed u soo jeediya dumarka dhowrsoon ee aan keenin afar markhaati, ku dhufta siddeetan jeedal, mar dambana markhaati in ay galaan ha ka aqbalina—kuwaasina waa faasiqiin.

Markii ay soo degtay aayadda afraad ee suuradda an-Nuur, ayaa saxaabigii Sacad ibnu Cubaadah RC waxa uu yidhi: Ma sidaasay u soo degtay? Oo haddii aan u imaaddo naagtayda oo nin saaran yahay ma taabanayo e waa aan u kaadinayaa ilaa aan afar markhaati keeno? Haa. Allihii xaq kugu soo diray baan ku dhaartay e seef baan ku goynayaa!

Nebigu SCW waxa uu yidhi: Ansaareey sayidkiinni waxa uu yidhi miyaydaan maqlayn? Sacad waa odaygii Khasraj madaxa u ahaa. Waxa ay dhaheen: Rasuulkii Allow ha la yaabin waa nin hinaase (qiiro) badan e—gabadh wax aan ahayn weligii ma guursan, naag uu furayna nin kale kuma dhiirrado oo hinaasihiisa daran baa laga baqaa. Nebigu SCW waxa uu yidhi: Haddii aad hinaasaha (qiirada) Sacad la yaabteen, anigaa ka hinaase badan, anigana Alle ayaa iga hinaase (qiiro) badan, waana sababta uu Alle u xaaraantimeeyay fawaaxishta,... Sacad waxa uu yidhi: Wallaahi, Rasuulkii Allow, waa aan ogahay in ay xaq tahay oo Alle soo dejiyay e, waa aan yaabay.

Nuxurka xadiisku waxa weeyaan: si kasta oo aad u qiiro badan tahay, xukunka Alle ee ah in afar markhaati la keeno, ayaa lagaa rabaa. Haddii kale siddeetan jeedal iyo in aadan mar dambe markhaati galin, faasiqna lagugu sunto, ayaa aad leedahay. Diintu xad iyo xukun ayaa ay leedahay ee ma aha caadifad, qiiro, iyo xamaasad madhan. Wax aad og tahay oo aad indhahaaga ku aragtay dhegahaagana

ku maqashay, ayaa aan lagaa dhegaysanayn haddii aadan buuxin shuruuddii diintu dejisay.

Dhiigga qofka Muslimka ahi wax sahlan ma aha. Dunida oo baaba'da ayaa Alle agtiisa kaga dhib yar dilka qof Muslim ah.

لَزَوَالِ الدُّنْيَا أَهْوَنُ عَلَى اللَّهِ مِنْ قَتْلِ رَجُلٍ مُسْلِمٍ.

Qofka tukada ee Ahlu Qiblada ah, wixii ay Muslimiintu qalaanna cuna, qofkaasi waa Muslin Alle iyo Rasuulkiisa ku leh dimmo (ballan iyo nabadgalyo), ee ha ku dhagarfalina dimmadiisa—ayaa uu yidhi Nebigu SCW.

مَنْ صَلَّى صَلَاتَنَا وَاسْتَقْبَلَ قِبْلَتَنَا، وَأَكَلَ ذَبِيحَتَنَا فَذَلِكَ الْمُسْلِمُ الَّذِي لَهُ ذِمَّةُ اللَّهِ وَذِمَّةُ رَسُولِهِ، فَلَا تُخْفَرُوا اللَّهَ فِي ذِمَّتِهِ.

Xadiis kale waxaa uu Nebigu SCW ku sheegay in qofku diintiisa meel fiican oo waasac ah ka joogo inta uusan daadin dhiig xaaraan ah.

لَنْ يَزَالَ الْمُؤْمِنُ فِي فُسْحَةٍ مِنْ دِينِهِ، مَا لَمْ يُصَبْ دَمًا حَرَامًا.

Qofku marka uu dhagartaa galo ayaa dhulku u dhaqdhaqaaqayaa oo uu cidhiidhi iyo isku buuq galayaa. Maalinta Qiyaamana waxa ugu horreeya ee dadka loo kala xaqayaa waa dhiigga.

أَوَّلُ مَا يُقْضَى بَيْنَ النَّاسِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ فِي الدِّمَاءِ. [وفي رواية]: يُحْكَمُ بَيْنَ النَّاسِ.

Laa ilaaha illallaah

Laa ilaaha illallaah ma aha wax sahlan. Nebigu SCW waxa uu yidhi: qofkii yidhaahda laa ilaaha illallaah, maalin uun baa ay anfacyasaa.

مَنْ قَالَ: لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ؛ نَفَعَتْهُ يَوْمًا مِنْ دَهْرِهِ، يُصِيبُهُ قَبْلَ ذَلِكَ مَا أَصَابَهُ.

Dad badan oo ay anfacyay warkoodii kor ayaa aan ku soo marnay, haddana aan eegno mid kale.

Nebigu SCW waxa uu yidhi: Maalinta Qiyaame, nin ayaa uumiyaha laga soo dhex saarayaa markaas ayaa hortiisa lagu fidinayaa sagaal iyo sagaashan diiwaan oo midkiiba gaadhayo ili-ku-wareertayda. Ka dib ayaa lagu leeyahay: waxaa ku qoran waxna ma diidaysaa? Miyaa ay ku dulmiyeen malaa'igtii kaa qortay? Waxa uu ku jawaabayaa:

—May, Rabbiyoow.

—Wax cudurdaar ah ma haysataa?

—May, Rabbiyoow.

Markaas ayaa Alle ku odhanayaa: Haa, agtayada wanaag ayaa kuu yaalla maantana lagu dulmin maayo. Ka dibna waxaa la soo bixinayaa kaadh ay ku qoran tahay 'Ashhadu allaa ilaaha illaahu wa ashhadu anna Muxammad cabduhuu wa rasuuluhu.'

—Rabbiyoow muxuu kaadhkani ka tarayaa waxaas oo diiwaan ah!

—Lagu dulmin maayo.

Ka dibna diiwaannadii ayaa kafad la saarayaa, kaadhkiina kafaddii kale ayaa la saarayaa. Kaadhkii ayaana la degaya sagaal iyo sagaashankii diiwaan ee aadka u dhaadheeraa, iyaga oo fudud ayaana ay kor u duulayaan!

Xadiis kale ayaa uu Nebigu SCW ku sheegay in qofkii yidhaahda laa ilaaha illallaah ee dhintaa uu jannada galayo. Markaas ayaa Abuu Dar weydiiyay: ma xitaa haddii uu sinaysto waxna xado?

—Xitaa haddii uu sinaysto waxna xado.

Abuu Dar mar kale ayaa uu ku celiyay:

—Ma xitaa haddii uu sinaysto waxna xado?

—Xitaa haddii uu sinaysto waxna xado.

—Ma xitaa haddii uu sinaysto waxna xado?

Markii saddexaad ayaa uu Nebigu SCW ku yidhi: Xitaa haddii uu sinaysto waxna xado, Abuu Darba yuusan oggolaan e.

Abuu Dar marka uu xadiiskan sheego intaa dambana waa uu raacin jiray: **وإن رَغِمَ أَنْفُ أَبِي ذَرٍّ**.

Waana sababta uu Nebigu SCW dedaalka badan ugu bixin jiray in qofku ashahaato xitaa haddii uu sii go'ayo.

Waxaa jiray wiil Yahuudi ah oo Nebiga SCW u adeegi jiray oo weysada iyo kabaha siin jiray. Wiilkii baa xanuusaday markaas ayaa uu Nebigu SCW booqday oo inta madixiisa

fadhiistay ku yidhi: dheh laa ilaaha illallaah. Wiilkii baa aabbihii eegay, odaygiina waxba ma odhan. Nebiguna SCW waa uu ku celiyay. Markaas ayaa wiilkii mar kale aabbihii eegay. Markaas ayaa aabbihii ku yidhi: Maqal warka Abal Qaasim (naanaystii Nebiga SCW). Sidaas ayaa uu wiilkii ku ashahaatay oo ku Muslimay. Wax yar ka dibna waa uu geeriyooday. Nebigu SCW waxa uu ka tagay isaga oo leh mahad waxaa leh Allihii ka badbaadiyay Naarta. Warin ayaa ku daraysa in Muslimiintii la wareegeen maydhitaankiisii iyo aaskiisii.

Markii Abuu Daalib geeridii u timidna, Nebigu SCW inta uu u tagay ayaa uu ku lahaa: Adeeroow dheh laa ilaaha illallaah—kalmad aan Alle agtiisa kuugu doodo. Abuu Jahal iyo beladii kale ayaa ku akhrinayay talqiin shaydaan oo lahaa ma diintii Cabdumuddalib baad ka bixi doontaa! Sidii ayaana uu ku dhintay isaga oo aan ashahaadan.

أَيُّ عَمٍّ، قُلْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، كَلِمَةً أُحَاجُّ لَكَ بِهَا عِنْدَ اللَّهِ.

Laa ilaaha illallaah ma aha wax sahlan. Sida xadiiska Nebigu SCW sheegayo, dad ashahaado mooyaan e aan weligood khayr falin ayaa naarta laga soo bixin doonaa (فَيُخْرِجُ مِنْهَا قَوْمًا لَمْ يَعْمَلُوا خَيْرًا قَطُّ), saa waaba in lagu dhiirrado gaalaysiinta dad ashahaatay oo soomaya oo salaadaya oo sadaqo bixinaya...

Xadiiska shafaacada, oo aad u dheer, sidii qofkii in yar oo iimaan ah laga helaba loogu shafeeco qaadayay ee Jannada loo galinayay, ayaa uu Nebigu SCW odhanayaa: Rabbiyoow ii oggoolow kuwa yidhi laa ilaaha illallaah. Markaas ayaa uu Alle dhaaranayaa in kuwii dembiyada galay ee la cadaabayay

ee laa ilaaha illallaah uun yidhi uu ka soo saarayo Naarta.

ثُمَّ أَعُوذُ الرَّابِعَةَ فَأَحْمَدُهُ بِتِلْكَ الْمَحَامِدِ، ثُمَّ أَخْرُجُ لَهُ سَاجِدًا، فَيُقَالُ: يَا مُحَمَّدُ ارْقَعْ رَأْسَكَ، وَقُلْ يُسْمَعُ، وَسَلُّ تُعْطَى، وَاشْفَعْ تُشْفَعُ، فَأَقُولُ: يَا رَبِّ ائْذَنْ لِي فِيمَنْ قَالَ: لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، فَيَقُولُ: وَعِزِّي وَجَلَالِي، وَكِبَرِيَّاي وَعَظَمَتِي لأُخْرِجَنَّ مِنْهَا مَنْ قَالَ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ.

Xudayfa ibnul Yamaan RC ayaa werinaya xadiis ka warramaya aakhiru samaanka. Xadiisku waxa uu leeyahay: Islaamku waxa uu u duugoobi doonaa sida daabaca maradu u duugoobo, ilaa aan la garan waxa soon yahay, waxa salaad tahay, waxa nusuk (xaj iyo cumro) yihiin. Kitaabka Allana habeen ayaa la dheelminayaa ilaa aan hal aayadi dhulka kaga hadhin. Waxaana joogi doona kooxo dadka ka mid ah oo odayga iyo islaanta waayeelka ahi ay odhanayaan: abkayo ayaa aan ka soo gaadhnay kalmaddan laa ilaaha illallaah, annaguna waa aanu odhanaynaa.

Markaas ayaa taabici Silah la odhan jiray yidhi: oo maxay laa ilaaha illallaah u taraysaa iyaga oo aan garanayn salaad, soon, nusuk, iyo sadaqo toona?!

Xudayfa uma jawaabin, Silana kama hadhine saddex jeer ayaa uu ku celceliyay su'aashii. Markii dambe ayaa Xudayfa u jawaabay oo saddex goor ugu celceliyay: Siloow, waxa ay ka badbaadinaysaa Naarta.

يَا صَلِّهُ، تُنَجِّهِمْ مِنَ النَّارِ.

Waa dad aan Qur'aan haysan, salaad food dhigin, soon aan aqoon, diintana ka haysta weedhaas ay afka ka leeyihiin. Ma kula tahay in ay shareeco isku xukumayaan?! Shirki ma

ku dhacayaan?

Kuwo aan wax ay Alle la hortagaan haysan oo isyidhi waa aad ka dhuuman kartaanna aynu eegno!

Nebigu SCW waxa uu sheegay in quruumihii hore uu ku jiray nin Alle siiyay hanti iyo carruurba. Markii ay geeridii u timid ayaa uu carruurtiisi ku yidhi: Aabbe sidee ah ayaan idiin ahaa? Aabbaha ugu wanaagsan—baa ay dhaheen. Waxa uu yidhi: wax wanaag ah Alle uma kaydsan haddii uu i helana waa uu i cadaabayaaye, marka aan dhinto i guba, oo marka aan dhuxuloobo i burburiya, oo maalin ay dabayl duufaaneed dhacayso dabaysha i raaciya oo badda igu tuura. Sidaas ayaa uu ballan kaga qaaday, iyaguna waa ay fuliyeen.

Waxa uu islahaa dabayshaa ku kala firdhinaysa oo biyaha baddaad ku dhex baaba'aysaa, oo Alle kuma soo ururin karo! Laakiin waxaa ku filnaatay: Kun! Saa waa isagii oo nin ah oo taagan. Markaas ayaa Alle weydiiyay: Addoonkaygiyoow maxaa kugu kallifay in aad samaysid waxa aad samaysay? Waxa uu ku jawaabay: cabsi aan kaa qabo ayaa igu kalliftay. Intaas ayaana Alle ugu naxariistay oo loogu dhaafay dembigiisii.

أَيُّ عَبْدِي مَا حَمَلَكَ عَلَىٰ مَا فَعَلْتَ قَالَ مَخَافَتُكَ أَوْ قَرَقٌ مِنْكَ فَمَا تَلَفَاهُ أَنْ
رَحِمَهُ اللَّهُ.

Maanta dad ku doodaya in ay rabaan in diinta la isku

xukumo, ayaa xaqiraya laa ilaaha illallaahu iyo waxa ay goyso. Maxay u taraysaa in uu ashahaato waa murtade! Maxay u taraysaa in uu ashahaato waa mushrik e! Maxay u taraysaa... Kitaabka Alle iskuma xukmaan e!

Subxaanallaah!

“Laa ilaaha illallaahu oo keliya inay dadka qaarkood Janno ku galayaan, dadna Naarta lagaga soo bixinayo, bay axaadiista[ni caddaynaysaa]. Sidaana macnaheedu maaha sidii Murji’adu ay yidhaahdeen oo inaan camalka loo baahnayn. Camalka waa loo baahanyahoo waa [qayb] iimaanka ka mid ah... Waxaase dhici doona dad camal la’aan shahaadataynka mooyaane iyagoon wax kale lahayn, ma aha dadkoo dhan baa ku gali doona...—dadkii Alle doono baa shahaadataynka oo keliya Jannada [horaba] ugu gali doona, ama Naarta lagaga soo bixin doonaa.”

—Sheekh Shariif Cabdinuur: Kufuu Camman Qaala Laa Ilaaha Illallaah.

Dembi gaalnimo ka weyni ma jiro. Qofka Muslimka ah dhib loo geysto oo gaaleysiin xaqdarro ah ka weynna ma jirto. Diintu waxa ay dhowrtaa qofka diintiisa, naftiisa, hantidiisa, nasabkiisa iyo sharaftiisa, iyo caqligiisa.

Qof Muslin ah dilkiisu waa xaaraan waana dembi aad u weyn oo naar lagu galayo. Waxa ay diintu dhowrtay qofka hantidiisa oo ay xaaraan ka dhigtay in lagu xadgudbo oo qofkii xada gacanta laga jarayo. Waxa ay diintu dhowrtay qofka sharaftiisa oo ay xaaraan ka dhigtay in been laga

sheego oo qadaf loo geysto, qofkii sharafdhaac ku sameeyana ciqaab baa ay u samaysay. Xantii ayaa ay aad u xaaramaysay oo ay ka dhigtay sidii maydkiiisii oo la cunayo. Xantuna waa in qofka lagu sheego wax uu dhibsanayo, runba ha ahaato e.

عن أبي هريرة، أنه قيل: يا رسول الله، ما الغيبة؟ قال: ”ذكرك أخاك بما يكره“ . قيل: أفرأيت إن كان في أخي ما أقول؟ قال: ”إن كان فيه ما تقول فقد اغتبته، وإن لم يكن فيه ما تقول فقد بهته.“

Ribada oo aynu ognahay sida diintu u xaaraamaysay, waxa ay leedahay qaybo badan, midda ugu sahlan waxa ay u dhigantaa in ninku u galmoodo hooyadii dhashay, midda ugu daranna waa in la bannaysto sharafta qof Muslin ah.

الرَّبَا اثْنَانِ وَسَبْعُونَ بَابًا، أَدْنَاهَا مِثْلُ إِثْنَانِ الرَّجُلِ أُمُّهُ، وَأَرْبَى الرَّبَا اسْتِطَالَهُ الرَّجُلُ فِي عَرَضِ أَخِيهِ.

الرَّبَا سَبْعُونَ حُوبًا، أَدْنَاهَا فَجْرَةٌ مِنْهُ مِثْلُ أَنْ يَضْطَجَعَ الرَّجُلُ مَعَ أُمِّهِ، وَأَرْبَى الرَّبَا اسْتِطَالَهُ الْمَرْءُ فِي عَرَضِ أَخِيهِ الْمُسْلِمِ.

Alle waxa uu leeyahay:

وَالَّذِينَ يُؤْذُونَ الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ بَغَيْرِ مَا اكْتَسَبُوا فَقَدْ احْتَمَلُوا
بُهْتَانًا وَإِثْمًا مُّبِينًا ﴿٥٨﴾

Qof ashahaadanaya oo soomaya oo salaadaya oo ku leh Muslin baan ahay, in aad gaaleysiin kula oroddaa waa musiibo. Waxaas waxaa ku dhiirran kara uun qof fidnaysan

oo shaydaanku u qurxiyay qudhun. Nin ambadayna halkuu aaday ula ekoonaatay.

الْمُسْلِمُ مَنْ سَلِمَ الْمُسْلِمُونَ مِنْ لِسَانِهِ وَيَدِهِ.

Muslinku waa qofka ay Muslimiintu ka nabadgalaan afkiisa iyo addinkiisa.

Nebigu SCW waxa uu yidhi: waxaan idiin ka baqayaa nin Qur'aanka akhriyay ilaa quruxdii Qur'aanku ka muuqato ... ka dib ayaa uu ka dhex siibanayaa oo uu iska tuurayaa, dabadeedna inta uu deriskiisa shirki ku eedeeyo ayaa uu seef la aadayaa!

Xudayfa ibnul Yamaan RC ayaa Nebiga SCW weydiiday: labada kee baa u dhow shirki, eedeeyaha mise eedayanaha? Nebigu SCW waxa uu ku jawaabay: eedeeyaha.

قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: إن مما أتخوف عليكم رجل قرأ القرآن حتى إذا رئيت بهجته عليه وكان رداؤه الإسلام اعتراه إلى ما شاء الله انسلخ منه ونبذه وراء ظهره وسعى على جاره بالسيف ورماه بالشرك، قال قلت يا نبي الله أيهما أولى بالشرك المرمي أم الرامي؟ قال بل الرامي.

Alle ayaan fidno ka magangalnay.

Alle naguma mashquuliyo gaaleysiinta Muslimiinta.

Xadiis kale waxa uu Nebigu SCW ku sheegay in qofka gaalnimada lagu eedeeyay haddii uusan mudnayn, ay gaalnimadii ku noqonayso kii wax gaaleysiiyay. Waa xabbad dilaa ah oo haddii aad la seegto meeshii aad ku ridday, inta ay soo noqoto aan adiga ku gefayn e, madaxa kaaga dhacaysa!

أَيُّمَا رَجُلٍ قَالَ لِأَخِيهِ يَا كَافِرُ، فَقَدْ بَاءَ بِهَا أَحَدُهُمَا.

Diintu waxa ay ina fartay in aynu dadka kula dhaqanno waxa ay muujiyaan ee la inama farin in aynu quluubtooda daalacanno. Qofka ashahaadanaya xurmadiisa meesha ay diintu ka joogtana waa aynu aragnaa.

Gabagabo

Ka reebtoonooow gaaleysiinta dadka ashahaadanaya. Kuna dayo Nebiga SCW oo kalimatu tawxiidka xaqeeda sii, qofkii dalladdeeda hoos hadhsanayaana nabad iyo tixgalin ha kaa helo.

لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِي رَسُولِ اللَّهِ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ لِمَنْ كَانَ يَرْجُو اللَّهَ
وَالْيَوْمَ الْآخِرَ

”ومن المعلوم بالضرورة أن النبي صلى الله عليه وسلم كان يقبل من كل من جاءه يريد الدخول في الإسلام الشهادتين فقط ، ويعصم دمه بذلك ، ويجعله مسلماً، فقد أنكر على أسامة بن زيد قتله لمن قال : لا إله إلا الله لما رفع عليه السيف، واشتد نكيره عليه. ولم يكن صلى الله عليه وسلم يشترط على من جاءه يريد الإسلام أن يلتزم الصلاة والزكاة،... فإن كلمتي الشهادتين بمجردهما تعصم من أذى بهما، ويصير بذلك مسلماً، فإذا دخل في الإسلام، فإن أقام الصلاة، وآتى الزكاة، وقام بشرائع الإسلام، فله ما للمسلمين، وعليه ما عليهم، وإن أخل بشيء من هذه الأركان، فإن كانوا جماعة لهم منعة قوتلوا.“

— ابن رجب.

”إن أصل الحكم بالظاهر مقطوع به في الأحكام خصوصاً، وبالنسبة إلى الاعتقاد في الغير عموماً، فإن سيد البشر مع إعلامه بالوحي يجري الأمور على ظواهرها في المنافقين وغيرهم، وإن علم بواطن أحوالهم.“

— الشاطبي.

”فإن المنافقين الذي قالوا: {أَمَّا بِاللَّهِ وَبِالْيَوْمِ الْآخِرِ وَمَا هُمْ بِمُؤْمِنِينَ} (البقرة: ٨) هم في الظاهر مؤمنون يصلون مع الناس ويصومون ويحجون ويغزون، والمسلمون يناكحونهم ويوارثونهم، كما كان المنافقون على عهد رسول الله صلى الله عليه وسلم ولم يحكم النبي صلى الله عليه وسلم في المنافقين بحكم الكفار المظهرين للكفر، لا في مناكرتهم، ولا موارثتهم، ولا نحو ذلك، بل لما مات عبد الله بن أبي سلول - وهو من أشهر الناس بالنفاق - ورثه ابنه عبد الله، وهو من خيار المؤمنين، وكذلك سائر من كان يموت منهم يرثه ورثته المؤمنون، وإذا مات لأحدهم وارث ورثوه مع المسلمين.“

— ابن تيمية.

”كلهم أجمعوا على أن أحكام الدنيا على الظاهر والله يتولى السرائر.“

— ابن حجر.

”لم أؤمر أن أنقب عن قلوب الناس) فإن ذلك يدل على قبول ظاهر التوبة وعصمة من يصلي، فإذا كان الزنديق قد أظهر التوبة وفعل أفعال الإسلام كان معصوم الدم.“

— الشوكاني.

06 Shacbaan 1442

19 Maaj 2021

TUSBAX FURTAY

“Nin walaalkii geed ugu jiraa, geesi noqon waaye”

—Cabdillaahi Suldaan Timacadde.

‘Cusmaanoow xukunkii Alle wax aan ahayn baad wax ku xukuntay’,... dilkii Cusmaan RC, ‘Caliyoow shirki baad samaysay oo xukunkii Alle ayaad rag gacanta u galisay’... iyo gaaleysiintii indhaha la'ayd ee ay Khawaarijtu bilaabeen maxaa ka dhashay? Waa aynu soo aragnay wixii dhiig dareeray iyo sidii ummaddu u kala burburtay ee u kala qaybsantay.

Dilkii Cusmaan RC waxa uu jabiyay dayrkii fidnada hubkaa Muslimiintu isu qaateen iyo dhiiggaa dhexdooda ay iska daadinayaanna joogsan maayaan. Fidnada dhexdooda ahna dhammaan mayso. Muslimiin hub isu qaatay oo yoolkii ay rabeen gaadhayna lama hayo e, maalmo markii la nastaba dhibaato hor leh ayaa qaraxda. Taasina ma aha wax iska dhacay e, Nebiga SCW ayaa hore uga sii digay, oo saxaabada u sii sheegay.

Balaayadu daaman la qabtay leedahaye dabo la qabto ma laha.

Sahal ibnu Xunayf RC waxa uu ka mid ahaa saxaabadii Ansaarta ahaa ee Beder ka qaybgalay, waxa uuna ka mid ahaa taliyayaashii Cali RC la socday. Markii uu Sifiin ka noqday ayaa dad u tageen bal in ay waraystaan. Sahal waxa uu war uga bilaabay: ra'yiga ka shakiya. Wax kasta oo xallintiisu nooga baahatay in aan seef qaadanno, waa uu noo fududaaday,—aan ka ahayn middan. Mar kasta oo aanu arrinta dhinac ka soo moosno, dhinac kale oo aannaan garanayn si aan u waajahno ayaa ay ka dillaacaysaa!

انْهَمُوا الرَّأْيَ، فَلَقَدْ رَأَيْتُنِي يَوْمَ أَبِي جَنْدَلٍ وَلَوْ اسْتَطِيعَ أَنْ أُرَدَّ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَمْرُهُ لَرَدَدْتُ، وَاللَّهُ وَرَسُولُهُ أَعْلَمُ، وَمَا وَضَعْنَا أَسْيَافَنَا عَلَى عَوَاتِقِنَا لِأَمْرٍ يُفْطِنُنَا إِلَّا أَسهَلُنَا بَنًا إِلَى أَمْرٍ نَعْرِفُهُ قَبْلَ هَذَا الْأَمْرِ، مَا نَسُدُّ مِنْهَا خُصْمًا إِلَّا أَنْفَجَرَ عَلَيْنَا خُصْمٌ مَا نَدْرِي كَيْفَ نَأْتِي لَهُ.

Sahal waxa uu tusaale u soo qaatay maalintii ‘Abuu Jandal’ iyo heshiiskii Xudaybiyah, waxa uuna yidhi maalintaa waanu dagaallami kari lahayn. Laakiin ra'yigooda kuma aysan socon e, waxa ay talada uga dambeeyeen Nebiga SCW. Heshiiskaa oo saxaabadii aad uga xumaadeen ugana gubteen, iyo falcelintii Cumar RC ayaa uu Sahal dadkii xusuusiyay. Heshiiska waxaa ku jirtay in ay hadda noqdaan oo ay sannadka xiga soo cumraystaan, in qofkii reer Makah ka soo baxsada ee soo Muslima loo celiyo mushrikiintii, laakiin qofkii Muslimiinta ka baxa ee mushrikiinta ku biira aan la soo celinayn. Nebigu SCW waa uu oggolaaday heshiiskiina waa la kala qortay oo Quraysh waxaa matalayay Suhayl ibnu Camr. Nasiibdarro waxaa yimid Suhayl wiilkiisii oo inta uu Muslimay ka soo baxsaday Makah oo lagu cigaabayay. Suhayl waxa uu istaagay: wiilkayga ayaa

noqonaya qofka ugu horreeya ee heshiisku ku dhaqalgalayo e, ha la ii soo celiyo, Nebiguna SCW ha la celiyo ayaa uu yidhi.

Cumar oo is-hayn kari waayay ayaa u yimid Nebiga scw, “Miyaadan ahayn Nebigii Alle oo dhab ah?!”

“Haa.”

“Miyaynaan xaq ku taagnayn cadowgeennuna baadil?”

“Haa.”

“Haddabamaxaynu waxliitadiinteennaudhaafsanaaynaa?”

“Waxa aan ahay Rasuulkii Alle, mana caasinayo, Isagaana ii hiilinaya,” ayaa uu Nebigu SCW ugu jawaabay. Taas oo ay ka muuqato in qaadashada heshiiskani ay ahayd waxyi Alle ka yimid.

“Miyaadan nagu dhihi jirin in aannu Baytka iman doonno oo aannu ku dawaafi doonno?” Ayaa uu Cumar yidhi.

“Haa. Miyaanse ku idhi sannadkan ayaa aynu imanaynaa?”

“Maya.”

“Haddaba waa aad imanaysaa kuna dawaafaysaa.” Ayaa uu Suubbanuhu SCW hadalkiisi ku soo afjaray.

Cumar oo weli xanaaqsan ayaa u tagay Abuu Bakar, oo intii in le’eg weydiiyay, warcelin middii Rasuulka SCW u dhiganta, ayaa uu Abuu Bakarna ka helay: “Ninyahow, waa Rasuulkii Alle, mana caasiyayo Rabbigii, Isagaana u hiilinaya e, dacalka qabso.” Ayaa uu Abuu Bakar hadal ku soo koobay. Rasuulka tafta hayso oo ha ka hadhin.

Heshiiskii ay saxaabadu ihaanada u arkayeen, aadna uga gubteen, Alle SWT waxa uu ku tilmaamay guul iyo furid (fatxi). Markii heshiis la galay ee si nabad ah la isu

dhex socday, waxaa fududaatay in mushrikiintii diintii loo bandhigo iyada oo aan colaad jirin. Markii heshiiska la gaadhayay waxaa Nebiga SCW la socday 1400 ilaa 1500, laakiin labo sano ka dib waxaa Nebiga SCW la socday, oo xorayntii Makah ka qaybgalay, toban kun (10,000) oo nin. Waana halkan biyadhaca Sahal uga socdaa: ha dhibsannina in Cali RC la heshiiyo Mucaawiyah RC oo sidii aanu heshiiskaa Xudaybiyah u dhibsannay ee Alle guusha nooga dhigay, waxaa laga yaabaa in kanna guul noqdo e. Arrimaha diinta marka la joogana, waxyiga ayaa ka horreeya ra'yiga. Guushuna, sideedaba, mar kasta kuma timaaddo muquunin ama in aad markaa heshid sidii aad rabtay e, mar ayaa ay ku jirtaa meel aadan ka filanayn.

Hadalka Sahal qodobka labaad ee aynu ka qaadanaynaa waa in aan Muslimiintu guul kala helayn. Nebiga SCW ayaa maalin salaaddii ku dheeraaday, markii ay saxaabadii warsadeenna waxa uu u sheegay in uu Alle weydiistay saddex arrimood, oo labo loo oggolaaday midna loo diiday: waxaa loo oggolaaday in aan ummaddani ku halaagsamin aafo dabiici ah (sida abaar iyo wax la mid ah) iyo in aan Alle ku sallidin cadow dibadda kaga yimaadda oo baabi'iya. Laakiin markii uu weydiistay in Alle ka badbaadiyo dhib dhexdooda ah, waa loo diiday.

إِنَّ اللَّهَ زَوَى لِي الْأَرْضَ، فَرَأَيْتُ مَشَارِقَهَا وَمَغَارِبَهَا، وَإِنَّ أُمَّتِي سَيَلُغُ مُلْكُهَا مَا زُوِيَ لِي مِنْهَا، وَأُعْطِيتُ الْكَزْنَ مِنَ الْأَحْمَرِ وَالْأَبْيَضِ، وَإِنِّي سَأَلْتُ رَبِّي لِأُمَّتِي أَنْ لَا يَهْلِكَهَا بَسَنَةٌ عَامَّةٌ، وَأَنْ لَا يُسَلِّطَ عَلَيْهِمْ عَدُوًّا مِنْ سِوَى أَنْفُسِهِمْ، فَيَسْتَبِيحَ بَيِّضَتَهُمْ، وَإِنَّ رَبِّي قَالَ: يَا مُحَمَّدُ إِنِّي إِذَا قَضَيْتُ قَضَاءً فَإِنَّهُ لَا يُرَدُّ، وَإِنِّي أَعْطَيْتُكَ لِأُمَّتِكَ أَنْ لَا أَهْلِكَهُمْ بَسَنَةٌ عَامَّةٌ، وَأَنْ لَا أُسَلِّطَ عَلَيْهِمْ عَدُوًّا مِنْ سِوَى أَنْفُسِهِمْ، يَسْتَبِيحَ بَيِّضَتَهُمْ، وَلَوْ اجْتَمَعَ عَلَيْهِمْ مَنْ بَاقُطَرِهَا، أَوْ قَالَ مَنْ بَيْنَ أَقْطَارِهَا، حَتَّى يَكُونَ

بَعْضُهُمْ يُهْلِكُ بَعْضًا، وَيَسْبِي بَعْضُهُمْ بَعْضًا.

Nebigu SCW waxa uu raaciyay in marka ay ummaddani seefta isu qaadato, ee ay dhexdooda islaayaan, aysan joogsanayn ilaa Qiyaamaha.

إِذَا وُضِعَ السَّيْفُ فِي أُمَّتِي : لَمْ يُرَفَّعْ عَنْهَا إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ.

Waana arrinta ay mufasiriintu ku fasiraan aayaddan:

قُلْ هُوَ الْقَادِرُ عَلَى أَنْ يَبْعَثَ عَلَيْكُمْ عَذَابًا مِّنْ فَوْقِكُمْ أَوْ مِن تَحْتِ أَرْجُلِكُمْ أَوْ يَلْبِسَكُمْ شِيْعًا وَيُذِيقَ بَعْضَكُمْ بَأْسَ بَعْضٍ
انْظُرْ كَيْفَ نُصَرِّفُ الْآيَاتِ لَعَلَّهُمْ يَفْقَهُونَ ﴿٦٥﴾

Fitnadii ay Khawaarijtu qarxiyeen ee gaaleysiintii iyo dilkii Cusmaan RC ka bilaabatay, ka dibna kumannaanka Muslimiinta ahi ku dhinteen, ee kalliftay in Muslimiintii isku mashquulaan intii ay cadowga iska eegi lahaayeen, bilowgeedu waxa uu ahaa dad islahaa wax wanaajiya, oo u arkay in Cusmaan RC uu shareecadii garabmaray! Ka dibna waxaa sii huriyay dagaalkii ay Cali RC la galeen ee ay ciidankii uga gudbeen xasuuqii maatada iyo dad aan waxba galabsan, ka dib markii ay dadkii aan iyaga ahayn oo idil gaalo ku xukumeen.

Dilkii Cusmaan RC waxa uu noqday marxalad kalawareeg. Wixii ka dambeeyayna ummaddu guud ahaan xilli fidno iyo kalaqaybsanaan ayaa ay ku sugnayd. Xudayfah RC waxa uu leeyahay: dadku waxa ay Rasuulka

SCW weydiin jireen khayrka, aniguna waxa aan weydiin jiray sharka, aniga oo ka cabsanaya in uu i haleelo. Waxa uu yidhi: Rasuulkii Allow, waxa aan ku jirnay jaahiliyo iyo shar, ka dibna khayrkan baa Alle noo keenay, ee khayrkan shar ma ka dambayn doonaa?

—Haa.

—Sharkaana khayr ma ka dambayn doonaa?

—Haa, laakiin ma dhammaystirna oo waa uu kala dhantaalan yahay.

—Oo iintiisu maxay tahay?

—Dad aan ku socon hanuunkaygii, oo wax aad garato iyo wax kalaba wada.

—Khayrkaa shar ma ka dambeeyaa?

—Haa, kuwo albaabbada Jahannama dadka ugu yeedhaya oo ciddii raacda ku tuuraya.

—Rasuulkii Allow noo tilmaan.

—Waa kuwo innaga ah oo muuqeenna leh, afkeennana ku hadlaya.

—Maxaad i faraysaa haddii aan arko?

—Ku dedaal jamaacada Muslimiinta iyo hoggaamiyaha.

—Haddii aysan jamaaco iyo hoggaamiye jirinna?

—Kooxahaas oo dhan ka fogow, xitaa haddii aad geed jiriddii qaniinsanaato ilaa adigoo sidaas ah geeridii kuu timaaddo.

Nebigu SCW waxa uu Xudayfa u sheegay in khayr jirayo laakiin uusan sidii hore ahayn e uu kala dhantaalnaa doono. Laf jabtay sideedii ma noqoto. Dhimaalkaas iyo kala dhantaalnaantaas waa in lagu xisaabtamaa. Nebiga SCW

xadiis kale oo laga wariyay ayaa arrintan sii caddaynaya. Markii Xajaaj dulmigiisii iyo dilkiisii xadka dhaafeen, ayaa Anas ibnu Maalik RC dad u tageen iyaga oo cabanaya. Anas waxa uu yidhi: dulqaata, saban kasta midka ka dambeeyaa ka sii darnaan doona e, ilaa aad Rabbigiin kala kulantaan, sidaasna waxa aan ka maqlay Nebigiinnii SCW.

اَصْبِرُوا، فَإِنَّهُ لَا يَأْتِي عَلَيْكُمْ زَمَانٌ إِلَّا الَّذِي بَعْدَهُ شَرٌّ مِنْهُ، حَتَّى تَلْقُوا رَبَّكُمْ
سَمِعْتُهُ مِنْ نَبِيِّكُمْ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ.

Cabdullaahi ibnu Mascuud RC oo xadiiskan oo kale wariyay ayaa sii fasiray oo ku macneeyay in dhibta iyo sharkaasi ay ka imanayaan aqoon yaraan iyo jaahilnimadii oo badanaysa.

ما من زمان الا والذي بعده أشد منه- تفسير ابن مسعود- قلة العلماء
والفقراء وكثرة الجهل.

Nebiguna SCW tilmaamihii uu Khawaarijta ka sheegay waxaa ku jirtay in ay yihiin maangaabyo aqoon yar. Ma qof aqoon fiican leh baa Cusmaan RC iyo Cali RC sidaa ula dhaqmi lahaa ama gaalo ku sheegi lahaa!

Haddii saxaabadii ummaddan ugu khayrka iyo fadliga badnayd ay fidnadii ka nabadgali waayeen, dagaal ba'anna dhex maray oo markii ugu horraysay ay Muslimiintii qaybsameen, maxaa cid kale laga sugayaa?

Nebigu SCW waa uu sii sheegay. Waana uu ka sii

digay fidnadaas iyo waxa ka dhalan doona. Waana sababta ay saxaabada intoodii badnayd uga fogaadeen, iyada oo kutubta taariikhdu xusayaan in wax aan boqol gaadhin ay dagaalladan ka qaybqaateen. Waxa kale oo uu sheegay in ay heshiin doonaan, heshiiskaas oo ku yimid tanaasulkii Xasan ibnu Cali RC.

Waxa uu Nebigu SCW sheegay sidii looga badbaadi lahaa fidnada: noqo ka la dilo ee ha noqon ka wax dila. Haddii aad si kale ku nabadgali waydid, meel cidla' ah u bax oo adhigaaga iska dhaqo.

إِنَّهَا سَتَكُونُ فِتْنٌ أَلَا تُمْ تَكُونُ فِتْنَةً الْقَاعِدُ فِيهَا خَيْرٌ مِنَ الْمَاشِي فِيهَا وَالْمَاشِي فِيهَا خَيْرٌ مِنَ السَّاعِي إِلَيْهَا أَلَا فَإِذَا نَزَلَتْ أَوْ وَقَعَتْ فَمَنْ كَانَ لَهُ إِبِلٌ فَلْيَلْحَقْ بِإِبِلِهِ وَمَنْ كَانَ لَهُ غَنَمٌ فَلْيَلْحَقْ بِغَنَمِهِ وَمَنْ كَانَ لَهُ أَرْضٌ فَلْيَلْحَقْ بِأَرْضِهِ قَالَ فَقَالَ رَجُلٌ يَا رَسُولَ اللَّهِ أَرَأَيْتَ مَنْ لَمْ يَكُنْ لَهُ إِبِلٌ وَلَا غَنَمٌ وَلَا أَرْضٌ قَالَ يَعْمِدُ إِلَى سَيْفِهِ فَيَقْدُقُ عَلَى حَدِّهِ يَحْجِرُ ثُمَّ لَيَنْجُ إِنْ اسْتَطَاعَ النِّجَاءَ اللَّهُمَّ هَلْ بَلَغْتُ اللَّهُمَّ هَلْ بَلَغْتُ اللَّهُمَّ هَلْ بَلَغْتُ اللَّهُمَّ هَلْ بَلَغْتُ اللَّهُمَّ قَالَ فَقَالَ رَجُلٌ يَا رَسُولَ اللَّهِ أَرَأَيْتَ إِنْ أَكْرَهْتُ حَتَّى يُنْطَلَقَ بِي إِلَى أَحَدِ الصَّفَيْنِ أَوْ إِحْدَى الْفِتْنَتَيْنِ فَضَرَبَنِي رَجُلٌ بِسَيْفِهِ أَوْ يَجِيءُ سَهْمٌ فَيَقْتُلَنِي قَالَ يَبُوءُ بِإِثْمِهِ وَإِثْمِكَ وَيَكُونُ مِنْ أَصْحَابِ النَّارِ.

Intii aad dhiig Muslimiin daadin lahayd oo aad fidno dhex boodi lahayd, cidladaada u bax oo hubkaaga afka tir, weeye amarka Nebigu SCW. Waana middii ay ku dhaqmayeen Sacad ibnu Abii Waqaas RC iyo Salamah ibnul Akwac RC. Sacad RC oo imbaraadooriyaddii Faaris cagta mariyay, markii dambe xoolihiisa ayaa uu iska dhaqanayay arrimihii socdayna faraha ayaa uu kala baxay. Wiilkiisii baa u yimid oo yidhi dadkiina madaxnimay u dagaallamayaan adna halkanaad joogtaa. Sacad inta uu sidii shaydaanka iska naaray ayaa uu ku yidhi war sharkaaga ila dhaaf.

Ummaddan wixii ay bilowgeedii ku toostay uun baa haddana toosin kara. Tarbiyaddii Nabawiga ahayd uun baa lagu toosin karaa. Sunnadiisiina iyada oo aad u faahfaahsan ayaa ay inoo buuxdaa. Nebigu SCW hadyi dhammaystiran ayaa uu innooga tagay e labo iyo saddex aayadood diinta innooguma koobin. Diinta in la kala naqaysto oo inta aad rabtid la qaato inta kalana laga tagaa waa waxyaalaha lagaga baxo ee Qur'aanku ku sheegay gaalnimo iyo kufri. Hadyigii Nebiga SCW ma aha in dhawr aayadood oo dadka lagu gaaleysiiyo inta la xusho, in intii kale dhegaha laga furaysto.

لَنْ يُصْلِحَ آخَرُ هَذِهِ الْأُمَّةِ إِلَّا مَا أَصْلَحَ أَوَّلُهَا — الإمام مالك.

Nebigu SCW bilowgii Islaamka waxa uu dedaal aad u badan galiyay sidii uu dadka diinta ugu sheegi lahaa, uguna qancin lahaa. Mushrikiintii dhibta ugu badan Muslimiinta ku haysay baa uu siinayay waqti aad u badan una debecsanaa si ay diinta u qaataan, ilaa meelaha qaar ay ka soo degeen aayado ku leh waxba ha ka niyad xumaan in ay iimaankii diideen, ha isku daalin, ... iwm. Isaga oo odayadii mushrikiinta la hadlaya markii indhooluhu u yimid ee uu ka jeestay, isaga oo ku dedaalayay odayadaa mushrikiinta ah qancintooda, waa tii suuradda Cabasa uu Alle ku canaantay. Hadyigii iyo sunnadii Nebigu SCW sidaas ayaa uu ahaa— waano, wax u sheegid, qancin, dhimrin iyo naxariis, ... Abuu Jahal iyo Cumar oo Muslimiinta ciqaabayay ayaa uu u ducaynayay oo lahaa: Allow labadaa kii aad jeceshahay

diinta ku kaab. Waxa uu suuqyada la dhex marayay: dhaha Laa ilaaha illallaah aad liibaantaan e.

Nebigu SCW waxa uu ku boorrinayay wanaag qof kastaa u riyaaqayay.

إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُ بِالْعَدْلِ وَالْإِحْسَانِ وَإِيتَاءِ ذِي الْقُرْبَىٰ وَيَنْهَىٰ عَنِ
الْفَحْشَاءِ وَالْمُنْكَرِ وَالْبَغْيِ يَعِظُكُم لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ ﴿٩٠﴾

يَا أَيُّهَا النَّاسُ أَفْشُوا السَّلَامَ وَأَطِيعُوا الطَّعَامَ وَصَلُّوا الْأَرْحَامَ وَصَلُّوا بِاللَّيْلِ
وَالنَّاسُ يَتَمَنَّوْنَ تَدْخُلُوا الْجَنَّةَ بِسَلَامٍ.

Maal iyo mansab ayaa uu dad u siin jiray si uu diinta u jeclaysiiyo ugana fogeeyo Naarta.

إِنِّي لَأَعْطِي الرَّجُلَ وَغَيْرَهُ أَحَبُّ إِلَيَّ مِنْهُ، خَشْيَةً أَنْ يَكْبَّ فِي النَّارِ عَلَىٰ وَجْهِهِ.

Saddex iyo toban sano ayaa ay Muslimiintu ku caddibnaayeen Makah. Halka waqtigii uu Nebigu SCW Madiinah joogay uu ahaa toban sano. Yacnii, intii cidhiidhiga iyo cadaadiska uu ku jiray ayaa ka badan intii uu joogay meel uu isagu ka taliyo oo uu awood ku leeyahay. Mana aha wax iska dhacay.

Makah waxa ay ahayd marxaladdii lagu tababarayay saxaabadii diintan xambaari lahayd, ee meel kasta in ay gaadho sababta u noqon lahaa. Daarul Arqam ayaa uu Nebigu SCW wax ku barayay oo uu iimaankooda ku dhisayay intii aan axkaamta intooda badan soo degin. Soonka waxaa waajib laga dhigay xilligii Madiinah, shanta salaadoodna waxaa la faral yeelay sannad ilaa lix bilood ka

hor hijradii. Khamrigu xalaal buu ahaa iyada oo Madiinah la joogo dhawr sano.

Caa'isha RC waxa ay leedahay: Qur'aankii ugu horreeyay ee soo degay waxa uu ahaa suurado gaagaaban oo ka hadlayay Jannada iyo Naarta, ilaa ay dadkii ka qaateen

Islaamka, ka dibna waxaa soo degay aayadihii xalaasha iyo xaaraanta. Haddiise waxa ugu horreeya ee soo degaa uu ahaan lahaa: 'ha cabbina khamriga,' waxa ay odhan

lahaayeen, 'weligayo ka tagi mayno khamriga.' Haddii ay soo degi lahayd, 'ha sinaysannina,' waxa ay odhan lahaayeen, 'weligayo ka tagi mayno sinada'.

إِنَّمَا نَزَلَ أَوَّلَ مَا نَزَلَ مِنْهُ سُورَةُ مِنَ الْمُفَصَّلِ، فِيهَا ذِكْرُ الْجَنَّةِ وَالنَّارِ، حَتَّى إِذَا ثَابَ النَّاسُ إِلَى الْإِسْلَامِ، نَزَلَ الْحَلَالُ وَالْحَرَامُ، وَلَوْ نَزَلَ أَوَّلَ شَيْءٍ: لَا تَشْرَبُوا الْخَمْرَ، لَقَالُوا: لَا نَدْعُ الْخَمْرَ أَبَدًا، وَلَوْ نَزَلَ: لَا تَزْنُوا، لَقَالُوا: لَا نَدْعُ الزَّنا أَبَدًا.

Jundub ibnu Cabdillaah RC waxa uu leeyahay: Nebiga SCW ayaa aanu la joognay annaga oo ah kurayo aan qaangaadhin, waxa aanuna barannay iimaanka ka hor intii aannan baran Qur'aanka, dabadeedna Qur'aankii ayaa aan barannay oo aan iimaan ka kororsannay.

كُنَّا مَعَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَنَحْنُ فِتْيَانٌ حَزَاوِرَةٌ، فَتَعَلَّمْنَا الْإِيمَانَ قَبْلَ أَنْ نَتَعَلَّمَ الْقُرْآنَ، ثُمَّ تَعَلَّمْنَا الْقُرْآنَ، فَأَزْدَدْنَا بِهِ إِيمَانًا.

Cabdullaahi ibnu Cumar RC ayaa isna sidaas oo kale sheegaya. Waxa uu leeyahay suurad marka ay Nebiga SCW ku soo degto ayaa uu qofku baranayay xalaal iyo xaaraan wixii ku jira, wixii ay tahay in laga qaato suuradda, iwm. Waxa uu raaciyay, isaga oo ku dhaliilaya dadkii xilligaa

joogay (maantana kaba sii daran e), in qofku Qur'aanka bilow ilaa dhammaad akhrinayo oo uusan garanayn waxa uu farayo iyo waxa uu ka reebayo, iyo waxa ay tahay in uu ka qaato, ee la iska dareerinayo uun!

لَقَدْ عَشْنَا بُرْهَةً مِنْ دَهْرِنَا وَإِنْ أَحَدَنَا يُؤْتِي الْإِيمَانَ قَبْلَ الْقُرْآنِ، وَتَنْزِلُ السُّورَةُ عَلَى مُحَمَّدٍ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَيَتَعَلَّمُ حَلَالَهَا وَحَرَامَهَا، وَمَا يَنْبَغِي أَنْ يُوقِفَ عِنْدَهُ فِيهَا كَمَا تَعْلَمُونَ أَنْتُمْ الْقُرْآنَ، ثُمَّ قَالَ: لَقَدْ رَأَيْتُ رَجُلًا يُؤْتِي أَحَدَهُمُ الْقُرْآنَ فَيُفَرِّقُ مَا بَيْنَ فَاتِحَتِهِ إِلَى خَاتَمَتِهِ مَا يَدْرِي مَا أَمْرُهُ وَلَا زَاجِرُهُ، وَلَا مَا يَنْبَغِي أَنْ يُوقِفَ عِنْدَهُ مِنْهُ يَنْتَرُهُ نَتْرَ الدَّقَلِ.

Cabdullaahi RC waxaa la sheegaa in ay suuradda al-Baqarah ku qaadatay siddeed sano (warin kale waxa ay leedahay afar sano) oo uu u baranayay qaabkaa uu tilmaamay ee dhuuxidda iyo ku dhaqanka ah. Toban aayadood ayaa ay qaadan jireen oo ay baran jireen, dhuuxi jireen, kuna dhaqmi jireen inta aysan toban kale u gudbin.

Iimaankooda ayaa la dhisay ka dibna quluubtoodii oo diyaar ah ayaa amarkii toos u fulisay. Markaana waxaa soo baxay jiil aan wax la mid ahi adduunkan soo mari ka hor iyo ka dibba.

Tarbiyaddii ay saxaabadu Makah ku qaateen waxaa ka mid ahayd in aysan degdegin. Markii ciqaabtii ka badatay, ee ay waayeen meel ay galaan, ayaa Khabbaab oo dab lagu ciqaabi jiray u yimid Nebiga SCW isaga oo cabanaya. Nebigu SCW waxa uu uga sheekeeyay wixii dadkii hore lagu samayn jiray ee shanlo bir ah hilibkooda iyo laftooda lagu kala saafi jiray, ama inta minshaar madaxa laga saaro labo loo kala jari jiray, laakiin aysan diintooda ka laaban jirin. Waad guuleysan doontaane, waad degdegaysaan, ayaa

uu Nebigu SCW ku yidhi Khabbaab.

إِنَّ مِنْ كَانَ قَبْلَكُمْ كَانَ أَحَدُهُمْ يُوْضَعُ الْمَنْشَارُ عَلَى مَفْرَقٍ رَأْسِهِ فَيُخْلَصُ إِلَى قَدَمَيْهِ لَا يَصْرِفُهُ ذَلِكَ عَنْ دِينِهِ وَوُشِطُ بَأْمَشِطِ الْحَدِيدِ مَا بَيْنَ لَحْمِهِ وَعَظْمِهِ لَا يَصْرِفُهُ ذَلِكَ عَنْ دِينِهِ ثُمَّ قَالَ وَاللَّهِ لَيُتِمَّنَّ اللَّهُ هَذَا الْأَمْرَ حَتَّى يَسِيرَ الرَّكْبُ مِنْ صَنْعَاءَ إِلَى حَضْرَمَوْتَ لَا يَخَافُ إِلَّا اللَّهَ وَالذَّبَّ عَلَى غَنِمِهِ وَلَكُمْ قَوْمٌ تَسْتَعْجِلُونَ.

Reer Banuu Israa'iil markii Fircoon addoonsanayay, ee uu raggooda laynayay, Alle markii uu la doonay isbeddel, iyo in ay Fircoon ka xoroobaan dhulkana iyagu la wareegaan, mucjiso degdeg ahi uma soo degin e, wiil baa calool galay, oo dhashay, ka dibna hooyadii baa la yidhi nuuji oo marka aad u baqdid webiga ku tuur...! Wiilkii intii uu korayay ee uu guursanayay ee afartan sano ka gaadhayay, waxba isma beddelin. Muuse oo habeen meel reerkiisii la guuraynayaa waa kii arkay dab meel ka baxaya ee markii uu u tagay halkaa Alle kula hadlay, ka dibna badbaadintii Banuu Israa'iil halkaa ka bilaabatay. Waa muddo dheer. Qisada Nebi Muuse CS iyo Fircoonna sabab la'aan Qur'aanka ugu ma soo noqnoqoto, sabab la'aanna uma aha sheekada Qur'aanka ugu badan.

وَنُرِيدُ أَنْ نَمُنَّ عَلَى الَّذِينَ اسْتُضِعُوا فِي الْأَرْضِ وَنَجْعَلَهُمْ أَئِمَّةً وَنَجْعَلَهُمُ الْوَارِثِينَ وَنُتِمِّكِنَ لَهُمْ فِي الْأَرْضِ وَنُرِي فِرْعَوْنَ وَهَامَانَ وَجُنُودَهُمَا مِنْهُمْ مَا كَانُوا يَحْذَرُونَ ﴿٦﴾ وَأَوْحَيْنَا إِلَى أُمِّ مُوسَى أَنْ أَرْضِعِيهِ فَإِذَا خِفْتِ عَلَيْهِ فَأَلْقِيهِ فِي الْيَمِّ وَلَا تَخَافِي وَلَا تَحْزَنِي إِنَّا رَادُّوهُ إِلَيْكَ وَجَاعِلُوهُ مِنَ الْمُرْسَلِينَ ﴿٧﴾ فَالْتَقَطَهُ آلُ فِرْعَوْنَ لِيَكُونَ لَهُمْ عَدُوًّا وَحَزَنًا إِنَّ فِرْعَوْنَ وَهَامَانَ وَجُنُودَهُمَا كَانُوا خَاطِئِينَ ﴿٨﴾

Haddii xilli adag maanta lagu jiro, jawaabtu ma aha dadka diintooda in laga shakiyo ama la gaaleysiyo, ama hub loo qaato oo la laayo, ee waa in hadyigii Nebiga SCW loo noqdaa. Waa in haanta gunta laga soo tolaa. Haddii Islaamkii qurbo iyo qariibnimo galay, oo ku dhaqankiisii yaraaday, waa sidii uu ku bilowday, in uu mar kale qariib noqon doonana Nebiga SCW ayaa sii sheegay, dawaduna waa middii Nebiga SCW iyo sidii uu u dhaqmayay markii Islaamku qariibka ahaa ee inta ku dhaqantaa ay koobnaayeen. Subax iyo sadar, subax ayaa badan.

بَدَأَ الْإِسْلَامُ غَرِيبًا، وَسَيَعُودُ كَمَا بَدَأَ غَرِيبًا، فَطُوبَى لِلْغُرَبَاءِ.

Bulshadeennu dagaal iyo gaaleysiin iyo qarxin toona ku hagaagi mayso, xoog iyo muquuninna horaba looga la quusay, mana aha hadyigii Nebiga SCW. Xumaanta oo keli ah indhahaagu yaysan qaban e, wanaaggoodana eeg. Haddii aad danaynaysid in aad wanaag u horseeddo, hubka dhig, afkaagana wanaaji oo wax ha ka sheegin, ha gaaleysiin, hana aflagaaddayn. Hana sugin in aad heshid bulshadii Nebiga SCW oo kale. Tilka ummatun qad khalat. ‘Wa fiihi dakhan’ — ee kala dhantaalnaantaa ku wado.

Dad baa ku dooda in diintu markii hore aysan soo wada degin, ee maadaama aynu axkaamtii wada og nahay, ay qasab tahay in la wada fuliyo isku mar. Taasina ma aha sax. Nebigu SCW markii uu sannadkii 10-aad Mucaad

ibnu Jabal RC u dirayay Yaman, wax yar ka hor xajkii sagootinta ee ay ku soo degtay aayadda tilmaamaysa in diintii dhammaystirantay, Mucaad oo daabaddiisii saaran ayaa uu Nebigu SCW garab socday oo la sii dardaarmayay: Mucaadoow waxaa laga yaabaa in aadan sannadkan ka dib ila kulmin. Waa xilli dambe oo axkaamtii diintu ay salka dhigatay. Farriinta uu Nebigu SCW la diray Mucaad waxa ay ahayd:

Waxa aad u tagaysaa dad Ahlu Kitaab ah e, ugu yeedh shahaadada Laa ilaaha illallaah iyo in aan ahay Rasuulkii Alle. Haddii ay middaa kaa yeelaan, ogeysii in Alle ku faral yeelay shan salaadood maalintii iyo habeenkii. Haddii ay middaa kaa yeelaan, ogeysii in Alle ku faral yeelay sako laga qaadayo hodankooda oo loo celinayo saboolkooda. Haddii ay middaa kaa yeelaan, ka fogoow hantidooda qaayaha leh, kana cabso ducada/ yeedhmada midka la dulmiyay—maxaa yeelay iyada iyo Alle teed uma dhexeeyo (yacnii: ha dulmiyin si aysan Alle u baryin oo aadan u halaagsamin).

إِنَّكَ تَأْتِي قَوْمًا مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ فَادْعُهُمْ إِلَى شَهَادَةِ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَأَنِّي رَسُولُ اللَّهِ فَإِنْ هُمْ أَطَاعُوا لِذَلِكَ فَأَعْلِمُهُمْ أَنَّ اللَّهَ افْتَرَضَ عَلَيْهِمْ خَمْسَ صَلَوَاتٍ فِي كُلِّ يَوْمٍ وَكَيْلَهُ فَإِنْ هُمْ أَطَاعُوا لِذَلِكَ فَأَعْلِمُهُمْ أَنَّ اللَّهَ افْتَرَضَ عَلَيْهِمْ صَدَقَةً تَوْخِذُ مِنْ أَغْنِيَانِهِمْ فَبَرِّدُ فِي فُقَرَائِهِمْ فَإِنْ هُمْ أَطَاعُوا لِذَلِكَ فَأَيَّاكَ وَكَرَائِمَ أَمْوَالِهِمْ وَاتَّقِ دَعْوَةَ الْمَظْلُومِ فَإِنَّهُ لَيْسَ بَيْنَهَا وَبَيْنَ اللَّهِ حِجَابٌ.

U firso sida uu Nebigu SCW heerar ugu kala sameeyay hawsha. Haddii ay middaa kaa yeelaan... Hal mar dadka laguma qasbayo wax aysan baran ama ku dhaqmi jirin. Waa in tallaabo tallaabo loo baraa oo loola qabadsiiyaa, waqtina la siiyaa si ay u qaayibaan.

Waxaaba jira in dad Nebiga SCW u yimid ay diideen qayb shareecada ka mid ah in ay ku dhaqmaan oo uu Nebigu SCW u oggolaaday. Nin u yimid Nebiga SCW ayaa in uu Islaamo waxa uu shardi uga dhigtay in uusan shan salaadood tukanayn e, uu hal ama labo salaadood keli ah tukanayo. Nebigu SCW waxa uu yidhi bal Islaam oo middaa tuko!

عن نصر بن عاصم الليثي عن رجل منهم أنه أتى النبي صلى الله عليه وسلم فأسلم على أن يصلي صلاتين فقبل منه. رواه أحمد، وفي لفظ آخر له: على أن لا يصلي إلا صلاة فقبل منه.

Mid kale waxa uu shardi ka dhigtay in uusan rukuucayn e, uu toos u sujuudayo! Nin weyn oo foorarsanayaa ku adkaatay!

Diintu waxa ay u baahan tahay rabitaan iyo qanacsanaan. Laakiin Nebigu SCW shardi ugama dhigayn e, nin uu ku yidhi Islaam baa yidhi si baan u diiddanahay, war diiddanoow haddaad rabtoo horta Islaam!

أن رسول الله صلى الله عليه وسلم قال لرجل: أسلم ، قال: أجدني كارها، قال: أسلم وإن كنت كارها.

Waa tabtii uu adeerkii Abuu Daalib u lahaa ashahaado aan kalmaddaa aakhiro kuugu doodo e. Nebigu SCW waxa uu ku dedaalayaa in uu xayndaabka soo galiyo dadka ugu badan ee uu awoodo, halka dadka qaar ay ummaddii xayndaabka Islaamka ka erylanaayan, sidii Jannada lagu cidhiidhyayo!

Tusaale kale aynu eegno. Nebigu SCW waxa uu sheegay

in maalintii ugu darnayd ay ahayd markii reer Daa'if inta ay diideen ay ciyaalkii ku direen ee ay dhagxiyeen. Waa tii Alle u soo diray malaggii buuraha ee la yidhi amarka bixi labadaas buurood ayaan dusha ka saarayaaye. Nebigu SCW ma odhan waa mushrikiin diintii diiday oo Nebigii Alle ku xadgudbay e ku dabool! Kuwaaba inta uu iska daayay ayaa uu yidhi: waxaan rejanayaa in Alle dhabarkooda ka soo saaro kuwo caabuda Alle keligii oo aan u shirki yeelin.

يَا مُحَمَّدُ، فَقَالَ، ذَلِكَ فِيمَا شِئْتَ، إِنْ شِئْتَ أَنْ أَطِيقَ عَلَيْهِمُ الْأَخْشَبِينَ؟ فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: بَلْ أَرْجُو أَنْ يُخْرِجَ اللَّهُ مِنْ أَصْلَابِهِمْ مَنْ يَعْبُدُ اللَّهَ وَحْدَهُ، لَا يُشْرِكُ بِهِ شَيْئًا.

Markii Makah la xoreeyay, ee Xunayn ay dhacday, ayaa duullaan lagu qaaday Daa'if. Qalcad adag oo la mari waayay ayaa ay galeen oo ciddii u soo dhowaataba leeb ayaa ay la beegsadeen. Saxaabadii oo ay fallaadhihii rafaadiyeen ayaa Nebiga SCW ka dalbaday in uu reer Saqiif habaaro, laakiin waa uu ka diiday, waxa uuna ugu beddelay duco: (اللهم اهد) (ثقيف) Allow hanuuni Saqiif.

Markii la mari waayay ayaa uu Nebigu SCW yidhi innaga mariya. Saxaabadii waxay dhaheen ma innagoon qabsan baa aynu noqonaynaa? Markaas ayaa uu Nebigu SCW yidhi aroortii dagaal ku qaada. Markii ay dagaalkii galeen ee la soo dhaawacay, ayaa mar kale uu Nebigu SCW yidhi innaga mariya, markaas ayaa ay u riyaaqeen taladii ay shalay diideen, taas oo Nebiga SCW ka qoslisay.

عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو قَالَ حَاصِرَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَهْلَ الطَّائِفِ فَلَمْ يَتَلْ مِنْهُمْ شَيْئًا فَقَالَ إِنَّا قَافِلُونَ إِنْ شَاءَ اللَّهُ قَالَ أَصْحَابُهُ نَرْجِعُ وَلَمْ نَفْتَحْهُ

فَقَالَ لَهُمْ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ اغْدُوا عَلَى الْقِتَالِ فَعَدَّوْا عَلَيْهِ فَأَصَابَهُمْ جِرَاحٌ فَقَالَ لَهُمْ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِنَّا قَافِلُونَ غَدًا قَالَ فَأَعْجَبَهُمْ ذَلِكَ فَضَحِكَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

Sannadkii xigay ayaa wafdigii reer Daa'if oo iskood u socdaa ay Madiinah yimaaddeen iyaga oo raba in ay Islaamaan. Laakiin shuruud baa ay dhigteen, waana halka aan uga soconno. Waxa ay yidhaahdeen: sako bixin mayno, jihaadna kuu raaci mayno, Nebiguna SCW waa uu ka oggolaaday isaga oo leh waa ay bixin doonaan sako, waana ay jihaadi doonaan (marka ay Islaamaan). War bal soo gala horta wixii kale ha dambeeyaan e. Salaad tukan mayno waa uu ka diiday oo waxa uu yidhi: diin bilaa salaad ahi khayr ma leh.

سألت جابرا عن شأن ثقيف إذ بايعت ، فقال اشترطت على النبي صلى الله عليه وسلم أن لا صدقة عليها ولا جهاد ، وأنه سمع النبي صلى الله عليه وسلم بعد ذلك يقول : سيتصدقون ويجاهدون/ سَيَتَصَدَّقُونَ، وَيُجَاهِدُونَ إذا أسلموا.

Qofku marka uu macaanka diinta dareemo, isagaaba amar la'aan arrimahan oo dhan ku dedaalaya, ee dedaalka koowaad waa in la soo galiyo, la jeclaysiiyo, lagu kaalmeeyo wanaagga, hiil iyo hoona wixii uu u baahdo ee la awoodo lala garabtaagnaado.

Nebigu SCW waxa uu waxan u samaynayo isaga ayaa inoo sheegay oo waxa uu yidhi: aniga iyo dadku waxa aanu ka dhigan nahay nin dab shitay oo markii dabkii hareerihisa ifiyay, ay balanbaalistii iyo noolihii kale dabkii isku tuurayaan, isna uu ka saarayo oo ay haddana isku maqiiqayaan dabka—guntigaan idin hayaa si aydaan naarta

ugu dhicin, idinkuna waa aad iga baxbaxsanaysaan oo waa aad isku maqiiqaysaan Naarta.

إِنَّمَا مِثْلِي وَمِثْلُ النَّاسِ كَمِثْلِ رَجُلٍ اسْتَوْقَدَ نَارًا، فَلَمَّا أَضَاءَتْ مَا حَوْلَهُ جَعَلَ الْفَرَّاشُ وَهَذِهِ الدَّوَابُّ الَّتِي تَقَعُ فِي النَّارِ يَقَعْنَ فِيهَا، فَجَعَلَ يَنْزِعُهُنَّ وَيَغْلِبْنَهُ فَيَقْتَحِمْنَ فِيهَا، فَأَنَا أَخَذُ بِحُجَزِكُمْ عَنِ النَّارِ، وَهُمْ يَقْتَحِمُونَ فِيهَا.

مثلي ومثلکم کمثل رجل أوقد نارا ، فجعل الفراش ، والجنادِبُ يقعنَ فيها ، وهو يذبُّهنَّ عنها ، وأنا أخذُ بحُجَزِكُمْ عَنِ النَّارِ ، وأنتم تَقْلِتُونَ مِنْ يَدَيَّ.

Alle waxa uu u soo diray in uu naxariis inoo noqdo, wax kasta oo dhib innagu ahna waa ay ku adkayd, waxa uuna ahaa mid dhimrin, tudhid, iyo naxariis badan.

لَقَدْ جَاءَكُمْ رَسُولٌ مِنْ أَنْفُسِكُمْ عَزِيزٌ عَلَيْهِ مَا عَنِتُّمْ حَرِيصٌ عَلَيْكُمْ بِالْمُؤْمِنِينَ رَءُوفٌ رَحِيمٌ ﴿١٢٨﴾

Ibnu Taymiyah waxa uu yidhi: sida qofka diinta soo galay aan isla markaaba loo sheegi karin axkaamta oo idil aanna la fari karin, sidaas oo kale qofka dembiyada ka toobad keenay, ka waxbarashada ku jira, iyo midka hanuunka raadinayaba, marka hore suuragal uma aha in diinta oo dhan la fardo, oo aqoonta oo idil loo sheego. Ma awoodo, haddii uusan awoodinna waajib kuma aha markaas, haddii uusan waajib ku ahayna, caalimka iyo amiirku kuma qasbi karaan bilowga e, waa laga dhaafayaa faridda iyo ka reebidda wixii uusan awoodin ilaa laga gaadho waqti ay suuragal tahay in uu sameeyo, waana sidii uu Nebigu SCW yeelay. Taasina ma aha in xaaraan la oggolaaday ama laga tagayo waajib

farid, maxaa yeelay, waajibnimada iyo xaaraantinnimadu waxa ay ku xidhan yihiin suuroobidda garashada iyo ku dhaqanka, oo aan xaaladdan jirin.

كما أن الداخل في الإسلام لا يمكن حين دخوله أن يلحق جميع شرائعه، ويؤمر بها كلها. وكذلك التائب من الذنوب؛ والمتعلم والمسترد، لا يمكن في أول الأمر أن يؤمر بجميع الدين، ويذكر له جميع العلم؛ فإنه لا يطيق ذلك، وإذا لم يطقه لم يكن واجبا عليه في هذه الحال، وإذا لم يكن واجبا، لم يكن للعالم والأمر أن يوجهه جميعه ابتداء، بل يعفو عن الأمر والنهي بما لا يمكن علمه وعمله إلى وقت الإمكان، كما عفا الرسول عما عفا عنه إلى وقت بيانه، ولا يكون ذلك من باب إقرار المحرمات، وترك الأمر بالواجبات؛ لأن الوجوب والتحريم مشروط بإمكان العلم والعمل، وقد فرضنا انتفاء هذا الشرط.

— ابن تيمية: مجموع الفتاوى.

Diintu ma aha in dadka sidii xoolo la sunto oo la sii daayo e, waa in laga shaqeeyo sidii hanuunka loo gaadhsiin lahaa, loo fahansiin lahaa, wanaagga loo fari lahaa, xumaha looga reebi lahaa, ... summadayntu waa hawl fududaysi lagaga dhuumanayo gudashadii iyo u dhabar-adayggii waajibkii dacwada.

Gaalo diinta ka riddoobay baysan saxaabadu ka quusan jirin, saa waaba qof Muslin ah oo macsiyo galay.

قُلْ يَا عِبَادِيَ الَّذِينَ أَسْرَفُوا عَلَىٰ أَنْفُسِهِمْ لَا تَقْنَطُوا مِن رَّحْمَةِ اللَّهِ ۚ
 إِنَّ اللَّهَ يَغْفِرُ الذُّنُوبَ جَمِيعًا ۚ إِنَّهُ هُوَ الْغَفُورُ الرَّحِيمُ ﴿٥٣﴾

“Waxa aad dhahdaa, addoomadayda ku xadgudbay nafahoodoow ha ka quusannina naxariista Alle, Ilaahay waa uu dhaafaa dembiyada dhammaantood, Isagu waa Dembidhaafaha Naxariista badan.”

Markii ay aayaddani soo degtay, ayaa uu Cumar ibnul Khaddaab RC warqad ku qoray oo uu u diray Makah rag joogay oo inta ay Islaameen ciqaabtii u adkaysan waayay oo riddoobay. Allana waa ku soo hanuuniyay oo waa ay soo hijroodeen mar kale.

Ummadan khayr ka dhammaan maayo ilaa Qiyaamaha. Waxa aynuna soo marnay in Qiyaamaha ka hor ay soo hadhayaan dad waayeelkoodu ay ku dheggaan yihiin laa ilaaha illallaah oo ay abkood ka soo gaadheen, laakiin soon iyo salaad iyo diin kale aysan aqoon, intaana ay jannada ku galayaan.

Ma aha in qofku tiisa dahabeeyo oo uu ismahadiyo isuna arko midka keli ah ee qumman.

فَلَا تُزَكُّوا أَنْفُسَكُمْ ۖ هُوَ أَعْلَمُ بِمَنِ اتَّقَى ﴿٣٢﴾

Sidaas oo kale, ma aha in dadka la wada xumeeyo oo eed dusha laga wada saaro. Nebigu SCW waxa uu yidhi: ninka dhaha dadkii waa ay halaagsameen ayaa halaagay ama ugu halaagsan.

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ إِذَا قَالَ الرَّجُلُ هَلَكَ النَّاسُ فَهُوَ أَهْلُكُهُمْ قَالَ أَبُو إِسْحَقَ لَا أَدْرِي أَهْلَكُهُمْ بِالنَّصْبِ أَوْ أَهْلَكُهُمْ بِالرَّفْعِ.

Bishaaree oo wanaag sheeg, dadkana ha didin.

يَسْرًا وَلَا تَعْصِرًا، وَبَشْرًا وَلَا تَنْفَرًا، وَتَطَوَّعًا.

Waxaa kale oo aynu og nahay sheekadii Nebigu SCW innooga warramay: waxaa jiray labo nin oo reer Banuu Israa'iil ahaa oo saaxiibbo ahaa. Mid baa aad cibaadada ugu dedaali jiray halka midka kale dembi ku dhici jiray. Ninka caabidka ahi marka uu arko saaxiibkii oo dembi ku jiraba waxa uu dhahaa war ka joog oo waa uu waaniyaa. Maalintii dambe ayaa uu arkay kii oo dembi ku jira markaasuu yidhi waxan iska daa. Kii kalaa ugu jawaabay: Aniga iyo Rabbigay naga dhex bax, ma waardiye baa lagu yidhi?!

Ninkii kale inta uu hadalkaa qaabka daran ka xanaaqay, baa mid ka daran ka soo yeedhay! Waxa uu yidhi: Wallaahi baan Ilaahay kuu dembi dhaafayn (ama Jannada ku galinayn)!

Abuu Hurayrah RC ayaa waxa uu yidhi: waxa uu ku hadlay weedh halaagtay adduunkiiisii iyo aakhiradiisiiba.

Alle SWT ayaa kala xukumay labadii nin: Muxuu ahaa kan igu dhaaranaya in aanan hebel u dembidhaafayn! Waan u dembidhaafay adiga camalkaagiina waan buriyay.

Kii Alle caasinayay Alle waxa uu ku yidhi: orodoo Jannada ku gal naxariistayda. Kii caabidka ahaana waxaa Alle ku yidhi: Naarta u kaxeeya!

عَنْ جُنْدَبٍ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حَدَّثَ أَنَّ رَجُلًا قَالَ وَاللَّهِ لَا يَغْفِرُ اللَّهُ لِفُلَانٍ وَإِنَّ اللَّهَ تَعَالَى قَالَ مَنْ ذَا الَّذِي يَتَأَلَّى عَلَيَّ أَنْ لَا أَعْفِرَ لِفُلَانٍ فَإِنِّي قَدْ عَفَرْتُ لِفُلَانٍ وَأَحْبَبْتُ عَمَلَكَ أَوْ كَمَا قَالَ.

كان رجلان في بني إسرائيل متواخيين، فكان أحدهما يذنب، والآخر مجتهد في

العبادة، فكان لا يزال المجتهد يرى الآخر على الذنب فيقول: أَقْصِرْ . فوجده يوماً على ذنب فقال له: أَقْصِرْ . فقال: خَلَّنِي وَرَبِّي أَبْعَثَ عَلَيَّ رَقِيئًا؟ فقال: واللّه! لا يغفر الله لك - أو لا يدخلك الله الجنة! - فقبض أرواحهما، فاجتمعا عند ربّ العالمين، فقال لهذا المجتهد: كُنْتَ بِي عالماً، أو كُنْتَ على ما في يدي قادراً؟ وقال للمذنب: اذهب فادخل الجنة برحمتي، وقال للآخر: اذهبوا به إلى النار.

Diintu caadifad iyo xamaasad waa ay ka gudo ballaadhan tahay. Isjir oo iska ilaali waxyaalahan oo kale.

Dadka waxa aad ku leedahay waano iyo wax u sheegid, ee Alle ayaa xisaabintooda leh. Wixii xumaan aad wax ka qaban kartidna waxaa lagu faray in aad wax uga qabatid qaab aan dhib ka weyni ka dhalanayn. Qofka shacabka ah uma furna in waxsheeggiisu uu gaadho heer hub iyo dagaal, taasina waxa ay sababtaa fawdo iyo dhibaato weyn.

إِنَّا أَرْسَلْنَاكَ بِالْحَقِّ بَشِيرًا وَنَذِيرًا وَلَا تُسْأَلُ عَنْ أَصْحَابِ الْجَحِيمِ ﴿١١٩﴾

فَذَكِّرْ إِنَّمَا أَنْتَ مُذَكِّرٌ ﴿١٢١﴾ لَسْتَ عَلَيْهِمْ بِمُصَيِّرٍ ﴿١٢٢﴾

Jamaacada Muslimiinta ku dhex jir, dhibtooda u dulqaado, wixii aad awooddid sax, dadka waaweyn haddii aad kari waydid, yaryarka ku dedaal. Kuwa jooga haddii aad waxba ka keeni waydid, kuwa dhalan doona ku mintid oo wax u qorshee.

المؤمن الذي يُخَالِطُ النَّاسَ وَ يَصْبِرُ عَلَى أَذَاهُمْ ، أَفْضَلُ مِنَ الْمُؤْمِنِ الَّذِي لَا يُخَالِطُ النَّاسَ وَ لَا يَصْبِرُ عَلَى أَذَاهُمْ.

Ujeedkaagu waa in dadku xaq raacaan e, ma aha wax kale. Aargoosi iyo nacayb ma aha. Shaydaankuba kama daalo, inta uu summad ku dhejiyana ma fanteeyo e, hadba meel uu ka soo galo ayaa uu raadiyaa. Haddii aadan awoodin amaba aadan diyaar u ahayn in aad u dulqaadatid hawshaa adag, badbaadadaada shakhsi ahaaneed ku dedaal. Dantaada kuu gaar ah ku mashquul. Arrimaha guudna ka aamus.

Nebiga SCW oo la talinaya Cabdullaahi ibnu Camr ibnul Caas RC, ayaa ku yidhi: maxaad samayn lahayd haddii aad ku dhex sugnaatid dad huubo ah, oo aan ballan iyo amaano midna oofin, oo inta ay iska wada horyimaaddeen sidaa isku noqday—Nebigu SCW faraha labada gacmood baa uu isdhexgaliyay? Cabdullaahi ma jawaabin e, su'aal baa uu soo celiyay? Maxaan sameeyaa oo aad i fari lahayd? Nebigu SCW waxa uu ku yidhi: dantaada gaarka ah ka ku koobnoow, wixii guudna u daa.

عن أبي هريرة قال : قال رسول الله صلى الله عليه وسلم : كيف بك يا عبد الله بن عمرو إذا بقيت في حثالة من الناس قد مرجت عهودهم وأماناتهم واختلفوا فصاروا هكذا ، وشبك بين أصابعه . قال : فما تأمري ؟ قال : عليك بخاستك ، ودع عنك عوامهم."

Waxaa kale oo uu Nebigu SCW sheegay in waxyaalaha ay samaynayaan qaarkood ay yihiin sax qaarna qalad, oo wixii wanaag ah lala wado, wixii xumaan ahna laga fogaado.

الرَّمْ بَيْنَكَ ، وَامْلِكْ عَلَيْكَ لِسَانَكَ ، وَخُذْ مِمَّا تَعْرِفُ ، وَدَعْ مَا تُنْكِرُ ، وَعَلَيْكَ بِأَمْرِ
خَاصَّةٍ نَفْسِكَ ، وَدَعْ عَنْكَ أَمْرَ الْعَامَّةِ .

Haddii aan la kala roonaan roob ma da'o. Haddii qofba meel isku xanjeeyo, oo ilaa tiisa la oggolaado aysan waxba kala soconayn, noloshu waa ay istaagaysaa.

Ummada Muslimiinta in hub loo qaato oo dhiiggooda la daadiyo, maalintii Cusmaan RC lagu kacay ilaa maanta khayr lagama keenin. Nebiguna SCW waxa uu yidhi: qofkii hub noo qaataa naga ma mid aha.

مَنْ حَمَلَ عَلَيْنَا السَّلَاحَ فَلَيْسَ مِنَّا.

Dad Muslimiin ah dhiiggooda oo la daadiyaa sida ay halis u tahay qoraallo hore ayaa aan ku soo marnay, mana aha wax sahlan oo lagu degdego.

وَمَنْ يَقْتُلْ مُؤْمِنًا مُتَعَمِدًا فَجَزَاؤُهُ جَهَنَّمُ خَالِدًا فِيهَا وَغَضِبَ اللَّهُ عَلَيْهِ وَلَعَنَهُ وَأَعَدَّ لَهُ عَذَابًا عَظِيمًا ﴿٩٣﴾

Duur iyo caws qallalan baa qaraf la dul hayaa iyada oo dabayli dhacayso. Xilli fitno oo halis ah ayaa lagu jiraa. Intii aad fidnadaa ka fogaan kartid, ka fogow.

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ سَتَكُونُ فِتْنٌ الْقَاعِدِ فِيهَا خَيْرٌ مِنَ الْقَائِمِ وَالْقَائِمِ فِيهَا خَيْرٌ مِنَ الْمَاشِي وَالْمَاشِي فِيهَا خَيْرٌ مِنَ السَّاعِي مَنْ تَشَرَّفَ لَهَا تَشَتَّرَفَهُ فَمَنْ وَجَدَ مِنْهَا مَلْجَأً أَوْ مَعَادًا فَلْيَعُدْ بِهِ.

Bulshada Soomaaliyeed waa bulsho Alle iyo Rasuulkii SCW iyo diintaba jecel. Jacaylkaas ayaa ay wax badan kaga badbaadeen oo Islaamnimadoodii u dhowray, iyaga oo wax badan qasaya, dhaqanno diinta lid ku ahna dhex boodaya. Jacaylkaas ayaa ay ku caanamaaleen, wax la dhayalsadana ma aha.

Waxaa jiray nin Nebiga SCW u sheekayn jiray oo ka qoslin jiray, laakiin waxa uu dhib ku qabay khamriga. Mar kasta waa la keenaa oo la ciqaabaa. Maalintii dambe ayaa la keenay oo la ciqaabay, ka dibna nin meesha joogay baa yidhi: lacnad kugu dhacday—waa la soo wadaa uun!

Nebigu SCW ma oggolaan lacnaddaas, waxa uuna yidhi: ha lacnadina waxa aan ku ogahay in uu Alle iyo Rasuulkiisa jecel yahay e. Waxaa kale oo uu Nebigu SCW yidhi: shaydaanka ha ugu kaalmaynina walaalkiin oo ha sii fogeynina.

عَنْ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ أَنَّ رَجُلًا عَلَى عَهْدِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ اسْمُهُ عَبْدَ اللَّهِ وَكَانَ يُلَقَّبُ حِمَارًا وَكَانَ يُضْحِكُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَكَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَدْ جَلَدَهُ فِي الشَّرَابِ فَأُتِيَ بِهِ يَوْمًا فَأَمَرَ بِهِ فَجُلِدَ فَقَالَ رَجُلٌ مِنَ الْقَوْمِ اللَّهُمَّ الْعَنَهُ مَا أَكْثَرَ مَا يُؤْتَى بِهِ فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَا تَلْعَنُوهُ فَوَاللَّهِ مَا عَلِمْتُ إِنَّهُ يُحِبُّ اللَّهَ وَرَسُولَهُ.

Ogsoonow in Nebigu SCW lacnaday toban qof oo khamriga xidhiidh la leh: ka sameeya, ka loo sameeyo, ka cabba, ka qaada, ka loo qaado, ka shuba, ka iibiya, ka cuna lacagta ka soo baxda, ka iibiya, ka loo iibiyo...

عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ قَالَ لَعَنَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي الْخَمْرِ عَشْرَةَ

عَاصِرَهَا وَمُعْتَصِرَهَا وَشَارِبَهَا وَحَامِلَهَا وَالْمَحْمُولَةَ إِلَيْهِ وَسَاقِيَهَا وَبَائِعَهَا وَآكِلَ ثَمَنِهَا
وَالْمُشْتَرِيَ لَهَا وَالْمُشْتَرَاهُ لَهُ.

Halkan waxaa kale oo aynu ka faa'iidaynaa, in xukunka guud uusan mar kasta qof kasta qaban karin ee ay jiri karaan waxyaalo ka leexiya (mawaanic), sida jacaylka Alle iyo Rasuulka SCW.

Dadka jacaylkaa diintu ku xooggan yahay ee haddana macaasida iyo xaaraanta dhex boodaya, waa ay is-og yihiin in ay wax xun ku dhex jiraan marka la waaniyana wixii loo sheego waa ay dhegaystaan, weliba Soomaalidu aad ayaa ay ugu fiican yihiin dhankaa. Aadna waa ay u adag tahay in dadkaa la beddelo oo diinta la nacsiiyo ama ay diinta wax ka sheegaan oo ay la dagaallamaan. Laakiin waxa aad arkaysaa kuwo badan oo diinta ku ad-adkaa oo qofkii in yar oo gef ah ay ku arkaan madaxa jabsada, wax kastaana caddaan iyo madow u kala yihiin, oo muddo yar ka dib inta ay diintii ka tageen hadda ku jeesjeesaya oo la dagaallamaya diin iyo wax kasta oo ku shuqul leh.

أرى أسرع الناس ردّة أصحاب الأهواء — ابن سيرين.

Waa dad aan diintu qalbigooda biyadhigin oo aan jacayl ku xidhayn diinta ee sidii mashiin la borograameeyay diintu u ahayd, haddii borograamkii laga beddelay oo mid kale lagu shubayna aan kii diintu macne weyn ugu fadhiyin! Xagjirnimadu waa aaf. Ad-adaygga aan booskiisi oollin iyo qarjajacduna waa aaf. Ku talaxtagga iyo quluwiguna waa aaf. Alle SWT waxa uu leeyahay,

لَا تَعْلُوا فِي دِينِكُمْ وَلَا تَقُولُوا عَلَى اللَّهِ إِلَّا الْحَقَّ

وعن أبي سلمة وعطاء بن يسار أنهما أتيا أبا سعيد الخدري فسألاه عن الحرورية
 أسمعت النبي - صلى الله عليه وسلم - . قال: لا أدري ما الحرورية سمعت
 النبي - صلى الله عليه وسلم - يقول: يخرج في هذه الأمة - ولم يقل منها - قوم
 تحقرون صلاتكم مع صلاتهم، يقرءون القرآن لا يجاوز حلوهم - أو حناجرهم -
 يرقون من الدين مروق السهم من الرمية ، فينظر الرامي إلى سهمه إلى نصله إلى
 رصافه ، فيتمارى في الفوقه ، هل علق بها من الدم شيء.

Diintu waxa ay ina fartay in aan dhexdhexaad ahaanno
 oo aynu labada gees — ka tagid iyo ka badbadin — iska
 ilaalinno. Khawaarijtii Qur’aanka aadka u akhrin jiray, ee
 salaadda badnaa, ee soonka badnaa, ee cibaadada badnaa,
 ... waa kuwii uu Nebigu SCW ku tilmaamay in aan
 Qur’aanku kalxamaha u dhaafin oo uusan jidhkooda qoyn,
 diintana aysan ku hakan e, ay sidii fallaadh la ganay uga
 dhex dusaan. Wixii ay aafu iyo shar Muslimiinta dhex
 dhigeenna waa aynu ku aragnay qoraalladan. Fidnadii
 ugu horraysayna iyagaa sabab u ahaa. Iyagaa gaaleysiinta
 Muslimiinta bilaabay oo saxaabadii Rasuulka SCW ee
 Jannada loogu bishaareeyay gaaleysiiyay dilayna labo khaliif.
 Iyagaa qarxiyay wixii dagaal Muslimiinta dhex maray oo
 sababay wixii dhiig Muslimiin daatay. Ilaa maanta waxaa
 socda iyo kala qaybsanaantaana waxa ay ka dhasheen dilkii
 Cusmaan RC ee ay Khawaarijtu masuulka ka ahaayeen.

Kooxda kooxda ay ka xagjirsan tahay waa ay uga badan
 tahay kala qaybsamidda iyo kala daadashada. Badanaa
 kuwo laga fadhiyi waayay oo iyagii isku jeestay oo colaad,
 gaaleysiin, iyo dagaal dhexdoodii ka dillaacay, oo marba

sidii basasha lakab lakab u kala daatay. Walaalkii shalay baa maanta cadowga koowaad u ah. Khawaarijii waxan oo dhan bilaabay intaas oo kooxood baa ay u kala baxeen, markaas ayaa middiiba kooxo kale sii dhashay... bidcadoodiina waxa ay dhashay bidco kale oo falcelin u noqotay — Murji'ada.

Nebigu SCW waxa uu innooga digay ku talaxtagga diinta isaga oo ku sababeeyay in ummadihii hore ay ku halaagsameen arrintaa.

يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنِّي آكُم وَالْغُلُوَّ فِي الدِّينِ فَإِنَّهُ أَهْلَكَ مَنْ كَانَ قَبْلَكُمْ الْغُلُوَّ فِي الدِّينِ.

Xadiis kale waxa uu Suubbanuhu SCW ku leeyahay: waa ay halaagsameen kuwa wax kala findhicilaa. Sida ay wax kasta u kala findhicilayaan baa ay xadkiiba ka tallaabayaan.

عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَسْعُودٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: هَلَكَ الْمُتَنَطِّعُونَ. قَالَهَا ثَلَاثًا.

قال النووي في شرحه: أي المتعمقون الغالون المجاوزون الحدود في أقوالهم وأفعالهم.

Diinta Islaamku waa wax fudud, qofkii isku adkeeyaana meel daran baa uu ka dhacaa. Nebigu SCW waxa uu intaa raaciyay: toosiya oo habacsanaan iyo ka badbadinba iska ilaaliya, oo soo dhoweeya (wixii aydaan wada qaban karin), oo bishaareeya in khayr la helayo, kaalmaystana kallahaadda iyo carrowga, iyo in guurayn ah. Yacnii: ku dedaala cibaadada subaxa hore, midda galabtii, iyo in ka mid ah habeenkii. Wax aadan qaadi karin dusha ha iska saarin si aadan dhabarka isu jabin oo aadan wixiiba uga

tagin, tartiibso oo karaankaaga tallaabso adiga oo aan isganacgoyn, iskana fadhiisan.

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ عَنْ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ إِنَّ الدِّينَ يُسْرٌ وَلَنْ يُشَادَّ الدِّينَ أَحَدٌ إِلَّا غَلَبَهُ فَسَدُّوا وَقَارِبُوا وَأَبْشِرُوا وَاسْتَعِينُوا بِالْغَدْوَةِ وَالرَّوْحَةِ وَشَيْءٍ مِنَ الدُّلْجَةِ.

Warin kale oo xadiiskan ah waxa uu Nebigu SCW leeyahay: tartiibta ku dedaala waa aad gaadhaysaan e. Waana halka Soomaalidu tidhaahdo: nabadqabaa gaadha.

وَالْقَصْدَ الْقَصْدَ تَبْلُغُوا.

Cabdullaahi ibnu Camr ibnul Caas RC waxa uu leeyahay: kan faraskiisa daaliya ee aan nasin, dhul dheerna ma gaadho, gaadiidkiina iska dil.

”إن هذا الدين متين فأوغلوا فيه برفق ولا تبغضوا إلى أنفسكم عبادة الله فإن المنبت لا أرضا قطع ولا ظهرا أبقى.“
— عبد الله بن عمرو رضي الله عنه.

Wax kasta oo uu qofku samaynayo, shaydaanku in uu wax ku darsado ayaa uu ku dedaalaa. Haddii uu xumaan kugu kari waayo, wanaaggii aad wadday ayaa uu kuu soo dhex marayaa ilaa uu ku dhaafiyo xadkii diintu oggolayd. Sidaa waxaa tilmaantay ummul Mu’miniin Caa’isha RC.

Gabagabo

لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِي رَسُولِ اللَّهِ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ لِّمَن كَانَ يَرْجُو اللَّهَ
وَالْيَوْمَ الْآخِرَ

Waaniye iyo bishaareeye noqo intii aad iska dhigi lahayd qaadi maxkamad fadhiya. Alle ayaa dadka xisaabinaya ee adigu waani, oo wanaag iyo hanuun la jeclow — ka guuleyso iyo dood helid iyo foorjayn yaysan kaa noqon.

Dad badan oo mawjad fidno ahi sidato ayaa jira ee ha ku sii riixine xadhig u tuur oo soo jiid. Intii aad dhihi lahayd ‘kaafiryahow’, ku dheh ‘waxani waa gaalnimo ee iska daa’.

إِنَّا أَرْسَلْنَاكَ بِالْحَقِّ بَشِيرًا وَنَذِيرًا وَلَا تُسْأَلُ عَنْ أَصْحَابِ الْجَحِيمِ ﴿١١٩﴾

13 Shacbaan 1442

26 Maaj 2021

OODO DHACAMEED

“Waraabaha ku ruugaaya iyo, aar ku raamsanaya
Sidday kuugu kala roon yihiin, maad u kala reebtid
Ninkii rodolna miisaama ee, kiilo raajiciya
Ee raasamaalkuu helaa, rubuc ka hooseeyo
Xisaabtaa inuu dib u rogrog, sow ra'yigu ma aha?”

—Dhoodaan: Jilbo Riiq.

“Haddaad ka mid tahay dad safar ah oo habeen meel xeeb ah seexday, oo iyagoo hurda baddii ku soo dhawaatay, oo aad adigu ugu hor toostay, ha qaylin ee tartiib dadka u toosi. Qayladu inay ka nixiso oo ay badda ku yaacaan ayaa dhici karta.

Haddaad isu qabto inaad adigu heshay hanuun diimeed oo dadku ka hurdaan, ama maanfurnaan iyo ilbaxnimo dadkii kale ka gaabiyeen, fadlan ha nagu qaylin. Inaan meel qaldan u boodno ayaa laga yaabaa ee bal wax na fahamsiiya. Xoogaa waa dhega nugul nahay, laakiin yaan afarta jiho nalooka qaylin.”

—Cabdulqaadir Diiriye

Islaamnimadu ma aha reer loo dhasho e, waa caqiido (aaminaado) iyo habnololeed la qaato lagana tagi karo—waxa ay leedahay albaab laga galo iyo kuwo laga baxo.

Qofkii Muslinka ahaa haddii uu la soo istaago: "Anigu waxa aan ku qancay in aan ilaah jirin, waxna abuurin e, kawunku iska yimid", waxa aan leennahay: qofkaasi waa uu gaaloobay diintii Islaamkana waa uu ka baxay, haddii uu buuxiyo shuruuddii xukunka gaaleysiinta, wax xukunka ka leexiyaana (maanic) aysan jirin.

Qofkii aan ku qanacsanayn rabbinnimada Alle, Rasuulnimada Maxamed SCW, iyo diinta Islaamka; qofkii yasa ee xaqira kuna jeesjeesa diinta, ... qofkaas lama odhan karo waa Muslin.

In qofka loo xukumo Islaamnimo, waxa ay ku xidhan tahay in uu la yimaaddo wixii Muslim ka dhigayay. In laga waayana waxa ay siinaysaa xukun kale oo ah gaalnimo. Labadaa xukun ee Islaamnimo iyo gaalnimo waxa ay wataan axkaam kale oo dabo socda.

Sidaas awgeed, gaaleysiintu waa xukun sharci ah, waana xukunka qofka aan wadan xukunkii Islaamnimada. Meherkii, dhaxalkii, aaskii, kaalintii bulshada, ... iyo waxyaalo kale oo badan ayaa ku xidhan Muslin iyo gaal midka uu qofku yahay.

Xukunka Muslinnimada sida lagu helayo waa aan soo marnay oo waa wax fudud, laakiin in cid laga xayuubiyo waa arrin weyn oo saamaynaysa qofka noloshiisa, hantidiisa, iyo sharaftiisa, umana furna cid aan ahayn qaadi iyo culamada aqoonteedii leh. Qaadi sharci ah iyo guddi culamo uun baa go'aankaa loo dabo fadhiisan karaa.

Maadaama aysan gaaleysiintu ahayn wax u furan dadka caadiga ah, faahfaahinta shuruuddeeda iyo mawaanicdeedu (...) inama khuseeyaan, sida aysan dadka caadiga ahi isugu hawlin faahfaahinta dhaxalka iyo inta qof walbaa mutaysto.

Marka aad wax fahanto ee ili kuu baxdo, dadkaaga sidii aad wax u fahansiin lahayd ku dedaal ee ha ka dhigan yoolkaaga koowaad in aad shaabbadayso oo aad marna gaaleysiiso marna ka dhigto cawaan adduunka ka hadhay oo aad ceebayntooda meel kasta la taagan tahay.

Ciddii aan qaaddi ahayn ama guddi culimo, waxaan leennahay arrimahan kama hadli kartaan. Kii ku dhiirradana waa in aan meel uga soo wada jeesanno. Waxa ay ku doodaan in aan diinta la kala xigin oo ay xukunkii sharciga sheegayaan, annaguna kii sharcigaan sheegaynaa oo sharkiinnaan iska qabanaynaa. Qofkii idiin yimaadda oo qas iyo kala qaybin idin ku bilaaba, dila. Waa xadiis saxiix ah.

Al-Cizz ibnu Cabdisalaam iyo Ibnu Taymiyah ayaa xukun fulintiis ku kacay idan amiir la'aan, dood u noqon mayso dhalinyarada maanta joogta ee aan asaasiyaadkii garanayn. Yaa leh aqoontii labadaa caalim? Sidii madaxdu uga leexan jireen ma lagaaga leexanayaa? Saamayntii ay bulshada ku lahaayeen ma ku leedahay?

Cumar RC baa tusaale loogu soo qaatay qaabkii Abuu Bakar khaliifka ku noqday, markaasuu yidhi hadal macnihiisu yahay: oo ma cid sidii Abuu Bakar loo yeelay loo yeeli karaa jirta?

وليس فيكم من تقطع الأعناق إليه مثل أبي بكر.

Madax xanuun yari haddii uu ku qabto, farmasiiga ayaa kugu filan. Laakiin haddii dhaawac halis ahi ku gaadho oo calooshii bannaanka timaaddo, qof caqli lihi farmasii ma aadee dhakhtar xaaladdan wax ka qaban karaa la geeyaa. Haddii cudur halis ah lagu sheegana, qofku wuxuu ku dedaalaa dhakhtarba dhakhtarba uu uga aqoonta badan yahay.

Laakiin arrimihii diinta cid kasta waa la weydiinayaa, cid kastaana faraha ayay la galaysaa. Miskiin yar oo khamiis iyo cimaamad iyo gadh lagu arkay baa arrimo uusan ehel u ahayn oo madaxu la xanuuno wax laga weydiinayaa. Qofkii aan kala garanayn culamada iyo baydgaabka, markeeda horaba ma aha in uu faraha la galo arrimaha gaaleysiinta ee halista badan.

Nasiibdarro waxaa ah, caamo badanna loogu cumaamaday mansabkii culamada, in qaar badan oo culamadii dadka ka horrayn lahaa ee hoggaamin lahaa ahi, ay noqdaan kuwo la jiido oo hugunraac ah. Bulshadii ay hoggaamin lahaayeen baysan waxba kala socon oo ay tahay in marba la yidhaahdo sheekhoow waxan iyo qofkan iyo arrintan ka warran.

Culamo indheergarad ah oo wax haga ee aan la hagin bay ummad Muslimiin ahi ku dhisantaa. Haddii ay kaalintooda banneeyaanna waxaa gala, wax badanna kharriba, caamo duub culimo xidhatay.

Qof tuugnimo lagu eedeeyay waxa uu u baahan yahay qaadi xukuma. Qof sino lagu eedeeyay waxa uu u baahan yahay qaadi xukuma. Dad hanti isku haystaa waxa ay u baahan yihiin qaadi kala xukuma. Marwo iyo ninkeedii oo la kala furayaa waxa ay u baahan yihiin qaadi xukuma.

Qof Muslin ah oo gaalnimo lagu eedeeyay, in xukun

qaadi la'aan dhiiggiisa la bannaysto, halkee ayaa ay diinta kaga jirtaa?

Dhiigga Muslinku miyuusan wax kasta ka xurmo badnayn? Kacbada duminteedu miyaysan ka fududayn in dhiig Muslin xaqdarro lagu daadiyo? Adduunka oo inta uu suulo la waayo gebi ahaantiisaba, miyaysan ka dhib yarayn in qof Muslin ah xaqdarro lagu dilo? Qofka miyaan loo oggolayn haddii la kala doorransiiyo in la dilo ama uu sino ku dhaco, in sinadaasi u bannaanaanayso si uu naftiisa u badbaadiyo? Miyaan loo oggolayba in uu gaalnimo ku kaco si uu naftiisa u badbaadiyo haddii la qasbo?

Haddaba, maxaa dhiiggii sidaa u cuslaa ka dhigay rakhiis la daadiyo iyada oo aan waxba la iskaga tirin? Maxay ka dhigan tahay in dad Muslimiin ah oo aamin ah qarax la dhex dhigo? Diinta lagu bannaystay waa tee? Dadkaa qaaddiga dilka ku xukumay mee? Dacwaddii lagu oogay ee ay iska difaaceen meeday?

لَوْ يُعْطَى النَّاسُ بِدَعْوَاهُمْ لَادَّعَى نَاسٌ دِمَاءَ رِجَالٍ وَأَمْوَالِهِمْ وَلَكِنَّ الْيَمِينَ عَلَى
الْمُدَّعَى عَلَيْهِ.

إِنَّ الرُّفْقَ لَا يَكُونُ فِي شَيْءٍ إِلَّا زَانَهُ، وَلَا يُنْزَعُ مِنْ شَيْءٍ إِلَّا شَانَهُ.

Qof aad xukuntay haddii aad ku saxnayd inkaarul munkar ajarkiisii waa mid. Laakiin haddii aad saxdid oo aad waano ku waddid, oo Alle ku anfaco, wanaag socda ayaa kayd kuu galaya. Qofkaa ajarkiisa ajar la mid ah baa laguu qorayaa. Ciddii kale ee uu anfacana ajarkoodii wax baad ku

lahaanaysaa.

أَلَمْ تَرَ كَيْفَ ضَرَبَ اللَّهُ مَثَلًا كَلِمَةً طَيِّبَةً كَشَجَرَةٍ طَيِّبَةٍ أَصْلُهَا
ثَابِتٌ وَفَرْعُهَا فِي السَّمَاءِ ﴿٢٥﴾

Ereyada dimuqraadiyad, cilmaaniyad, ... iwm, marka aad maqashid, ha la soo boodin "waa gaalnimo" ma “waad gaalowday”, ee qofka weydii waxa uu uga jeedo. Qaar badan maba fahansana ereyadan. Qaar badan wax ay suuraysteen bay u yaqaannaan ee uma yaqaannaan waxa dadkii ereyga keenay u yaqaanniin. Hubso. Fatabayanuu—baa la ina faray.

Dhaqanka Muslinku waa degganaansho iyo habsiimo hal baa la siistaa. Sidii dibiga Isbaaniga inta maro cas lagugu walacsado, ha qamaamin. Cadowga diintu yaysan kuu suurayn qof maangaab ah oo iska haliilaya.

Qof yar oo ereyadan iska caashaqay, macnahooda iyo qaadkoodana aan garasho u lahayn, gaalnimo ha ku shaabbadayn e wax fahansii oo u caqli celi.

Ereygaba u daa oo waxyaalaha ku hoos jira iyo aragtida Islaamka ee ku aaddan la wadaag. Waxa aad doonto ku magacow laakiin haddaanu Muslimiin nahay, diin iyo siyaasad kala soocan ma naqaan, diin iyo saynis kala soocan ma naqaan, dimuqraadiyad, iyo shuuciyad, iyo libaraaliyad, midna qaamuuskayaga kuma jiro. Midba wixii uu nagu waafaqo isagay u fiican tahay, wixii uu nagu khilaafana waa wax aan la jaanqaadi karin habnololeedkayaga Muslinnimo. Wixii sidaas ahna, dan kama galno isku mana hawlno ee meelahaa la aad!

Isku day in aad qiil u raadisid dadka ee aadan xukun kula

haliilin. In aadan gaal xukumin baa kaaga fudud in aad Muslin ku geftid oo aad xaqdarro ku gaaleysiisid.

ادْرُوا الْخُدُودَ عَنِ الْمُسْلِمِينَ مَا اسْتَطَعْتُمْ فَإِنْ كَانَ لَهُ مَخْرَجٌ فَخَلُّوا سَبِيلَهُ فَإِنَّ
الْإِمَامَ أَنْ يَخْطِئَ فِي الْعَفْوِ خَيْرٌ مِنْ أَنْ يَخْطِئَ فِي الْعُقُوبَةِ.

عن عمر بلفظ : لأن أخطئ في الحدود بالشبهات أحب إلي من أن أقيمها
بالشبهات .

Weedhan hoose ee macnaheedu yahay: qofkii aan gaalka gaaleysiin isagaa gaal ah, booskeedii in badan looma adeegsado ee ka firso.

من لم يكفر الكافر فهو كافر.

Ma aha aayad Qur'aan ah, mana aha xadiis Nebigu SCW yidhi. Waa qaacido ku saabsan qofka muran galiya gaalnimada qof aan Muslin ahayn e diin kale haysta, sida Yahuudi ama Kiristaan.

Qof ku leh Muslin baan ahay, ma jiro daliil ku leh haddaadan gaalaysiin adigaa gaal ah. Laakiin waxaa jira kuwo tiro badan oo ku saabsan dembiga aad galaysid haddii aad qof Muslin ah gaalnimo aan jirin ku sheegtid. Haddii aad khaldan tahay, adigaa gaalnimadii dusha kaa koraysaa!

Gaaleysiinta waxba ku hali maysid, laakiin wax badan baad ku waayi kartaa, dembi culusna waad ku galabsan kartaa. Wax badso wax beel bay dhashaaye, ku dedaal marka hore in aan adiga dhibi kaaga iman oo aan wax lagugu lahaan, aakhirana aadan meel daran ka dhicin.

Falka qofku ku dhacay in uu gaalnimo yahay oo aad sidaa u sheegtid, iyo in aad qofka gaaleysiisid waa kala labo. Waana arrin ay culamadu si fiican ugu faahfaahiyeen kutubtooda.

”فهذه المقالات هي كُفْر؛ لكن ثبوت التكفير في حقِّ الشخص المعيّن، موقوفٌ على قيام الحجة التي يَكْفُرُ تاركها، وإن أُطلق القول بتكفير مَنْ يقول ذلك، فهو مثل إطلاق القول بنُصوص الوعيد، مع أنَّ ثُبُوت حكم الوعيد في حقِّ الشخص المعيّن، موقوفٌ على ثبوت شروطه، وانتفاء موانعه؛ ولهذا أُطلق الأئمة القول بالتكفير، مع أنهم لم يحكموا في عين كلِّ قائلٍ بِحكم الكفار.“
— ابن تيمية.

”هذا مع أيّ دائماً - ومَنْ جالسني يعلم ذلك مني - أي من أعظم الناس نهياً عن أن يُنسب معيّنٌ إلى تكفير وتفسيق ومعصية، إلا إذا علِم أنه قد قامت عليه الحجة الرسالية، التي مَنْ خالفها كان كافراً تارة، وفاسقاً أخرى، وعاصياً أخرى، وإني أقرر أن الله قد عَفَرَ لهذه الأمة خطأها، وذلك يعمُّ الخطأ في المسائل الخبرية القولية، والمسائل العملية ... وكنت أبين لهم أن ما نُقل لهم عن السلف والأئمة من إطلاق القول بتكفير مَنْ يقول كذا وكذا، فهو أيضاً حق، لكن يجب التفريق بين الإطلاق والتعيين، وهذه أول مسألة تنازعت فيها الأمة من مسائل الأصول الكبار، وهي مسألة: (الوعيد)، فإن نصوص القرآن في الوعيد مطلقة؛ كقوله: {إِنَّ الَّذِينَ يَأْكُلُونَ أَمْوَالَ الْيَتَامَى ظُلْماً إِنَّمَا يَأْكُلُونَ فِي بُطُونِهِمْ نَارًا وَسَيَصْلَوْنَ سَعِيرًا} [النساء: ١٠]، وكذلك سائر ما ورد: مَنْ فعل كذا فله كذا، فإن هذه مطلقة عامة ... والتكفير هو من الوعيد، فإنه وإن كان القول تكذيباً لما قاله الرسول صلى الله عليه وسلم لكن قد يكون الرجل حديثٌ عهد بإسلام، أو نشأ ببادية بعيدة، ومثّل هذا لا يكفر بجحد ما يجحد، حتى تقوم عليه الحجة، وقد يكون الرجل لم يسمع تلك النصوص، أو سمعها ولم تثبت عنده، أو عارضها عنده معارضٌ آخر أوجب تأويلها، وإن كان مخطئاً.“
— ابن تيمية.

”وهذه الأقوال التي يكفر قائلها، قد يكون الرجل لم تبلغه النصوص الموجبة لمعرفة الحق، وقد تكون عنده ولم تثبت عنده، أو لم يتمكن من فهمها، وقد يكون عرضت له شبهات يعذر الله بها، فمن كان من المؤمنين مجتهدًا في طلب الحق وأخطأ، فإن الله يغفر له خطأه، كائنًا ما كان، سواء كان في المسائل النظرية أم العملية، هذا الذي عليه أصحاب النبي - صلى الله عليه وسلم - وجماهير أئمة الإسلام.“

— ابن تيمية.

"المحفوظ عن أحمد وغيره من الأئمة، إما هو تكفير الجهمية المُشَبَّهة وأمثال هؤلاء ... مع أن أحمد لم يكفر أعيان الجهمية، ولا كل من قال: "إنه جهمي" كفره، ولا كل من وافق الجهمية في بعض بدعهم؛ بل صلى خلف الجهمية الذين دعوا إلى قولهم، وامتنحوا الناس، وعاقبوا من لم يوافقهم بالعقوبات الغليظة، لم يكفرهم أحمد وأمثاله؛ بل كان يعتقد إيمانهم وإمامتهم، ويدعو لهم، ويرى الائتتمام بهم في الصلوات خلفهم، والحج والغزو معهم، والمنع من الخروج عليهم، ما يراه لأمثالهم من الأئمة.“

— ابن تيمية.

”الشخص المعين يمكن أن يكون مجتهدًا مخطئًا مغفورًا له، أو يمكن أن يكون ممن لم يبلغه ما وراء ذلك من النصوص، ويمكن أن يكون له إيمان عظيم، وحسنات أوجب له رحمة الله ... ثم إذا كان القول في نفسه كفرًا، قيل: إنه كفر، والقائل له يكفر بشروط، وانتفاء موانع.“

— ابن العز الحنفي.

Ibnu Taymiya aad ayaa uu uga digi jiray (sida kor ka muuqata) gaaleysiinta qof gaar ah. Aragtida ayaa uu xukumi jiray, koox ayaa uu xukumi jiray, sida culamada kalaba samayn jireen, laakiin kooxahaa dad ka tirsan oo uu la doodayo ayaa uusan gaaleysiin jirin e u arkayay culamo iyo madax mudan in la addeeco. Laakiin maanta

hadalladiisii oo aan booskoodii oollin, ayaa inta la kala shaxaado dadka gaaleysiintooda loo daliishanayaa. Waana sababta aan qaybtan ugu soo xigtay hadallo badan oo uu leeyahay oo muujinaya in waxyaalo uusan aaminsayn dusha laga saarayo.

Siyaasadda maslaxad iyo mafsado ayaa laga eegayaa oo lagu dhisayaa inteeda badan oo ma laha xukun go'an. Wadatashi iyo saayiraad kama maaranto. Nebigu SCW waxa uu la tashan jiray saxaabada. Nebigu SCW heshiis baa uu la galay Yahuuddii Madiinah. Beder markii hantidii loo socday la haleeli waayay ee ay arrintii dagaal isu beddeshay, Nebigu SCW dagaal ma go'aansan ilaa ay Ansaartii taageereen. Markii mushrikiintii la jabiyay ee ay Uxud soo duuleen si ay u aargoostaan, Nebigu SCW waxa uu yidhi aynu magaalada ku jirno oo marka ay soo galaan la dagaallanno. Laakiin saxaabo Beder ka maqnaa oo jihaad u xamaasad qabay baa ku adkaystay in bannaanka loo baxo, toodii ayaana Nebigu SCW u yeelay.

Axsaab markii gaalo isbahaysatay ee Madiinah ku soo duushay, Nebigu SCW waxa uu isku dayay in uu heshiis la galo qaar Yahuuddii ah oo uu dhaqaale ku laaluusho. Xudaybiyah waa aan soo marnay heshiiskii qadhaadhaa ee uu aqbalay.

Makah markii la xoreeyay, mushrikiintii waaweynaa lama khaarajin, Hinda oo beerkii Xamse cuntay lama dilin e, waxba la idiin ma haystaa la yidhi oo farahaa laga qaaday (wixii aan dhawr qof ka ahayn). Middii ayaana dhashay

in ay Islaamaan. Markaasaa haddana dhaqaale aad u tiro badan loogu daray si loo sii qanciyo.

Cabdullaahi ibnu Ubay iyo munaafiqiintii kale ee dhibta Muslimiinta uun ka shaqayn jiray, Nebigu SCW ma oggolaan in la dilo, si sumcadda Muslimiinta loo ilaaliyo, oo waa kii lahaa: dadku ku sheekaysan maayaan in Maxamed asxaabtiisa dilo! Maadaama Carabtii hore qabiilku ku weynaa, Nebigu SCW ma rabin in qabiilka Cabdullaahi ibnu Ubay ay xumaan dareemaan, oo xitaa markii uu dar Alle u dhintay, maydkiiisii waa uu ku tukaday iyada oo Cumar ka celinayay.

Kuwii diinta dadka ugu yeedhayay haddii ay u muuqdaan dhiigyacabyo dadka qalanaya, sow noqon maayeen fidno dadka diintii u bahalo galisa oo u leexisa dhanka ashahaado la dirirka iyo Allakoodka mulxidka ah? Diinta sumcaddeedii sow waxyeelloobi mayso oo laga didi maayo?

Waxa aan soo marnay sidii uu Nebigu SCW uga falceliyay dilkii Khaalid u geystay Banuu Jadiimah, laakiin xilkii kama casilin mana ciqaabin, Abuu Bakarna sidii baa uu ugu daayay shaqadiisii, iyada oo Cumar leeyahay casil. Laakiin markii Cumar qabtay khilaafada, waxaa la sheegaa in amarkii ugu horreeyay ee uu Shaam u diray uu ahaa casilidda Khaalid.

Markii Abuu Bakar khaliifka noqday, Sacad ibnu Cubaadah raalli kama ahayn, laakiin cidna dhib uma geysan cidna ma maagin.

Saxaabadu masalooyin ayaa ay ku kala aragti duwanaayeen oo ay isku qabteen xukunkooda, haddana qofna qof ma cabudhinayn. Markii qaarkood fidnadu dhex martay, isma aysan gaaleysiin e, dad walaalo ah oo arrin isku haya sidoodii

ayaa ay u wada dhaqmayeen. Khawaarijtii gaaleysiinaysay ee dilaysay xitaa ma aysan gaaleysiin!

Xilligii saxaabada ma jirin iscabudhin iyo in qofkii amiirka ka fikir duwan ama hadal ku soo celiya la dilo. Xorriyad aragtiyeed baa jirtay. Cumar oo minbarka go'aan kaga dhawaaqay baa haweenay masjidka fadhidaa hadal ku celinaysay oo ku qasbaysay in uu go'aankii ka noqdo. Laakiin maanta laguma dhiirrado in hadal lagu celiyo dadka leh waxaan rabnaa in shareecada lagu dhaqmo!

Sacad ibnu Abii Waqaas oo aan waxba galabsan baa dadkii magaaladii uu ka talinayay yidhaahdeed ha nalaga beddelo waana laga beddelay.

Dadku kuma noolayn cabsi iyo argaggax ay ka qabaan amiirka. Khawaarijtii oo Cali gaaleysiinaysa buu lahaa masjidka idin ka celin mayno xaqiina dhaqaalana waad leedihiin haddii aad mutaysataan, haddii aydaan nala dagaallaminna idin weerari mayno.

Mucaawiya iyo Cali oo wixii dhex maray la og yahay, ayaa Mucaawiya inta uu Abuu Muusaa al-Ashcarii warqad u qoray ku lahaa kiiskan maxkamadeed baa nagu istaagaye Cali noo weydii waxa aan ka samayn karno! Cali waxa uu ahaa qaadi.

Abuu Hurayrah ayaa Cumar ka diidayay in uu xil u qabto. Bilaal baa diiday inuu Abuu Bakar mu'addin u noqdo.

Dadku waxa ay ahaayeen xor ku nool gobannimo oo maamulku u adeego ee uusan ka adeegan. Cumar baa lagu lahaa haddii aad weecato seef baanu kugu toosinaynaa! Isna uu madaxdiisa ku lahaa: dad hooyooyinkood xornimo ku dhaleen sideed u addoonsateen oo aad ugu xadgudubteen!

Abuu Bakar iyo Cumar siyaasado ayaa ay ku kala

duwanaayeen. Cusmaan waxyaalo cusub oo uu sameeyay ayaa jiray. Sida Abuu Bakar xilka ku qabtay iyo sidii Cumar ku qabtay iyo sidii Cusmaan ku qabtay iyo sidii Cali ku qabtay, labo isku mid ahi ma jiraan! Hannaan siyaasadeed oo gaar ah oo ay qasab ahayd in la raacaana ma jirin.

Cumar waa uu beddelay siyaasaddii maaliyadeed ee Abuu Bakar. Markii Ciraaq la qabsaday waa uu diiday in uu dhulkii u qaybiyo qaniimo ahaan, saxaabo badanna waa ay ku dhaliileen arrintaas.

Markii fidnadii qaraxday ee xilligii khulafaduna dhammaaday, ayaa ay bilaabatay in dadkii la qasbo oo la xisaabiyo. Umawiyiintii waa kuwii ummadda ku salliday Xajaaj ee dhiiggu qulqulay. Saxaabadii baa ka baxsan wayday cid kale iska daaye. Cid kasta oo laga dareemo diidmo ayaa seefta loo qaatay. Waxna lagama dheefin. Iyagiina waa tii Cabbaasiyiintu xasuuqeen ee ay madhiyeen. Cabbaasiyiintuna halkii bay ka wadeen afqabashadii dadka.

Khulafadii Cabbaasiyiintu waxa ay gaadheen heer ay dadkii ku qasbaan, ciddii diiddana ay dilaan, caqiido ay allifteen oo diinta lid ku ah: in Qur'aanku uusan ahayn hadalkii Alle ee uu yahay makhluuq la abuuray. Culamo badan ayaa la ciqaabay oo qaarna la dilay markii ay diideen in ay ku raacaan arrintaas. Caalimkii bidcadan diida xil looma dhiibayn hadduu hayana waa laga xayuubinayay, kii baytul maalka dhaqaale ku lahaana waa laga goynayay.

Taliskii Kacaanka ee Maxamed Siyaad Barre waa kii isna mid la mid ah sameeyay ee culamadii diidday xeerka qoyska barxadda ku toogtay.

Tiro ma laha culamadii hore ee Islaamka inta tidhi in Qur'aanka makhluuq lagu sheegaa waa gaalnimo, qofkii

dhahaana waa gaal. Laakiin lagama hayo khulafadii iyo culamadii bidcadan wadday in ay gaaleysiiyeen. Jahmiyada oo bidcadan keenay, culamo badan baa guud ahaan u gaaleysiiyay, laakiin shakhsi shakhsi looma gaaleysiin. Imaam Axmed oo mixnadan aad loogu ciqaabay oo loo jidhdilay si arxandarro ah, muddana xabsi ugu jiray, khaliifka waa uu u ducayn jiray, waa uu la tukan jiray, mana gaaleysiin jirin. Xuduudda oo aan la fulin, iyo in dadka lagu qasbo gaalnimo, tee baa daran?

Haddii culamadii Islaamku ay sidaa ula dhaqmayeen khulafadii Cabbaasiyiinta kuwii falkan gaalnimada ah ku kacayay ee dadka ku qasbayay arrin gaalnimo ah oo diinta lagaga baxayo, halkee ayaa aynu ka keennay in la yidhaahdo qofkii aan arrin isku diidno dagaal baanu ku kala baxaynaa ee wax kale ma jiraan?

‘Waa Muctasimaah’ baynu nashiidooyinka jihaadiga ah ku darsannay oo halyey in uu yahay ayaa dhalinyarta lagu xamaasad galiyaa. Muctasim waa khaliifkii bidcadan dadka ku ciqaabayay! Laakiin maalintii Kiristaanku Muslimiinta laayeen ee gabadha Muslimadda ah ay u habarwacatay, waa ninkii ciidankii la ogaa inta uu diray cagta soo mariyay.

Salaaxuddiin isna waa sidaa oo kale. Nuuraddiin Zinkii la mid. Waa halyeeyo ummaddani ay ku faanto, dhalinyartana jihaadka lagu jeclaysiiyo maanta. Laakiin lama sheego kaalintii ay ku lahaayeen in Shaam iyo Masar ay qaataan mad-habka ashaacirada. Masar waxaa ku faafiyay Salaaxuddiin oo hiil iyo hooba la garabtaagnaa. Ka

dibna waa kuwii ashaaciradu karbaashayay ciddii aan madhabkooda wadan, sidii Xanaabiladu yeeli jireen Baqdaad markii ay awoodda ku lahaayeen ee ay Muctalisadu dhuumashada u galiyeen, Muctasiladuna ay dadka ka aragti duwan u ciqaabayeen markoodii.

Ma aha in aad raadisid dad aad 100% isku aragti ka tihiin wax kasta. Ummaddu iyada oo sidaa u kala duwan ayaa aysan haddana ka maarmin in ay mid ahaato, wixii khilaaf ahna hadal lagu xalliyo. Khilaafka iyo kala duwanaantu bixi maayaan. Wa fiihi dakhan. Dantuna waxa ay ku jirtaa in suufi iyo salafi, athari iyo ashcari,... aynu ka wada shaqayno wixii inoo dan ah, wixii aynu isku fahmi waynana aynu si fiican uga doodno ee aan gacan la isku qaadin, lana isgaaleysiin.

Ibnu Taymiyah waxa uu leeyahay: ceebta ahlu bidcadu waa in ay isgaaleysiyaan (waad gaalowday), ammaanta ahlu cilmiguna waa in ay isgefsiiyaan (waad geftay) ee aysan isgaaleysiin. Waana arrin uu tusaale fiican u yahay. Isaga iyo culamadii kale ee ka aragtida duwanaa doodo dhaadheer iyo dhibaatooyin ayaa dhex maray, laakiin ma uusan gaaleysiin, isaga oo haddana aan ka leexan in uu si guud u dhaho waxa aad aaminsan tihiin waa gaalnimo. Markii Tataarku soo weerareen Shaam, Ibnu Taymiyah kaalin weyn ayaa uu ka qaatay iska caabbintooda isaga ayaana amiirradii (ashaacirah) ku dhiirrigalinayay in ay dagaallamaan oo dadka iyo degaanka ay difaacaan, ugu dambaynna iyaga oo isku duuban ayaa ay ka guuleysteen Tataarkii.

Tataarka waxaa soo raacay Calawiyyiinta oo Muslimiintii laayay, hantidoodii boobay, dadna inta ay qafaasheen addoommo ahaan uga iibiyay kiristaankii Qubrus joogay.

Markii loo soo jeestay ee laga adkaaday, Ibnu Taymiyah ayaa hor istaagay in la laayo ama la qafaasho, kuna talinayay in la kala firdhiyo si dhibtooda looga nabadgalo.

Haddaba, ma waxaynu ku jiraynaa "ninba waa mare mus ma kula koray" oo marba ciddii awoodda lihi ay dadka kale qasabto, mise waxa aynu qirnaa in aan kala duwanaanshahan laga baxayn e, la isnabadgaliyo oo afka iyo aqoon lagu doodo ee aan gacanta la isu qaadin, cidna aragtideeda iyo mad-habkeeda aan lagu faragalin—sidii ay culamaduba isugu oggolaayeen kala duwanaanshaha macquulka ah ee ta'wiilka ku dhisan? Kama hadlayo wax diinta ka baxdan in la aqbal.

Wixii kala duwanaansho ahlu sunnaha u dhexeeya in qofba tiisa loo daayo, oo aynu waxa guud ee innaga dhexeeya wada qabsanno, ayaa aynu ku qasban nahay, haddii kale marba cid baa la muquuninayaa, nabad iyo xasilloonina innaga dheer.

Nidaamkeenna siyaasadeed iyo dhaqankeenna bulsho meel fiican ayaa ay joogaan, oo dadku shareecada waa ay jecel yihiin, nidaamka qoranna shareecada ayaa gundhig u ah. Muslimiin badan ayaan dhaannaa. Duruuftenna marka la eegana, meel dhaanta oo wax laga bilaabaa ma jirto.

Wax badso yaysan wax beel dhalin. Midho gunti ku jirana kuwo geed saaran looma daadiyo.

Ma aha in caqligii Khawaarijta lagu taagnaado e, wixii aan la wada heli karin, lagama wada tago. In Muslimiintu heshiiyaan oo dhiigga daadanayaa joogsado waxa ay u diideen fahan qaldan iyo in ay garsoorka iyo dhexdhexaadinta u arkayeen shirki iyo xukunkii Alle oo dad gacanta loo galiyay.

'Sharcigii Alle laguma dhaqmayoo waa la gaaloobay oo waa inaan ku jihaadnaa' waa xaqiiqada oo la iska indhatirayo. Cusmaan RC iyo Cali RC ayaa sidaa Khawaarijtu ku lahayd, saa waaba immika oo "dakhan"-kii sii kordhay.

فَلَا وَرَبِّكَ لَا يُؤْمِنُونَ حَتَّىٰ يُحَكِّمُوكَ فِيمَا شَجَرَ بَيْنَهُمْ ثُمَّ لَا يَجِدُوا فِي أَنفُسِهِمْ حَرَجًا مِّمَّا قَضَيْتَ وَيُسَلِّمُوا تَسْلِيمًا ﴿٦٥﴾

وَمَنْ لَّمْ يَحْكَمْ بِمَا أَنزَلَ اللَّهُ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الْكَافِرُونَ ﴿٦٦﴾

‘Qofkii aan wax ku xukumin sharciga Alle soo dejiyay waa uu gaaloobay.’

Aayaddan gaalnimada ay sheegaysaa maxay tahay? Qur’aanka waxaa fasiray Nebiga SCW, tafsiiirkaas oo uu baray saxaabadiisii. Cabdullaahi ibnu Cabbaas oo uu Nebigu SCW ugu duceeyay in Alle diinta fahansiiyo, tafsiiirka Qur’aankana uu baro, waxa uu aayaddan u fasiray in qofka diida/dafira sharciga Alle uu gaaloobayo, laakiin qofkii aan diidin ee aan haddana wax ku xukumin uu yahay daalin faasiq ah.

وقال علي بن أبي طلحة عن ابن عباس قوله : (ومن لم يحكم بما أنزل الله فأولئك هم الكافرون) قال : من جحد ما أنزل الله فقد كفر. ومن أقر به ولم يحكم فهو ظالم فاسق . رواه ابن جرير .

Sidaa si la mid ah ayaa laga soo weriyay salafkii ummaddan: in aysan ahayn gaalnimo diinta lagaga baxayo. Tafsiirka Ibnu Kasiir ayaa loogu tagi karaa faahfaahinta.

وقال عبد الرزاق أيضا : أخبرنا معمر عن ابن طاوس عن أبيه قال: سئل ابن عباس عن قوله: (ومن لم يحكم [بما أنزل الله فأولئك هم الكافرون]) قال: هي به كفر - قال ابن طاوس: وليس كمن كفر بالله وملائكته وكتبه ورسله. وقال الثوري عن ابن جريج عن عطاء أنه قال: كفر دون كفر، وظلم دون ظلم، وفسق دون فسق. رواه ابن جرير.

وقال وكيع عن سفيان عن سعيد المكي عن طاوس: (ومن لم يحكم بما أنزل الله فأولئك هم الكافرون) قال: ليس بكفر ينقل عن الملة.

وقال ابن أبي حاتم: حدثنا محمد بن عبد الله بن يزيد المقرئ حدثنا سفيان بن عيينة عن هشام بن حجير عن طاوس عن ابن عباس في قوله: (ومن لم يحكم بما أنزل الله فأولئك هم الكافرون) قال: ليس بالكفر الذي يذهبون إليه. ورواه الحاكم في مستدركه، عن حديث سفيان بن عيينة وقال: صحيح على شرط الشيخين ولم يخرجاه.

Ibnu Ciz ayaa isna waxa uu leeyahay: waxaa jira arrin ay tahay in fiir loo yeesho— waana in sharci aan ka Alle ahayn in wax lagu xukumaa ay noqon karto gaalnimo diinta lagaga baxo, waxaana ay noqon kartaa macsiyo weyn ama mid yar, waxa ayna noqon kartaa gaalnimo MAJAAS ahaan (afmaldah) ama gaalnimo yar... waxa ayna ku xidhan tahay xaaladda xukunkaas oo haddii uu aaminsan yahay in sharciga Alle wax ku xukmintiisu aysan waajib ahayn, uuna xor u yahay kala doorashada, ama uu xaqiro sharciga Alle isaga oo og in uu yahay xukunkii Alle, arrintaasi waa gaalnimo weyn

[oo diinta lagaga baxayo], haddiise uu aaminsan yahay in ay waajib tahay in la isku xukumo sharciga Alle soo dejiyay, uuna garanayo laakiin uu ka weeday ku xukmintiisa isaga oo qirsan in uu dembi ku dhacay, qofkaasi waa caasi, gaalnimada lagu tilmaamayaana waa *majaaz* (afmaldah) ama waa middii yarayd. Haddii uusan garanayn xukunka Alle waxa uu yahay, islamar ahaataana uu intii karaankiisa ah ku dedaalo garashada xukunka, laakiin uu qaldamo, waa uu gefay waxa uuna leeyahay ajarkii dedaalka (ijtihaadka), gefkiisana waa loo dhaafay.

وهنا أمر يجب أن يُتفطن له، وهو أن الحكم بغير ما أنزل الله قد يكون كفرًا ينقل عن الملة، وقد يكون معصيةً كبيرةً أو صغيرةً، ويكون كفرًا: إما مجازيًا، وإما كفرًا أصغر، ... وذلك بحسب حال الحكم: فإنه إن اعتقد أنَّ الحكم بما أنزل الله غير واجب، وأنه مخير فيه، أو استهان به، مع تيقنه أنه حكم الله؛ فهذا كفرٌ أكبر، وإن اعتقد وجوب الحكم بما أنزل الله، وعلمه في هذه الواقعة، وعدل عنه، مع اعترافه بأنه مستحقٌ للعقوبة؛ فهذا عاصٍ، ويسمى كافرًا كفرًا مجازيًا أو كفرًا أصغر، وإن جهل حكم الله فيها، مع بذل جهده واستفراغ وسعه في معرفة الحكم وأخطأه؛ فهذا مخطئ، له أجرٌ على اجتهاده، وخطؤه مغفور.

Waxa ay u badan tahay in Ibnu Ciz uu soo xigtay Ibnul Qayim laakiin uusan magacaabin, waayo isla hadalka ayaa uu leeyahay Ibnul Qayim:

والصحيح أن الحكم بغير ما أنزل الله يتناول الكافرين، الأصغر والأكبر، بحسب حال الحاكم، فإنه إن اعتقد وجوب الحكم بما أنزل الله في هذه الواقعة، وعدل عنه عصياناً، مع اعترافه بأنه مستحق للعقوبة، فهذا كفر أصغر، وإن اعتقد أنه غير واجب، وأنه مخير فيه، مع تيقنه أنه حكم الله، فهذا كفر أكبر، وإن جهله وأخطأه فهذا مخطئ، له حكم المخطئين.

Culamo badan ayaa sheegaya in aan muran ka taagnayn in ciddii shareecada diidda ee sharci kale dejisata ama adeegsataa ay diinta kaga baxayso arrintaa. Ibnu Xasam waxa uu leeyahay labo qof oo Muslimiin ahi iskuma khilaafsana in ciddii wax aan shareecada ahayn isku maamushaa ay gaaloobayso. Ibnu Qayim iyo Ibnu Kasiir labaduba waxa ay leeyihiin waa ijmaac oo muran kama taagna in lagu gaaloobayo.

”لا خلاف بين اثنين من المسلمين ... أن من حكم بحكم الإنجيل مما لم يأت بالنص عليه وحي في شريعة الإسلام فإنه كافر مشرك خارج عن الإسلام.“
— ابن حزم الأندلسي.

Qaanuun shareecada khilaafsan oo la dhigto ma bilaaban xilliyadan aynu ku jirno e, xilligii Tataarku soo galeen dhulka Muslimiinta ayaa uu bilowday. Waxa ay lahaayeen qaanuun la dhaho Yaasaa ama Yaasaq oo ay wax ku maamulayeen, culamada Islaamkuna ku xukumteen gaalnimo diinta lagaga baxayo.

Baarlamaannada Soomaalidu ma aha daaquud tartan kula jira Alle oo xukunkii Alle maroorsaday, dastuurka ayayna ku qoran tahay in aysan awood u lahayn in ay dejiyaan xeer shareecada lid ku ah, waxa keli ah ee u furanna uu yahay dejinta xeerar nidaamiya nolol maalmeedka bulsho ee aysan shareecadu xukun ka dejin.

Dastuurka qabyada ah ee Federaalka waxaa ku qoran:

“Islaamku waa Diinta Dawladda. Diin aan ahayn Islaamka laguma faafin karo dalka. Lama soo saari karo sharci aan waafaqsaneyn Mabaadi’da Guud ee Shareecada Islaamka iyo Maqaasiiddeeda... Dastuurka Soomaaliya waxaa saldhig u ah Qur’aanka kariimka ah iyo Sunnada Nabigeenna Muxammed (NNK), wuxuuna ilaalinayaa maqaasidda (ujeeddooyinka) shareecada iyo caddaaladda bulshada. Soomaaliya waa dal Islaam ah...”

Dastuurka Somaliland waxaa ku qoran:

“Diinta Qaranka Somaliland waa Diinta Islaamka; waxaana geyiga Somaliland ka reebban faafinta diin aan ahayn Diinta Islaamka. Xeerka dalka waxaa laga qaadanayaa Shareecadda

Islaamka; waxaana reebban wixii xeer ah ee ka soo horjeeda. Dawladdu waxay oogaysaa shacaa’irta diiniga ah (umuurta Diinta); waxaanay fulinaysaa axkaamta Shareecadda. Sidoo kale waxay ka hortegaysaa fisqiga iyo anshax-xumada. Tirsiga taariikhda waxa laga raacayaa tan Islaamiga ah ee Hijriyada iyo tan Miilaadiyada ah.”

Dastuurka Puntland waxaa ku qoran:

“Diinta Islaamku waa tan kaliya ee Dawladda Puntland ee Soomaaliya. Diin aan tan Islaamka ahayn laguma faafin karo dalka Puntland. Qawaaniinta iyo dhaqanka bulshada waxaa saldhig u ah diinta Islaamka. Waxaa reebban xeer iyo dhaqan kasta oo ka hor imanaya Diinta Islaamka.”

Haddaba, bal Qur’aanka iyo Sunnada iyo hadalladii

culamada Islaamka inta la eego, ha laga soo saaro wax la cuskan karo oo lagu gaaleysiin karo cidda intaa sare sheeganaysa. Dastuur ma la qoran karaa waa arrin kale oo aan halkan lagu faahfaahin karin, jawaabteeda koobanna waa: Haa.

Maamullada Soomaalidu samaysatay lama odhan karo waa gaalo, laguma tilmaami karo daaquud diinta lid ku ah, mana jiraan wax lagu bannaysan karo in lagu la dagaallamo. Taas macnaheedu ma aha in aysan lahayn qaladaad, ma aha in aysan samayn wax diintu diidday, ma aha in ay u dhaqmaan sidii shareecadu dejisay. Ku dhaqanku waa meel, laakiin in ay qirsan yihiin in xukunka Alle leeyahay, ayna waajib tahay in shareecada lagu dhaqmaa, waa arrin cad.

In ay ku kacaan wax shareecada garabmarsan waa xaqiiq, laakiin ma aha diidmada iyo dafridda shareecada ee waa dembi iyo caasinnimo ay hagayaan danaysi iyo hawaraacnimo. Taasna in aan lagu gaaloobayn waa aan aragnay.

Maamul iyo qofna waa kala labo. Maamul shareecada ku dhaqma ayaa waxaa ku jiri kara qof shareecada aan oggolayn. Nebigu SCW waxaa salaadda la tukanayay oo jihaad la aadayay munaafiqiin aan diintaba aaminsanayn. Waxa la xukumayaa waa nidaamka ee qofka sidiisa ayaa loo abbaarayaa.

Haddii kuwii shareecada rabay ay diiddan yihiin in ay maamulkii siyaasadeed kaalin ku lahaadaan, booskoodii ma bannaanaanayo e, waxaa galaya mid shareecada diiddan, ugu danbaynna isagaa rabitaankiisa meelmarinaya oo kaa afka buuraya ku dhaqi doona wax aan diintu oggolayn!

In dhaqankeenna bulsho, iyo midka siyaasadeed ee ka

dhashay ay meelaha qaar shareecada garabmarsan yihiin kama dhigna in hub loo qaato oo dagaal iyo qarxin lagu beddelo e, waxaa furan marinno kale oo ciddii rabtaa ay wixii qaldan ku sixi karto.

Diintuna ma aha xuduud keli ah ee aad iyo aad ayaa ay uga gudo ballaadhan tahay tuug gacanta la jaray, iyo mid sinaystay oo la shaabuugeeyay ama la rajmiyay. Mar baa jirta xuduudda la laalo oo ay shareecadu ina farayso in aynaan fulin. Cumar RC ayaa joojiyay tuugga in gacanta la jaro mar ay abaari dhacday oo dadkii waayeen wax ay cunaan. Dad ciqaab mudnaa ayaa Nebigu SCW hanti siiyay ciqaab iska daaye. Meel aan xuduudda laga fulin ayaa jirta oo maslaxad looga tago, sida furinta dagaalka marka la joogo.

Maalin Ramadaan iyada oo la soomman yahay, ninkii xaaskiisa u taga shareecadu xukun baa ay u samaysay lagu ciqaabay. Maalin Nebiga SCW oo saxaabo la fadhiya ayaa waxaa u yimid nin. Waxa uu yidhi: Rasuulkii Allow waan halaagsamay!

—Maxaa kugu dhacay?

—Anigoo soomman baan u tagay xaaskaygii.

Nebigu SCW waxa uu ku yidhi:

—Ma xorayn kartaa addoon?

—May.

—Ma soomi kartaa labo bilood oo isku xidhan (aan kala go'lahayn)

—May.

—Ma cuntaysiin kartaa 60 miskiin?

—May.

Xaaladdan xukunkeedu waxa uu ahaa in uu addoon

xoreeyo, haddii uu awoodi waayana uu labo bilood oo wada socda soomo, haddii uusan awoodinna uu lixdan miskiin cuntaysiiyo. Laakiin ninkani intaa midna ma awoodin. Cabbaar markii la fadhiyay, ayaa Nebiga SCW loo keenay dambiil timir ku jirto. Markaas ayaa uu Nebigu SCW yidhi: meeyay ninkii?

—Waa i kan.

—Qaado oo sadaqayso.

—Ma cid iga saboolsan baan siiyaa! Wallaahi [Madiinah] labadeeda dactal ma joogo qoys ka saboolsan qoyskayga.

Nebigu SCW inta uu qoslay ayaa uu ku yidhi: qoyskaaga ku quudi.

Waxaa kale oo jirta in Nebigu SCW baytul maalka ka bixiyay nin la dilay magtiisa si aan labo beelood isugu dhicin, qofkii la dilay xaqiisiina uusan u dayacmin.

Xilligii Nebiga SCW iyo saxaabada ma jirin dhaqan ah in dadka loo dabo galo sidii dembibaadhayaal oo loo raadiyo caddaymo loogu sugayo in ay galeen dembi si xad looga oofiyo. Xitaa arrinta xuduuddu ma ahayn wax xoog aad ah la saaro oo sida dadka diinta loo barayay si la mid ah ama u dhow loogu dedaalayay.

Dadka iyaga oo guur soo maray xad sino lagu oofiyay xilligii Nebiga SCW aad ayaa ay u yaraayeen, waxa ayna ahaayeen xilli aad u dambeeyay (sannadkii sagaalaad baa lagu qiyaasaa). Intooda badanna iyagaa u yimid oo yidhi dembi baanu galnaye na daahiri. Nebigu SCW aad ayaa uu uga warwareegay oo waxa uu yidhi qofka haddii Alle

asturay ha toobad keeno oo yuusan cidna isu sheegin. Maacis markii uu u yimid, Nebigu SCW waa uu ka warwareegay: orodoo Alle dembidhaaf weydiiso oo u toobad keen, ayaa uu Nebigu SCW ku yidhi. Laakiin mar kale ayaa uu ku soo noqday: i daahiri. Orodoo Alle dembidhaaf weydiiso oo u toobad keen. Haddana waa uu soo noqday. Ma maskaxdaa looga jiraa? Ma khamri buu cabbay? ... Ayaa uu Nebigu SCW dadkii weydiyay! Markii dambe ayaa lagu fuliyay xadkii rajminta. Ogow, lama weydiin haweenaydii uu la sinaystay cidna ma dabagalin, isagii la dhaqaajin waayay uun baa loo fuliyay sidii uu rabay. Haddii uu iska tagi lahaa cidna ma doonateen. Waxaana jirta in qof xad laga oofinayay uu cararay oo dadkii ka tabo tagay uu Nebigu SCW ku yidhi: maad iska daysaan!

Waxaa kale oo Nebiga SCW u timid haweenay iyaduna leh i daahiri. Nebigu SCW waxa uu ku yidhi sidii uu ninka ku yidhi: noqo oo Alle dembidhaaf weydiiso oo u tawbad keen. Markaasay tidhi: waan arkaa inaad sidii Maacis in celinaysid!

Markii ay sheegtay in ay uur leedahay, ayaa Nebigu SCW ku yidhi ilaa aad ka ummushid waxba lama samayn karo. Markii ay ummushay ayaa ay timid. Waa la celiyay ilaa ilmuhu naaska ka go'ayo oo cuntada baranayo. Waxa ay la soo noqotay ilmihii oo kimis gacanta ku haysta oo cunaya!

Nebigu SCW iskuma taxallujinayn in uu dadka xad ku oogo e, waxa uu awoodda saarayay in uu dadka iyo Alle isku xidho. Haddii aad dembi ku dhacdid Alle u tawbad keen, oo haddii uu ku asturay ha iskashifn, qof kalana ha kashifn e, astur. Maacis nin ku dhiirrigaliyay in uu qirto sinada, Nebigu SCW waxa uu ku yidhi: waxaa kaaga fiicnayd in

aad asturtid.

Caddaynta sinadana diintu aad ayaa ay u adkaysay oo qofku in uu qirto mooyaan e, aad ayaa ay u adag tahay in lagu caddeeyo: waa in la helaa afar qof oo arkayay xubnaha taranka oo sidii irbad iyo dun isugu dhex jira. Haddii saddex la helo ama afartii midkood markhaatigii beddelo, iyagaa la cigaabayaa oo 80 jeedal laga jarayaa, mar dambana aan markhaati laga dhegaysanayn, waxaana la xisaabinayaa faasiqiin.

Cumar RC ayaa loo keenay haweenay sinaysatay. Markii la waraystay ayaa waxaa caddaatay in aysanba garanayn in sinadu xaaraan tahay. Cumar RC iyo Cali RC waxa ay xukumeen in aan xad lagu qaadayn e, ay iska tagto.

Waxa la diidayaa waa in faaxishadii bulshada ku dhex faafto oo aan wax xakame ah jirin. Cigaabtu waa cabsiin iyo in aan macsidii shaacbixin ama aan la caadaysan e, qofkii qarsoodi u edebdarroonaya in la dabagalo ma aha.

Qofkii wax xada ee inta aan la qaban ama la xukumin celiya ee tawbad keena, waxba loo raaci maayo. Laakiin qofkii wax xada ee lagu helay lagu cafin maayo waa qof muxtaram ah e, si caddaalad ah ayaa dadka loogu wada qaadayaa xukunka. In sharciga loo siman yahay ayaa uu Nebigu SCW ku adkaa oo uusan cidna ka oggolaan jirin in cid loo ergeeyo.

Shareecadu ka mug weyn sida aynu u fahannay, kana ballaadhan meesha aynu ku cidhiidhyayno ee aynu ku koobayno. Haddii duruufto qasabto, xuduudda fulin mayno e, waa aynu iska daynaynaa inta duruuftaasi jirto. Wixii aan la awoodinna waajib ma aha.

‘Dawladdani shareecada ma fuliso oo qof xad ku waajibay ayaysan ku oogin, markaa waa daaquud waana ay gaaloobeen, sidaas awgeed waa inaan la dagaallannaa si shareecada loogu dhaqmo.’

Dhawr qof in xadkii lagu fulin waayay baan ummadda dhan dagaal iyo colaad u galinaynaa oo aan dhiig badan u daadinaynaa oo aan hanti badan u burburinaynaa, oo aan dadka u qixinaynaa... caqliga qaba ee intaas oo dhibaato iyo xaaraan ah diyaar u ahi waa midka diiddan in dastuur la qoran karo, oo si fudud madaxweynaha loo casili karo. In dagaal la galo oo dhiig la daadiyo, iyo in la yidhaahdo madaxweynuhu sharcigii buu jabiyay oo wax aan shareecada waafaqsanayn buu keenaye waa in aan casilnaa, middee ayaa fudud?

In aad xoojisid nidaamka siyaasadeed oo aad ka dhigtid mid qofkii fal shareecada garab marsan ku kacaa uusan xil hayn karin, iyo in aad ummadda dagaal ku qaaddid oo aan dhiig daadisid kee baa fudud oo shareecada Islaamka u dhow?

Ibnu Taymiyah ayaa waxa uu leeyahay, dadka suhdiga iyo waraca ku talaxtaga ilaa ay xadkii sharciga ka tallaabaan waxa uu arrinkoodu ku dambeeyaa in ay wax faasid ah raadiyaan waxyaalo xaaraan ahna ay ku dhacaan, waana arrin la arkay oo la tijaabiyay. Waxa uu leeyahay: waxa ay la mid yihiin mid jaahil ahaa oo inta uu gaajooday yidhi cuntada baladka cuni maayo oo waxa aan rabaa cuntadii ahlu Jannada! Markaasuu duurka u baxay, laakiin markii uu wareegay cunto Jannana uu heli waayay ayaa uu markii

dambe daaqii xoolaha naf ka dayay!

Wax aan Alle kugu adkayn la iskuma adkeeyo. Adiga oo helaya nidaam aad yoolkaaga ku gaadhi kartid, in aad dagaal iyo dhiig daata ka doorbiddid, waa caqli xumo iyo diin xumo.

Takfiirinta bulshada Muslimiinta ah maxaa dheef laga hayaa? Bal isu eeg inta ay qolyaha wax takfiiriyaa qabteen iyo inta Erdogaan qabtay isaga oo aan cidna takfiirin cidna qarxin, dagaalna galin.

Nidaam cilmaani ah kuwii ugu darnaa oo aadaanka af Turki laga dhigay, xijaabkii la mamnuucay, shacaa'irtii Islaamka lala dagaallamay,... ayaa ay Erdogaan iyo dadkii la midka ahaa ee ka horreeyay ay gunta u galeen oo ay beddeleen tallaabo-tallaabo ilaa ay marayso meesha aynu hadda aragno oo Turkigu uu bulsho ahaan iyo madax ahaanba Islaamku aad uga dhex muuqdo, aadna loogu colaadinayaa jidkii lala rabay ee ay ka leexdeen.

Soomaali oo aan halkaa iyo meel u dhowna joogin, qofka gaaleysiinayaa waa qof hawlgab ah oo aan rabin in uu isku dhibo wacyigalinta, dibuhabaynta, iyo jihataynta bulshada, si ay ugu dhaqanto qaab Alle diintiisa waafaqsan.

Maanta waaqaca jiraa waa in aynaan lahayn awood aynu ku fulinno xuduudda shareecada qaarkeed, waxa aynuna 'mustadcafiin' u nahay nidaam caalami ah oo innaga awood badan. Xuduuddaas fulinteeda dhibta ka imanaysa ayaana kummaan jeer ka weyn dheefta ka imanaysa. Wax qarsoonna ma aha. 'Qof sinaystay baan xad ku fulinayaa' adiga oo ku

dheggaan, haddii cadow kugu soo duulo, oo dadkaagii la laayo, maxaarimtaadii la bannaysto, shareecada inteedii kale ee aad ku dhaqmaysay la tuuro, taladii ummaddana gacanta loo galiyo kuwo diintaba dagaal kula jira, maxaad dheeftay? Ninkaa cuntada Jannada raadinayay ee cawska cunay sow kuma dhaamo?

Diintu fikirkaa gurraan ma oggola.

Siyaasadda ummad lagu hoggaaminayaa waa in ay ku dhisan tahay sidii loo heli lahaa maslaxadda ugu badan, wixii dhib ahna loo yarayn lahaa, haddii aan la baabi'in karin. Waana qodobka ay shareecadu ku dhisan tahay.

”إن الشريعة الإسلامية جاءت بتحصيل المصالح وتكميلها، وتعطيل المفاسد وتقليلها.“

Ibnu Taymiyah, oo leh weedhan kore, waxa uu inoo tilmaamayaa in Nebi Yuusuf CS uu codsaday in maaliyaddii Masar loo dhiibo, iyada oo ay dadkaasi ahaayeen gaalo, ayna lahaayeen nidaam maaliyadeed oo ay wax ku maareeyaan kaas oo aan ku dhisnayn shareecadii iyo sunnadii Nebiyada iyo caddaaladdoodii:

“Waxaana la ogsoon yahay in kasta oo ay gaalo ahaayeen, in ay lagama maarmaan u ahayd in ay lahaadaan hab-dhaqan iyo nidaam ay ku ururiyaan xoolaha, uguna qaybiyaan dadka boqorka ku hareeraysan: reerkiisa, ciidankiisa, iyo shacabkiisaba. Habkaasina ma ahayn mid ku socda dhaqankii Nebiyada iyo caddaaladdoodi. Nebi Yuusufna CS ma samayn karin wax kasta oo diinta Alle ah oo uu rabay, maadaama qawmku dacwadii ka diideen.

Laakiin wuxuu sameeyay intii uu awooday ee caddaalad iyo wanaag (ixsaan) ahayd, jagadiisuna waxay u suuragalisay in uu sharfo Mu'iniintii ehelkiisa, arrinkaas oo uusan jagadaa la'aanteed awoodi karin. Waxaas oo dhanina waxa ay soo gelayaan hadalka Alle ee ah: Alle ka cabsada inta aad awooddaan.

فَاتَّقُوا اللَّهَ مَا اسْتَطَعْتُمْ

Markii labo arrimood oo waajib ah iska horyimaaddaan ayna suuragali waydo in sinaba lagu kulmiyo, dabadeedna tooda weyn la hormariyo, xaaladdaa iyada ah arrinta kale waajib maba aha, qofkuna xaqiiqadii waajib kama uusan tagin. Sidaas oo kale, haddii labo arrimood oo xaaraan ahi kulmaan oo ilaa ta yar la sameeyo aan ta weyn laga badbaadi karin, xaaladdan iyada ah ta yar ee la sameeyay ma aha xaaraan. Marka guud ahaan loo hadlayana dhibaato ma laha in ka hore lagu tilmaamo “waajib laga tagay”, kanna “xaaraan la sameeyay”. Arrimahan oo kalana waxaa la yidhaahdaa: “waajibkii oo cudurdaar dartii looga tagay”, iyo arrin xaaraan ah samaynteed oo laga fursan waayay maslaxo [iyo dan] xoog badan oo kalliftay awgeed, amaba se duruuf (daruuro) darteed, ama iyada oo looga golleeyahay in lagu hor istaago arrin ka sii xaaraansan.

...

Baabkan iska-hor-imaadku aad ayuu u ballaadhan yahay. Gaar ahaan xilliyadan iyo meelahan imika la joogo ee ay hoos u dhaceen raadadkii iyo khilaafadii Nebinnimadu, aad ayay ugu badan yihiin masalooyinkan iska hor imaanayaa. Mar kasta oo raadadkii iyo khilaafadii Nebinnimadu hoos u sii dhacaanna masalooyinkan oo

kale waa ay sii kordhaan, jiritaankooduna waxa uu ka mid yahay sababaha fitnada umadda ka dhex abuura. Maxaa yeelay, marka wanaaggii ku dhex qasmo xumaantii waxaa imanaysa in ay isu ekaadaan isna raacaan. Markaas ayaa dadka qaar inta ay wanaagga fiiriyaan ay dhankaas xoogga saaraan, xitaa haddii ay ka dhalanayso xumaan weyni. Dadka qaarna waxa ay fiiriyaan xumaanta oo ay xoogga saaraan, haba ka tagaan wanaag badan e. Qaybta dhexdhexaadka ah ee labada dhinacba fiirinayana waxaa dhici karta in aysan intooda badan u kala caddaanin qadarka faa'iidada iyo dhibta labada dhinacba ku jirta, amaba way u caddahay e waxa aysan helaynin cid ku kaalmaysa samaynta wanaagga iyo ka tagidda xumaanta. Sababtuna waxa ay tahay hawadii nafta iyo ra'yigii oo israacay.

...

Caalimka waxaa laga rabaa in uu u fiirsado oo dhuuxo masalooyinkan noocyadooda kala duwan. Waxaana laga yaabaa, sida aan hore u soo caddeeyay, in masalooyinka qaarkood ay waajib tahay in laga aamuso fariddooda iyo reebiddooda, taasna ugama jeedno in la xalaalaynayo ama la ridayo xukunkii masalada. Tusaale ahaan, haddii wanaag uu farayo ay ka dhalanayso macsiyo ka weyni, waxaa laga rabaa in uusan wanaaggaas farin si macsiyadaasi aysan u dhicin. Arrinkan waxaan ku tusaalayn karnaa: qof dembi galay haddii aad u geyso taliye daalin ah oo ciqaabta qofkaas inta uu ku talaxtago ay meeshii ka timaaddo dhibaato ka weyn dembigii qofkaasi galay.

Sidaas oo kale, haddii reebidda uu caalimku dadka xumaanta (munkaraat) ka reebayo ay keenayso in laga tago wanaag (macruuf) ka faa'iido badan xumaantaas ka tagiddeeda, waa in uu ka aamuso reebiddii (nahyintii),

iyada oo laga cabsi qabo in xumaantaas reebitaankeedu uu sababo in laga tago wax Alle iyo Rasuulkiisu amreen oo ka weyn xumaantaas ka tagitaankeeda.

...

... Haddii qofka wax la farayo ama laga reebayaa uusanba ku joogsanayn hadba wixii suuragal ah, oo uu xad-dhaaf samaynayo, jaahilnimo ama dulmi awgiis, isla markaana aysan suuragal ahayn in wax laga qabto jaahilnimadiisa ama dulmigiisa, waxa ay u badan tahay in sida ugu wanaagsani ay tahay in laga aamuso oo aan waxna la farin waxna laga reebin. Horaana loo yidhi: masalooyinka waxaa ka mid ah qaar aamusku uu jawaab u yahay, sida Alle bilowgii uga aamusay faritaanka iyo reebitaanka arrimaha qaarkood ilaa Islaamkii xoog yeeshay oo kormaray.

Caalimkuna waa sidaas oo kale marka uu ku hawlan yahay gaadhsiinta (balaag) iyo caddaynta (bayaan) xaq. Mararka qaarkood dib ayuu u dhiganayaa arrimaha qaar in uu caddeeyo oo dadka gaadhsiyo ilaa laga gaadho waqti la awoodo in arrinta sideeda loo fuliyo (tamakkun), sida uu Alle ba dib ugu dhigay soodejinta aayadaha qaarkood iyo caddaynta axkaamta qaarkood ilaa laga gaadhay waqti uu Rasuulka Alle SCW awood u yeeshay oo ay u suuragashay caddayntoodu.

Arrintan xaqiiqadeeda waxaa caddaynaya hadalka Alle: Ma nihin kuwo wax cadaabaya ilaa aan ka soo bixinno Rasuul.

وَمَا كُنَّا مُعَذِّبِينَ حَتَّى نَبْعَثَ رَسُولًا ﴿١٥﴾

Xujaduna addoomaha waxa ay ku oogantaa markii la helo labo arrimood: in aqoon loo lahaado wixii Alle

soo dejiyay, iyo in awood loo yeesho falgalinteeda iyo ku dhaqankeeda. Haddaba, qofka aan awoodin garashadii, sida qofka waalan, ama aan karin in uu falkii la yimaaddo, wax amar iyo nahyi ah qofkaas kuma dhacayaan oo waa laga cafiyay. Haddii garasho la'aantu ay ku kooban tahay qaybo ka mid ah diinta, ama uusan awoodin in uu la yimaaddo falalkii qaarkood, meelahaas gaarka ah waxa uu kala mid noqonayaa qofkii waalnaa ee guud ahaanba ka go'ay aqoonta diinta awoodna aan u lahayn ku dhaqankeeda, oo waa laga cafinayaa.

Waxa aan ku jirnaa waqti kalago' ku yimid diinta u dhaqankeedi (fatro) ee haddii ay dhacdo in la helo cid u qumaysa diinta oo culumada ah, ama hoggaamiyayaasha siyaasadda ah ama labadaba ah, waxaa laga rabaa in ay wixii Rasuulku la yimid dadka ugu caddeeyaan tallaabo-tallaabo, sidii uu Rasuulkuba tallaabo-tallaabo ugu caddeeyay wixii lala soo diray. Waxaana la ogsoon yahay in uusan Rasuulku dadka u sheegaynin wax aysan awoodin garashadiisa iyo dhaqangalintiisa toona. Shareecaduna umaynan soo degin jumlo ahaan hal mar. Waxaana la yidhaahdaa: haddii aad rabto in lagu adeeco, amarkaagu wax la fulin karo ha noqdo.

Sidaas oo kale, qofka diintii Rasuulka raba in uu cusboonaysiiyo (majaddid), iyo qofka raba in uu sunnadiisi nooleeyaba, waxaa laga doonayaa in ay dadka gaadhsiyaan hadba inta ay garan karaan ee ay dhaqangalin karaan, sida qofka diinta Islaamka soo galaba aysan isla markiiba suuragal u ahayn in loo laqino shareecada oo dhan lana faro in uu fuliyo kulligeed.

Sidaas oo kale, qofkii denbiyada ka toobad keenay, ardaygii, iyo kii hanuun-raadiska ahaaba suuragal ma

aha in isla markiiba la faro dhaqangalinta diinta oo dhan loona sheego cilmiga oo dhan. Maxaa yeelay, waa uusanba awoodin. Haddii uusan awoodinna waajib kuma aha inta uu xaaladaas awood yarida ah ku jiro. Haddii uusan waajib ahaynna caalimka iyo amiirku xaq uma laha in ay diinta oo dhan ku waajibiyaan billowgaba, ee waxa ay dhaafayaan faridda (amarka) iyo reebitaanka (nahyiga) waxyaalaha aan markaas la awoodin garashadooda iyo ku dhaqmiddooda ilaa laga gaadhayo waqti ay suuroobayaan, sidii uu Nebiguba u dhaafay waxyaalaha qaarkood ilaa laga gaadhay waqti munaasib ku ahaa caddayntooda.

Arrintanina ma noqonayso waxyaalo xaaraan ah oo la aqbalay ama waajibka fariddiisi oo laga tagay. Maxaa yeelay, waajibnimada iyo xaaraantinnimadu waxa ay ku xidhan yihiin suuragalnimada aqoontooda iyo dhaqangalintooda, waxa aynuna ka soo qaadnay in shuruuddani aysan buuxsamin, ee ku tadabbur asalkan aad ayaa uu u faa'iido badan yahay e.

Waxaana halkan ka caddaanaysa sababta arrimo badani dadka uga dhacaan ee looga cafiyo, iyaga oo asal ahaantooda waajib amaba xaaraan ah. Maxaa yeelay, waxa aan suuragalin gaadhsiintii (balaq) ay ku oogmaysay xujada Alle ee waajibnimada iyo xaaraantinnimadu. Awoodid la'aantuna waa ay riddaa amarka iyo nahyiga, asalkiisu waajib haba ahaado e. Alle ayaana u ogaal badan sida ay tahay xaqiiqadu (Wallaahu aclam)."

Hadalkan Ibnu Taymiyah waxaa isaga oo dhammaystiran laga akhrisan karaa Majmuucul Fataawaa, 20/48-61.

Gabagabo

"Nin walaalkii haanka ugu riday hoog Allaa badaye,
Hareertaada oo qaawan baa lagu haweeystaaye."

—Cali Cilmi Afyare.

"Nin walaalkii geed ugu jiraa, geesi noqon waaye"

—Cabdillaahi Suldaan Timacadde.

"Orod kuma gashoo taladu waa oodo dhacameede
Arrimaha dar baa jira dib-dhigad lagaga eertaaye
Irridahana qaar bay dan tahay ago maroo dhaafe
Aad yaruun tallaabsada dhakhsaad u abyi doontaane."

—Xaaji Aadan Afqallooc: Aqalka Leegada.

"Caynkii aadan ka darayn iyo
Camalkii aadan hurayn baa
Danta loo cuskadaa."

—Jaamac Kadiye: Caqli Celin.

"Mar inaan la wada gaadhi karin madax la qiimeeyo
Oo mar ba mar kale ku xigo geliya maankiina."

—Jaamac Kadiye: Masaawaad.

GUNAANAD

“Intaan isku duubay been
Ka buuxsadey labada dacal
Maxay runi daadi tidhi.

Maxaan arrin dawlis dhow
Ma-diiddo la soo qor-qoray
Ku daabacan baal madow
Ku daawaday meel madow
Wax aan duluc sii ridnayn
Indhuhu ku daraandareen.

Maxaan dogob beer is-idhi
Daruuro u soo sasabay
Daryeelka ku maal is-idhi
Biyuhu uga sii dareen.

Wax aan degdeg jeer ku liqay
Maxay shishe ii damqeen
Kashayda dalooshadeen.
Muxuu hadba shay dellegan
Dareensigu soo tuf yidhi.”

—Hadraawi: Dabahuwan.

RAADRAAC

Dumintii Derbiga

البداية والنهاية - ابن كثير

Hoobad

البداية والنهاية - ابن كثير

Kalmad: Laa Ilaaha Illallaah

البداية والنهاية - ابن كثير

تفسير ابن كثير.

تفسير الطبري.

فتح الباري - ابن حجر.

شرح صحيح مسلم - النووي.

جامع العلوم والحكم - ابن رجب.

Sheekh Shariif Cabdinuur: Kufuu Camman Qaala Laa
Ilaaha Illallaah.

Tusbax Furtay

البداية والنهاية - ابن كثير.

تفسير ابن كثير.

فتح الباري - ابن حجر.

شرح صحيح مسلم - النووي.

Oodo Dhacameed

البداية والنهاية - ابن كثير.

تفسير ابن كثير.

فتح الباري - ابن حجر.

شرح صحيح مسلم - النووي.

المسائل الماردينية — ابن تيمية.

منهاج السنة — ابن تيمية.

مجموع الفتاوى — ابن تيمية.

شرح الطحاوية — ابن العز الحنفي.